

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**R. P. Sebast. Izquierdo Alcarazensis Soc. Iesv, svpremis
Inquisitionis Senatvs Censoris, Et Olim Complvti SS.
Theologiæ Professoris. Pharvs Scientiarvm**

Izquierdo, Sebastián

Lugduni, 1659

Dispvt. I. De origine intellectionis humanæ pro statu præsentē.

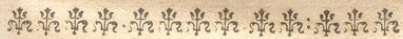
[urn:nbn:de:hbz:466:1-95620](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95620)

PHARVS SCIENTIARVM. TRACTATVS I.

De origine, & natura intellectio-
nis
humanæ.

DIAS tantum disputationes habebit hic Tractatus. In quarum prima, questione secunda, per quasdam hypotheses tota Philosophia sensuum externorum, & internorum succinctè tradetur. Vt inde appareat, quomodo omnis nostra intellectio à sensibus sumit exordium. In secunda autem de natura nostra intellectio-
nis; atque adeò apprehensionis simplicis, iudicij, & discursus. Deque modo, quo cuncta pro statu presente per species rerum sensibilium intelligimus, differetur.

DISPUTATIO PRIMA.

*De origine intellectio-
nis humana
pro statu presente.*

IN hac disputatione de principiis præsertim physicis tam remotis, quam proximis, à quibus suam ducit originem humana intellectio, sermo erit.

QVÆSTIO PRIMA.

*Per quid iunetur intellectus humanus ad
ducendam intellectio-
nem?*

Humanum intellectum appello eam hominis facultatem, quæ intelligendi, & ratiocinandi principium est. Intellectio autem humana dicitur ipsa operatio, siue actus intelligendi. De cuius virtutis existentia nemo, qui ratione polleat, Pharus Scientiarum Tom. I.

dubitare potest. Cum sit certissimum tam inter Catholicos, quam inter Ethnicos Philosophos intellectum humanum potentiam quandam esse animæ rationalis; intellectio-
nem autem, actum talis potentie.

Quamquam autem aliqui ex Græcis Philosophis hallucinati posuerint intellectum nostrum potentiam materiale-
m, siue corpoream, atque passivam esse influxum recipientem ab intellectu quodam agente, quem substantiam separatam esse putabant, aut inferiorem Deo, aut ab ipso Deo indistinctam. Certissimum tamen, & prorsus indubitabile est, esse illum potentiam animæ nostræ rationalis, omnino spirituale-
m, & incorpoream. Id, quod docuit Arist. lib. 3. de Anim. cap. 3. & cum eo omnes Peripatetici, præsertim Catholici. Deduciturque plane ex dogmate Catholico, quo credimus animam rationalem hominis spirituale-
m esse, vt habetur ex Concilio Lateran. sub Innocentio III. in cap. Firmiter. de Summa Trinitate, & fide catholica, & in alio Concilio Lateran. sub Leone 10. sess. 8. constatque ex multis Scripturæ locis, & ex multis Patribus apud Conimb. lib. 2. de Anim. cap. 1. q. 1. art. 6. & apud Soar. lib. 1. de Anim. cap. 9. De quo videri possunt Albert. lib. 3. de Anim.

A

tract.

tract. 2. cap. 4. Soar. lib. 4. de Anim. cap. 8. Rub. Tract. de intellectu possib. q. 1. & alij Recentiores.

3 Vtrum autem potentia intellectiua realiter distinguatur ab anima, vel secus, sub controuersia est. Affirmant Thomistę communiter, quos referunt, & sequuntur Conimb. lib. 2. de Anim. cap. 3. q. 4. Soar. disp. 18. Metaph. sec. 3. Tolet. lib. 2. de Anim. cap. 4. quest. 9. Valent. tom. 1. disp. 6. quest. 32. punct. 2. Rub. lib. 1. de Anim. tract. de potentiis anima quest. 1. & Vazq. 1. 2. disp. 14. cap. 3. vniuersaliter putantes potentias vitales tam materiales, quàm spirituales realiter ab anima, atque à substantia animalis esse distinctas; esseque accidentia quedam, seu proprias passiones ipsius animę, vel substantię; Nominales verò, & Scotistę omnes cum Scoto in 2. dist. 16. quest. unica. Pet. Hurt. disp. 4. de Anim. sec. 4. Arriag. disp. 3. de Anim. sec. 3. subf. 4. Ouied. cont. 3. de Anim. punct. 2. Franch. Alph. disp. 6. de Anim. sect. 2. & alij Recentiores communiter docent nullam potentiam vitalem esse substantię superadditam; sed prorsus esse ab illa indistinctam realiter: atque ita potentias, quę proprię sunt solius animę, vt intellectus, & voluntas, cum anima identificari: Cum composito autem, quę sunt compositi. Alij verò tertiam sententiam mediam sequentes, potentias spirituales faciunt idem cum anima; materiales autem superadditas esse dicunt. Ego etsi sententiam primam probabilem putem, magis tamen in secundam inclino, eo potissimum argumento ductus, quod non sunt multiplicandę de facto entitates sine necessitate; neque necessitas apparet ponendi eiusmodi potentias substantię superadditas. Et quod pro hac sententiā apte videntur stare Augult. tom. 1. lib. 10. Confess. cap. 14. tom. 9. tract. 15. in Ioan. tom. 10. serm. 3. de temp. & clarus tom. 3. lib. de Spiritu, & animā cap. 3. & 13. Si tamen hic liber est eius. Isidor. lib. 11. Ethymol. cap. 1. & Bern. serm. 11. in Cant. de quo plura apud Authores citatos.

4 Adde cum doctoribus secundę sententię, esto intellectus, & voluntas realiter distinguerentur ab anima, fore nihilominus vt substantia animę cum illis immediatę deberet concurrere ad operationes intelligendi, & volendi (quo potissimum fundamentum sententię oppositę arbitrantis, substantiam immediatę operatiuam non esse, infirmatur) quoniam alioquin neque operationes libere voluntatis essent imputabiles animę, neque principium volitiuum; sed intellectuum dumtaxat cognosceret obiectum amandum: subindeque volitiuum in incognitum ferretur per suum amorem, quod vtrumque est absurdum. Addunt præterea Recentiores ne per rationem quidem nostram distingui formaliter potentiam intellectiua ab anima; idemque censent de volitiua, & reliquis; eo quod nulla est necessitas distinguendi per rationem potentiam à substantia cum qua realiter idem est. Falluntur tamen citra dubium, vt constabit ex dicendis disp. 2. q. 4. Vbi ostendimus omnem actum siue primum, siue secundum necessariò distingui per rationem à subiecto, cuius est actus, necessitate quidem, non tam ex rebus ipsis nata, quàm ex nostro modo cognoscendi pro presenti statu.

5 Iam cum apud omnes sit conspicuum intellectum nostrum non per se ipsum; sed per actum intelligendi sibi superadditum, sibi que accrescentem intelligere; quandoquidem modo intelligens, in modo non intelligens est, vt experientia monstrat.

Tum huiusmodi actum in ipso intellectu residere, aut intime ipsi annexum esse, vt etiam experientia est notum. Circa influxum tamen intellectus in talem actum dissidium quondam fuit. Nam quidam putarunt omnem potentiam cognoscitiuam ad cognoscendum merę passiuę se habere, neque vllum concursum effectiuum præstare, censentes alij cognitionem in sola passione, seu receptione speciei impressę consistere; speciem autem ab obiecto potentie imprimi siue immediatę, vt accidit sensibus externis, siue mediatę, vt accidit intellectui, & sensui interno. Alij intellectum speciatim ab alio principio recipere intellectionem ipsam, nempe ab actu phantasię, aut ab alia potentia dicta intellectu agente; cum tamen ea non intelligat, sed quę recipit intellectionem. Prioris opinionationis fuerunt Venetus, Nyphus, Gotfridus, Caietanus, & alij; Posterioris, Almaynus, Durandus, Ocham, Gabriel, & Alliacensis apud Conimb. lib. 2. de Anim. cap. 6. q. 1. Rub. ibid. q. 1. & tract. de actu intell. poss. q. 2. & Soar. lib. 3. de Anim. cap. 3. & 4. Vera tamen, & iam ab omnibus recepta sententia est, intellectum humanum effectiuę ad intellectionem concurrere; Pariterque de aliis potentiis creatis tum cognoscitiuis, tum etiam appetitiuis censendum esse. Sic S. Th. 1. p. q. 27. art. 1. & ibi eius interpretes Conimb. Soar. & Rub. locis citatis, & apud eos alij plures, & omnes Recentiores.

Et quidem, quod nulla cognitio in sola receptione speciei impressę possit consistere, est manifestum; quia sæpe tam in sensibus externis, quàm in intellectu sunt tales species receptę, quin resultet cognitio, vt experientia monstrat in dormientibus, aut aliò distractis. Vniuersaliter autem, quod nulla potentia cognoscitiua recipiat cognitionem ab alio principio constat primò; quia effectio cognitionis vitalis est, atque adeo à principio vitali necessariò prodire debet: Quale esse non potest nisi sit intrinsecum viuienti. Ponere autem intra viuens duo vitalia principia; aliud factiuum cognitionis; aliud cognoscitiuum in sententia probabiliori non distinguente potentias vitales à substantia viuientis impossibile est. Absolutę autem superuacaneum, & à ratione alienum: quia nullum aptius ad producendam cognitionem potest excogitari principium, quàm ipsa potentia cognoscitiua. Secundo, quia voluntas nostra non potest non causare effectiuę suum amorem liberum, cum libertas necessariò exposcat actiuitatem in principio libere operante, vt dicendum alibi. Tum eam de facto non se habere merę passiuę in Trident. sess. 6. can. 4. definitur. Ergo idem dicendum de intellectu, & de alia quauis potentia cognoscitiua; quia eadem est ratio, quod ad rem attinet de potentiis appetitiuis, ac de cognoscitiuis. Nec refragatur Arist. dum lib. 2. de Anim. cap. 5. docet, sensum esse potentiam passiuam. Et lib. 3. cap. 4. intelligere esse quoddam pati. Nam, vt expendit noster Aquilonius lib. 1. sue Optica propof. 7. i. iis tantum vult sensum, & intellectum speciem ab obiecto pati, aut sane pati etiam à se ipsis obiecti cognitionem: Quo eorum actio non excluditur. Porro intellectum recipere in se etiam intellectionem, vt potentiam passiuam eius, nemo est, qui dubitet; quia nec potest operari independentē à subiecto, vt est commune omni causę creatę, nec aptius aliud subiectum, quàm ipsum potest excogitari ad talem recipiendam operationem; imò repugnat aliud in sententia non distinguente reali-
ter

ter ab anima potentias spirituales eius, qualis necessarium esse debet potentia receptiva intellectio- nis, utpote actus spiritualis. Quo iure idem cen- sent omnes de voluntate. De aliis vero actibus cog- nitionis, & appetitus materialibus certum est et- iam, aut in potentiis ipsis, aut saltē in organo cor- poreo, cui tales infunt potentie recipi ob propor- tionalem rationem.

7 His ita stabilitis accedens iam ad scopum præ- sentis quaestionis, suppono, ut certum, intellectum non determinari à se ipso ad producendam intel- lectionem. Nam, cum non sit potentia libera, sed na- turalis, & necessaria in suis operationibus, si nihilo alio à se distincto, & denud adueniente indigeret, ut in suos prodiret actus, semper esset in intellectu- ne continua eorum, quæ intelligere potest. Quod planè absurdum est. Deinde, quia intellectus plura succes- sivè potest cognoscere; secus verò omnia simul; ne- cessarium omnino est, ut aliquid successivè accedat quo nunc ad hoc obiectum, nunc ad aliud cognos- cendum determinetur, siue id sit species impressa, siue aliud quidpiam. Quod hic suscipimus exami- nandum. Dicitur autem species impressa in uniuersum ea forma accidentalis, quæ vel ab obiecto de- rivata, vel aliunde comparata, siue prouta vim ha- bet determinandi, iuvadique potentiam cognosci- tiuam ad eliciendam cognitionem talis obiecti. Quæ etiam species intentionalis absolute vocari solet. Tametsi hoc nomen speciei item expressæ commune sit.

8 Igitur varia in hac re fuerunt antiquorum sen- tentia. Nam Plato, quemadmodum omnia corpo- rea ad diuinam ideam imaginem facta esse putauit; & eandem similitudinem eius in sese, quoad eorum naturam pateretur, gerere, ita mentem nostram ut- pote à Deo etiam natam impressas illorum formas in se, non rerum ipsarum participatione, sed primæ ideæ habere docet; per quas cuncta intelligat. Ita- que initium omnis intellectiois, & scientiæ in ani- mi ponit ideis naturæ inditis ab initio. Sensus verò ad ideam illas, seu formas, specievel excitandas con- ferre; quippe, quæ corporis grauitate consopite sunt, & magna ex parte obliterata. Hinc in Meno- ne, Phenone, aliisque in locis omnem scientiam nostram appellat, velut prioris vitæ recordatio- nem. Putabat enim animas hominum priusquam in corpora immergerentur, extitisse, & vixisse, sibi- que congenitas habuisse omnium rerum ideas, siue no- tiones. Auicena autem lib. 6. *Natur. part. 5. cap. 6.* & 7. species etiam, seu formas intelligibiles ponit in animâ inditas à naturâ; quibus ad intelligendum iunetur. Differt verò à Platone, quod putat huius- modi species successu temporis infundi ab intelli- gentiis separatis; atque etiam transacta intellectu- ne perire. At Plato ab initio creationis animæ in- ditas, & semper permanentes ponebat. Arist. verò, & cum eo omnes Peripatetici, & plerique ferè alij Philosophi existimant omnem omnino nostri intellectus cognitionem à cognitione sensuum or- tum habere; neque esse aliquid in mente nostra insitum à naturâ præter intelligendi vim, quo pos- sit ad intelligendum iuari. Eam enim initio esse instar cuiusdam rudis tabulæ, in quâ nihil depictum sit; donec sensuum ministerio acceptis sensibilibus rerum formis, seu speciebus, paulatim sibi depingat cæterarum rerum imagines; ita habet Arist. lib. 3. de Anim. tex. 1. 4. & sæpe alibi. Vnde subdit tex. 3. 9. *Et ob hoc qui non sentit aliquid, nihil vtrique addiscet, neque intelliget.* Aristotelem sequuntur omnes Phi- losophi nostrates, atque Theologi cum S. Th. 1. p. *Pharus Scientiarum. Tom. 1.*

q. 84. art. 3. & 4. qui oppositam sententiam dam- nat tanquam errorem in Philosophiâ. Quam nihi- lominus ex parte amplexus est Sebastianus Faxius Philosophus non ignobilis nostri sæculi in lib. de demonstratione n. 4. ubi docet. Neque omnia in- telligi à nobis per formas, seu species sensibilibus rerum à sensibus suppeditatas, ut Arist. statuit, ne- que omnia per formas, seu ideas inditas à naturâ, ut voluit Plato; sed pleraque priori modo, poste- riori autem quædam, nimirum, quæ notissima sunt, & ad notiones communes spectant, ut totum esse maius sua parte; bonum esse appetendum, &c.

Inter eos tamen, qui cum Arist. fatentur cuncta 9 per species sensibilibus rerum per sensus hausas à nostro intellectu cognosci; adhuc superest dissi- dium quoddam. Aliqui enim dixerunt intel- lectum nostrum non per species sibi impressas iua- ri ad intelligendum, ut ad sentiendum sensus iu- uantur; sed immediatè per ipsum actum, siue spe- ciem expressam sensus nostri corporei interni, si- ue Phantasie, quem actum, aut speciem Phantaf- ma vocare solent (tametsi valde improprie, ut di- cemus postea) ita ex antiquioribus Peripateticis Themistius, Theophrastus, & Auempace. Ex Theologis autem Henric. Duran. Bachon. & alij apud Conimb. lib. 3. de Anim. cap. 5. q. 3. art. 1. & Rub. tract. de intell. pess. q. 2. Cum quibus sentit ex parte Ouedo contr. 5. de Anim. punct. 3. dum ait ad intelligendum obiectum sensatum non per speciem impressam; sed per sensationem inter- nam eius iuari immediatè intellectum. Reliqui tamen scholastici vno ore assenerant intellectum nostrum per species sibi immediatè impressas cun- cta intelligere. Quæ quidem species à rebus dum- taxat sensibilibus, atque ab externis, internisque sensibus suam originem ducunt. Atque adeo præ- ter ea, quæ sensus capiunt, reliqua omnia obiecta per species alienas à nostro intellectu cognosci; hoc est per species proprias sensibilibus rerum; vel, quæ ab speciebus eorundem sensibilibus ori- ginem trahunt. Ita Alex. Albert. Bonauent. Ri- chard. Schot. & alij, quos referunt, & sequuntur Conimb. & Rub. supra S. Th. 1. p. q. 5. art. 1. & sæpe alibi; & reliqui omnes Theologi, atque Phi- losophi prius, ac moderni.

Propositio 1.

Intellectus noster nullas habet species à naturâ 10 sibi congenitas, ut dicebat Plato. Neque pro tem- pore ab intelligentiis, aut à Deo infusas, ut pu- tabat Auicena. Sed quæcumque cognoscit per species sibi acquisitas ministerio sensuum cog- noscit.

Hæc propositio iam citra omne dubium est constans inter omnes Philosophos, & Theolo- gos. Nec de ea videtur inter Catholicos dubitari posse, ob consonantiam, quam habet cum prin- cipiis fidei. Probari autem potest primò; quia, quæcumque à nobis intelliguntur, aut sunt obie- cta sensibilia; aut adinstar sensibilibus apparent, ut experientia constat: ergo nihil nobis represen- tatur per species infusas; sed cuncta per sensibi- lium species. Si enim darentur species infusæ, saltem comparatione obiectorum, quæ per sen- sus non intrant, ea utique non adeo obicure, & in- star sensibilibus rerum; sed ut in se sunt apparen- t: deberent enim tales species citra omne dubium propriæ, esse quia alienæ frustra infunderen- tur quando, tam copiosum earum prouentum

A 2 nobis

nobis sensus suppeditant. Constat autem propriarum specierum proprium esse representare, ut in se sunt singula obiecta, quorum sunt propria.

11 Secundo, vel dantur species infusae, aut inditae insensibilium rerum duntaxat; vel etiam praeterea sensibilium. Si primum. Ergo, qui caecus natus est, nullum omnino conceptum formare poterit de colore, aut lumine, quod planè contra experientiam est. Cum constet caecum à natiuitate perinde agere de coloribus, eosque concipere, atque res alias, quantum species non accepit per sensus. Si autem secundum dicatur, nempe omnium omnino obiectorum dari species infusas: sequitur caecum à natiuitate tam proprium conceptum de coloribus habiturum, quam alij, qui intuentur colores. Quod etiam est contra experientiam, cum constet eiusmodi caecum instar aliorum sensibilium colores apprehendere.

12 Tertiò, si anima haberet species infusas, independentes à sensibus operari posset, & intelligere, quod etiam constat falsum esse. Nec satis est, si respondeas sensuum operationes necessarias esse, vel ut excitentur species congenitae, ut volebat Plato: vel ut anima conuertatur ad intelligentiam agentem, & infundentem species, ut Auicena putabat. Quoniam sensationes materiales non videntur habere proportionem ad excitandas species infusas rerum adeo alienarum ab accidentibus sensibilibus, ut sunt quaedam, quas homo nescit. Nec videtur conuenienter dici posse; aut species naturaliter inditas, ut eas posuit Plato, naturaliter etiam posse frustrari omni effectui, si forsan sensus non operentur, aut intelligant, seu Deum expectaturum sensus operationes, ut species infunderet, iuxta Auicena Philosophiam: quandoquidem tales operationes cum plerisque obiectis cognoscendis proportionem non habent. Tum, ut plurimum nulla esset ratio, cur hæc potius quam aliae species aut excitandae essent, aut infunderentur.

13 Quarto denique si per species infusas beneficio sensuum aut excitatas, aut denuò infusas cognosceremus, nullo nobis opus esset discursu intellectus; sed satis esset curare multa, & varia sentire; ut multa nobis, & varia species intellectuales excitarentur, aut darentur; quae semel excitatae, vel datae, mox propriorum obiectorum iudicium singulae procrearent. Quo etiam fieret, ut nulla in nobis dubitatio, formido, aut error esse posset; Quae omnia planè sunt absurda; & contra experientiam.

14 Ex quibus constat contra Foxium, ne aliquorum quidem obiectorum esse in nobis species inditas à natura; sed omnes notiones communes, quantumvis ea sint clare, virtute nostri intellectus, atque inuamine specierum sensibilium in nobis gigni, ut ex dicendis in decursu patebit amplius.

15 Nec solum obiecta naturalia, seu naturaliter cognoscibilia cognoscit homo pro statu praesenti per species rerum sensibilium; sed etiam supernaturalia, seu, quae sub cognitionem supernaturalem cadunt. Itaque ad nullam supernaturalem cognitionem earum, quibus à Deo iuxta ordinariam prouidentiam donamur, quales sunt actus fidei, actus prudentiae infusae, & reliquae huiusmodi sanctae cogitationes, infunditur nobis ab ipso species supernaturales; sed per easdem species naturales oriundas à sensibus, per quas naturales, dictos etiam supernaturales actus cognitionis concipimus. Ita sentiunt omnes Theologi communiter, quos refert, & sequitur Ripalda noster tom. 1. de ente supern. disp. 54. sec. 1. Valq. 1. 2. disp. 79. n. 47. Salas 1. 2. tract. 10.

disp. 3. n. 18. Coninc. 2. 2. disp. 16. n. 15. Turrian. 2. 2. disp. 38. dub. 5. Molin. in concor. q. 14. art. 13. disp. 8. & segg. Ant. Perez. in Laurea Salmanti. certam. 6. scholast. n. 33. Aegid. de Praesentat. lib. 11. de Beat. q. 5. ar. 2. n. 21. & q. 8. ar. 6. §. 2. n. 13. Soar. lib. 2. de Attrib. c. 15. n. 6. & lib. 6. de grat. c. 14. n. 10. 13. & 14. & alij vniuersim afferebant, aut supponentes actus praedictos in nobis dependentes à Phantasmatibus, ab speciebusque subinde obiectorum sensibilium progigni. Etenim, ut intellectus noster eiusmodi actus supernaturales concipiat, speciebus supernaturalibus nequaquam eget; nam ut ipse naturalis cum sit à Deo potest eleuari, vel per habitum infusum, vel per auxilium extrinsecum sibi indebitum ad tales actus eliciendos, ita pariter species alienae naturales, ut illum ad id muneris adiumentum, eleuari possunt. Aliundè quae experientia competunt est non aliter apparere nobis obiecta per actus supernaturales, quam per naturales; imò nos nequimus discernere, quinam sint naturales, & quinam supernaturales; tam similis est utrorumque modus representandi obiecta. Id solum experimur, & scimus per omnes nos simili modo ad instar sensibilium rerum cuncta cognoscere. Quod argumento est manifesto tam actus supernaturales, quam naturales in intellectu nostro per species alienas sensibus haustas generari. Quod insuper alia facta argumenta proportionem seruata probant. Accedit, quod si ad actus supernaturales species nobis infunderentur à Deo; ea utique in Baptismo simul cum habitu fidei, aliisque donis permanentibus ad actus supernaturales necessariis infunderentur, ut bene ponderat Ripalda. Quo fieret, ut homines externam, & naturali instructione Ecclesiae ad credendum fide diuinam non indigerent, quin imò independentes à Phantasia, & consequenter ab omni etiam dispositione corporea visu rationis expedito pollerent ipso omni aetate ad exercendos omnes supernaturales actus, ad quos haberent species infusas. Quod utrumque est absurdum. Accedit praeterea, quod, qui in scientiis naturalibus versati sunt, melius, quam rudes concipiunt mysteria supernaturalia, dum circa illa per fidem, aut alios actus supernaturales versantur; quod etiā non obscure arguit eiusmodi actus per species naturales ab obiectis naturalibus oriundas peragi.

Adde illustrationes supernaturales extraordinarias; quales interdum habent contemplatiui etiam usque ad raptum, & ecstasim per species itidem naturales solere fieri, quia huiusmodi illustrationes rarissime, aut ferè nunquam sunt independentes à Phantasmatibus, mediā videlicet notitiā, seu scientiā per se infusā, qualem solum constat habuisse Christum D. aut etiam B. Virginem. Imò quoties in ecstasim rapiunt, id ex vehemēte attentione sensus materialis interni nascitur, ut late docet Soar. 10. 2. de Relig. lib. 2. c. 17. Omnis autem operatio nostri intellectus à Phantasmatibus dependens eo ipso per species alienas rerum sensibilium transigitur, ut ex dicendis in segg. apparebit.

Propositio 2.

17 Omnis intellectio nostra ab specie intelligibili, ut vocat, ipsi intellectui impressa promanans, uero ab actu, seu specie Phantasiae (quod abusiue Phantasma appellatur) immediate concurrente cum intellectu.

Hæc propositio est contra Duran. & alios relatos n. 9. Quam, ut probem, suppono id, quod experientia ipsa videtur demonstrari, & nemo negare potest, inferiusque ex professo ostenditur; dari videlicet in nobis memoriam intellectiuiam, seu rationalem

tionalem, quâ recordamur eorum, quâ prius intelleximus. Vnde duplex ad rem genus intellectio- nis circa obiectum quoduis sensibile in nobis distinguendum est. Alia enim est primaria, quâ primò intellectus noster in eiusmodi obiectum incidit. Alia secundaria, & memoratiua; quâ obiectum semel iam cognitum rursus versamus. Ad cognitionem autem secundariam obiecti sensibili cognitionem inensibilis obiecti reducimus; quia hæc, ut constabit ex dicendis plerumque, aut semper habetur per speciem in memoria asseruatam. Atque ita comparatione speciei secundaria est, etiam si sæpe sit primaria comparatione obiecti; de quo iterum redibit sermo q. 3. *hypoth. 3.* Igitur propositio nostra pro vtraque cognitione tribuit speciem intellectui.

18 Et quidem de cognitione memoratiuâ certissimum esse videtur non ab actu Phantasie provenire immediate; sed ab specie impressa intellectui, eundemque iuvante ad operandum. Primò, quia exensione interna, ut fatentur omnes, relinquatur in memoriâ sensitiuâ species impressa, quâ iterum sentiri possit idem obiectum: ergo potiori iure ex cognitione intellectuâ primariâ relinquatur in memoriâ rationali species impressa, quâ iterum intellectus possit idem obiectum intelligere. Alioquin nulla in nobis esset memoria intellectuâ præteritorum contra suppositionem factam. Secundò, quia concors est omnium Theologorum, Philosophorumque sententia animam rationalem, cum separatur à corpore, ferre secum species rerum, quas hic cognovit, ut earum meminisse possit in eo statu separationis. Igitur eiusmodi etiam speciebus meminit in statu præsentis eorum, quæ prius intellexit.

19 Iam verò, quod non solum ad cognitiones memoratiuas, & secundarias, sed etiam ad primarias dentur species impressæ, atque inherentes intellectui probari potest. Primò, quia vniuersaliter loquendo vniò obiecti cum potentia cognoscitiuâ necessaria est ad cognitionem, ut omnes ferme Philosophi, Theologique consentunt, teste Soar. *lib. 3. de Anim. cap. 1. n. 4.* Huiusmodi autem vniò respectu intellectus nisi per species obiectorum ipsi intellectui inherentes, congruè non potest fieri. Ob id enim Arist. *lib. 2. de Anim. cap. 12. & lib. 3. cap. 1. aliâ 4.* dixit oportere ut intellectus fieret quodammodo ipsa intelligibilia per receptionem formarum, seu specierum eorum, ut illa posset intelligere. Quod etiam docet S. Thom. *1. p. q. 12. art. 2. & q. 14. art. 2.* Et quidem cum potentia reliquæ cognoscitiuæ hominis ad omnes suos actus iuuentur per species intrinsecè sibi inherentes, prout ostendimus q. *sequente*, non est cur intellectus vel ad primarias intellectiones iuuetur actu Phantasie extrinsecò sibi: maxime cum ad memoratiuas, & secundarias species impressas acquirat, ut statutum est. Videtur enim non parum consentaneum, ut ad vtrasque operationes similibus adiuuetur principiis: cum operationes ipsæ similes sint. Secundò, si actus Phantasie ad primariam obiecti intellectiōnem, simul cum intellectu immediate concurreret, haberet vtrique virtutem ad concurrendum semper: cumque semper adsit in nobis eiusmodi actus, quando intellectus intelligit idem obiectum, ut dicendum est *infra, q. 3.* fieret, ut species talis obiecti reseruata in memoria superflua esset, proindeque non reseruaretur contra doctrinam statutam. Ne ergo talis species, quæ sanè reseruari semper dicenda est, superflua sit; dicentur

Pharus Scient. Tom. 1.

dum necessario videtur actum Phantasie non habere virtutem ad causandam, per se intellectiōnem; sed tantum speciem impressam, à quâ fit intellectiō.

Ex dictis igitur concluditur omnem intellectiōnem nostram pro hoc statu, atque omnem speciem impressam intellectui, cuius virtute fit, à sensibili rerum speciebus suam originem capere. Ita quidem, & quemadmodum sensus externi sensui interno subministrant species, quibus ipse eadem obiecta sentire possit, uti exponemus q. *sequente*. Ita etiam sensus internus species intellectui suppeditat, ut eadem obiecta sensata intelligere valeat. Intellectus autem virtute, quam habet sublimiori eorumdem sensibilibus obiectorum speciebus virtutis ad cognoscenda reliqua non sensata, ut explicabimus *inferius disp. 2. q. 3.*

De potentia tamen Dei absolutâ benè potest intellectus humanus absque vllò obiecti concursu, siue per speciem, siue per actum Phantasie præstito intellectiōnem elicere. Quia non est cur Deus talem concursum supplere nequeat, ut contra Agidium de Præsent. *lib. 8. de Beat. p. 2. q. 4.* docent communiter Doctores. De quo suo loco latius agemus, cum sermo sit de visione Dei. Videantur interim Molina *1. p. q. 12. art. 5. disp. 1.* Valent *ibid. p. 3. Vazq. disp. 46. cap. 2.* Arrub. *disp. 20.* Herice. *disp. 47. cap. 2.* Alarc. *Tract. 1. disp. 3. & 4.* Soar. *lib. 2. de Attrib. cap. 16.* Salas *1. 2. tract. 2. disp. 5. sect. 4.* Et apud eos alij plures docentes in simili Beatum immediatè adiutum à Deo speciali concursu posse sine specie impressa, & sine lumine gloriæ visionem intuitiuam elicere, quâ videat ipsum Deum.

QVÆSTIO II.

Quorumnâ obiectorum species, & quonam modo per sensus nostros deriuentur ad intellectum?

H Abere homines quinque omnino sensus externos, Visum videlicet, Audium, Odoratum, Gustum, & Tactum, prorsus indubitatum est. Tradiderunt id Plato in *Theæreto*. Arist. *lib. 3. de Anim. cap. 1.* & cum eis vniuersi interpretes, tam recentes, quam prius. S. Thom. *1. p. q. 78. art. 3.* & cum eo reliqui Theologi. Aug. *lib. 2. de Genes. ad litt. cap. 2.* & *lib. de quant. Anima cap. 23.* Hieron. in *Psal. 141.* Greg. *Homil. 17. in Ezech.* Damasc. *lib. 2. fidei cap. 18.* Nyssen. *Orat. 6. in Cant.* & cum eis alij Patres. Ipsaque experientia manifestissimè demonstrat. Per quam etiam constat aperte Visum in oculis, Audium in auribus, Odoratum in naribus, Gustum in lingua, & palato, Tactum denique in toto corpore, tanquam in propriis organis residere. Organum quippe appellatur ea pars corporis, in quâ sensus corporeus residet. Vocamus autem Visum facultatem videndi, Audium facultatem audiendi, & reliquos pariter. Nec minus certum, & exploratum est apud omnes, esse in nobis, quemadmodum in brutis est, præter istos quinque sensus externos, internum alium magis vniuersalem, qui externorum sensationes, earumque obiecta percipit, & discernit, aliaque insuper circa illa munera exercet prout & experientia itidem clarè notificat, & ex dicendis in decursu clariùs notescet.

Igitur cum per huiusmodi sensus species intellectui

A 3

lectui

lectui nostro subministrantur ad intelligendum vniuersa, quæ intelligit, vt *superiori quest. statutum* est; vt luculentius scilicet, quo pacto id fiat, & quanam, qualesque sint tales species, opera pretium erit hypothesi aliquot præmittere de naturâ, proprietatibus, obiectisque dictorum sensuum, collectas scilicet summam, quantum ad præsens institutum visum fuerit expedire; ex iis, quæ à me fusiori calamo sunt scripta *Tract. de sensu, & sensibili.*

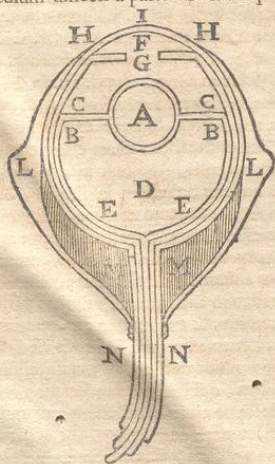
Hypotheses de sensibus externis in particulari.

Hypothesis Prima.

- 24 Visio in tunica retina celebratur; in eademque subinde residet facultas, seu potentia visiva.

Ita tenent Recentiores doctissimi atque in re quidem ad Mathesim spectante peritissimi, quibus ego plus defero in hac parte, quam reliquis, contra Auicem, & alios ponentes visionem in iunctura neruorum optidorum, apud Auctores mox referendos; contra Recentiores quosdam attribuentes vim cernendi spiritui animali. Contra Rub. lib. 2. de Anim. tract. de sens. vis. q. 8. Arriag. disp. 5. n. 42. Quied. cont. 4. pun. 1. num. 3. & alios Recentiores arbitantes cum Galeno sedem propriam visionis esse humorem Crystallinum. Et contra Tolet. lib. 2. de Anim. q. 17. & Aguilonium lib. 1. Optidorum proposit. 17. censentes præcipuum organum visus esse tunicam araneam secundum eam partem anteriorem, quâ humorem Crystallinum obuoluit. Pro quorum omnium intelligentiâ structuram, seu compositionem oculi humani explorare necesse est; & quidem accuratè, quia ab eius exactâ notitiâ, non parum dependet recta Philosophiâ huius sensus.

- 25 Igitur omiffis partibus externis, quibus veluti vallatur oculus, vt sunt palpebræ, cilia, supercilia, &c. oculus ipsum tribus humoribus, & quinque tunicis compactum esse vno ore fatentur omnes. Qui enim septem tunicas numerant, in re non dissentunt; sed duas earum quinque in quatuor partes diuidentes, hoc solum nomine numerum augent. Hæc, vt facilius apprehendantur, spectanda est depicta figura, quæ sectionem oculi per medium dissecti à parte internâ repræsentat.

In quâ A. humor quidem est, qui Crystallinus, seu Glacialis vocatur; atque circumcirca comple-

xus, obuolutusque, & conclusus à membranâ illâ; seu tunica, à quâ ipsum A. circumdatum est, quæ adiectis particulis B. C. dicitur *Aranea*, estque valde tenuis, & pellucida. Figura autem Crystallini humoris à parte extimâ lenticularis est, à parte interiori magis globosa. Totum spatium D. humore alio plenum est, qui dicitur *Vitreus*. Tunica autem, quâ immediatè circumuoluitur vitreus humor B. E. *retina*. Cum araneâque continuatur in B. vt patet. Totum spatium C. F. plenum est tercio humore, qui dicitur *aqueus*, seu *albugineus*; tunica autem supra retinam cadens, cuius extrema pertingunt usque ad G. dicitur *vnica*, vt quæ vuæ acino, detracto pedunculo, similis est. Foramen autem G, per quod humor aqueus continuatur, dicitur *pupilla*: (tametsi ab aliquibus pupilla, perperam tamen nuncupetur ea pars oculi, vbi visio celebratur, quæ apud ipsos est Crystalloidis, siue humor Crystallinus.) Tunica verò, quæ immediatè contegit vuëam, dicitur *Cornea*; eo quod perdura fit, & transparent. Vltima tunica L. quæ finitur in H, *adnata*, *alba*, *adharens*, seu *coniuncta* solet vocari: quæ quidem à Pericranio porrigitur, vt oculus foueat. In spatiis autem M, pinguedo quædam occluditur. Omnes autem tunice, vt figura exhibet, neruum quemdam compingunt N, qui neruus opticus appellatur.

En oculi miram architecturam, circa quam alia quædam notanda sunt. Primò Crystallinum humorem, qui (vt diximus) non est exactè sphericus, non esse in centro oculi positum, sed magis vergere in partem anteriorem. Secundò, tunicam vuëam intus nigram esse; exterius verò sæpe subuiridem, quandoque glaucam, interdum cæsiâ, aut alterius coloris, vt in singulorum hominum oculis cernimus; Cum tamen tunica adnata semper sit alba, & densa, vt etiam experimur. Tertiò foramen vuë, siue pupillam constringi solere, & dilatarî, non pro arbitrio; sed cum necessitas impellit; vt scilicet contractione parum vehementioris luminis oculus admittat, dilatatione verò plurimum debilius. Quartò neruos opticos vtriusque oculi à cerebro descendere; qui cum abiuncti exeant in medio itinere coniunguntur per contactum dumtaxat, amplioresque effecti inde discedunt à communi congressu, non se se decussatim interfecando, sed proprio cuiusque retento tramite priori, seu dextro, seu sinistro. Quintò neruos opticos perforatos esse, vt per eorum foramina, siue poros spiritus animales à cerebro defluant ad oculos. Qui quidem spiritus lucidi sunt naturâ suâ; sunt namque quasi è genere ignis; flammæque ignis elementaris quodammodo respondent. Ob id perpetuo motu per suos poros deflagrant. Aluntur autem, sustinenturque à quadam substantiâ simili oleo, quæ spiritus, innatque caloris fundamentum est; vocaturque à medicis humidum priæigenium, vulgo humidum radicale. Sextò, septem præterea mûculos in singulis oculis numerari, quorum virtute oculi ipsi variis mouentur motibus, vt experimur. In totius autem oculi seu motu, seu quiete situs omnium partium adeò stabilis perseverat, vt axis opticus, qui omnia centra tunicarum, & humorum rectè pertransit fixus, constansque persistat, neruo dumtaxat optico, qui propè eam ossis partem, quâ in cauum traicitur, flexibilis est, circumacto. Atque ita oculi inter se sunt sociati, vt vno moto, alterum pariter moueri necesse sit. Quorum sane vni-formitas in motu summæ utilitatis est ad functiones cernendi. Septimò. In oculo humano nullum videri

videri lumen esse à naturâ insitum, quo ad videndum homo iuari possit, ut animalia quædam iuari videntur: dum noctu suam alimoniam, aut aliud quidpiam querunt, & consequuntur. Quorum oculorum splendor ab spiritibus animalibus videtur promanari. Octauo denique humores oculi omni colore expertes esse, ne cuncta infecta appareat eo colore, quo dicti humores tingerentur naturâ suâ. Hæc omnia, quæ de structurâ oculi summarie collegimus, non aliunde, quàm ex Anatome, siue incisione, vel etiam ex experientiâ constare possunt, inde autem constare testantur Anatomici, & Physici, ut videre est apud Aguilon. *lib. 1. Optic. à propos. 1. usque ad 22.* ubi argumentum hoc fusè, & accuratè pertractat.

27 Igitur visionem in tunica retinâ fieri, ibidemque subinde residere facultatem videndi ex ipsâ structurâ oculi non obscure colligitur, iuxta quam non potest non in tunica retinâ depingi imago obiecti per crystalloidem traiecta, & ad brevissimum spatium redacta. Vbi autem imago obiecti depingitur, ibi dicendum est citrà dubium celebrari visionem. Vti enim dioptra, siue vitrum conuexum omnes species, radiosue susceptos ita confringit, ut eos in puncto determinato, aut sanè in spatio brevissimo post traiectum colligat; propterea experimur, dum radiis solaribus eiusmodi vitrum opponimus; ita etiam id ipsum præstat humor crystallinus, qui dioptra quadam naturalis est oculo confringens, coniungensque in retinâ radios per pupillam tractos, redigensque eo pacto ad breue retinæ spatium totam magni obiecti figuram; perinde atque in oppositâ papyro radij, specielvè magni obiecti intrantes per fenestram foramen virtute dioptræ vitreæ, siue crystallinæ ad breue spatium rediguntur; totamque inibi formam obiecti, siue figuram referunt; ut sæpe experti sumus; & vniuersisque, cum sibi libuerit, facile poterit experiri.

28 Hinc autem nascitur, ut ex proportionem conuexitatis humoris crystallini cum distantia interiectâ vsque ad retinam pensetur perspicacia videntis, aut hebetudo. Cum enim crystalloidis minus conuexus est, quàm oportet ad coniungendum in retinâ radios siue species obiecti, defectus accidit in visu: quo defectu laborant fenest, in quibus atas longæva aut aliquid absumpsit humoris crystallini, aut Araneam, in quâ concluditur relaxauit. Quo fit, ut huiusmodi defectus conuexis perspicillibus reparetur; eo, quod conuexum additum conuexo supplet conuexitatem, ut experientia monstrat. Duæ namque dioptræ, quarum qualibet duos habet gradus conuexitatis, si coniungantur, idem præstant, quod attinet ad colligendas species, ac præstaret una, quæ haberet quatuor gradus. Quando verò humor crystallinus plus est globosus, siue conuexus, quàm oportet, etiam accidit defectus in visu; quia ex vi nimie conuexitatis perfractæ species, antequàm opus erat, collectæ, iterum iam plusquam oporteret dispersæ perueniunt ad retinam (constat enim radios per dioptram traiectos postquam ad certam distantiam in vnum coeunt; iterum deinceps diuariari.) Defectus autem huiusmodi proprius est iuuenum, qui nimis globosum crystalloidem sortiti sunt; atque ideo isti perspicillibus concauis adiuuantur. Certum enim est concauum additum conuexo conuexitatem temperare.

29 Quæ cum ita sint, vel hoc maxime argumento videtur euinci visionem non alibi, quàm in tunica

retinâ celebrari. Accedit verò, quòd posita visione hoc pacto omnes experientiæ à Perspectiuâ petite apprimè seruantur. Tum locus determinatus imaginis obiectivæ apparenti tribuitur. Quo tota nititur ars adiuuandi visum, ut ex dicendis apparebit. Adde, argumenta physica, quibus probatur visionem non debere fieri in aliquo ex humoribus, utpote, quia non sunt vitales; debere autem fieri in nervo optico, aut in aliquâ parte eius: quod sensus omnis à nervis provenire videatur, maxime habere locum in nostrâ opinione; cum in tam præcipuâ parte, tamque coniuncta nervo optico visionem colloceamus. Quibus satis probata videtur hypothesis data.

Hypothesis 2.

Obiecta propria visus dumtaxat sunt color, & lux: obiecta autem eius communia, etsi plura numerentur, ad vnam tandem præsentiam localem obiecti proprii reuocantur.

Obiectum sensus vniuersi appellatur id, quod sensu percipitur. Diuidi autem solet in primis in obiectum per accidens, & per se. Obiectum per accidens, quod etiam materiale vocatur, quodque in rigore sensu non capitur, substantia rei sensibilis est, quæ eatenus solum sentiri dicitur, quatenus aliquod accidens ipsi inherens sentitur. Obiectum per se, siue formale est accidens, quòd verè per sensationem attingitur. Hoc autem rursus duplex est; aliud proprium, aliud commune. Proprium est accidens, quod solo eo sensu ex externis, cuius obiectum proprium dicitur, percipi potest, ut color comparatione visus; sonus comparatione auditus, &c. Commune, quòd pluribus sensibus externis, aut omnibus illis est perceptibile. Ut præsentia, magnitudo, numerus, &c. Dicuntur autem hæc obiecta communia, non, quòd eadem secundum numerum, aut etiam secundum speciem infimam per plures, aut per omnes sensus externos sensibilia sint; sed, quòd, quæ per illos sentiuntur in genus proximum præsentia, magnitudinis, numeri, &c. conspirant. Vniuersique enim sensus dumtaxat percipit præsentiam, magnitudinem, numerum, &c. propriorum obiectorum, quæ haud dubie specie distinguuntur. Quis enim dicat præsentiam coloris, & lucis, quam solum percipit visus, & præsentiam soni, quam solum percipit auditus, & præsentiam odoris, quam olfactus, &c. eiusdem speciei infimæ esse?

Igitur obiecta propria visus esse omnino colorem, & lucem in confesso apud omnes est, & experientia manifestum. Constat enim colorem, & lucem in solidum, sub visum, non item sub alium ex sensibus externis cadere.

Obiecta verò communia visui, & aliis externis sensibus quinque numerantur ab Arist. *lib. 2. de Anim. cap. 6.* nempe motus, quies, numerus, figura, & magnitudo. Alij vsque ad decem & nouem numerant. Aguilon. *lib. 1. Optic. proposit. 29.* nouem recenset, Quantitatem, figuram, locum, distantiam, cōtinitatem, discretionem, situm, motum, quietem, sub quorum deinde singulis plures species comprehendit, ipsis speciebus singillatim numeratis, ostendit.

Ego, ut rem hanc exactè definiam ex iis, quæ in propriis locis traduntur de naturâ huiusmodi sensibilium communium, Suppono primò, præsentiam rerum corporearum accidens quoddam esse à rebus quidem ipsis distinctum realiter, secus ab earum extensione. Quippè nihil aliud est in rebus

extensas esse quam esse collocatas in spatio extenso per praesentiam extensionem. Vnde, neque in quantitate molis duplex accidens debet admitti; quorum alteram sit ex ensio, alterum praesentia extensa, siue circumscriptiva, ut communiter docent Recentiores contra antiquiores quosdam. Suppono secundò, distantiam corporum, & aliarum rerum physicè, & à parte rei nihil esse aliud praeter praesentiam rerum talis naturae, ut inter unam, & alteram aliud quidpiam extensum locari queat. Eoque maior, aut minor distantia erit, quò illud extensum locale maius, aut minus fuerit. Suppono tertio, figuram esse extremam lineam, aut superficiem, sic aut alter extensam aream aliquam; aut spatium solidum intra se concludentem. Vnde figura duo dicit, quoniam extensionem videlicet talem lineam, aut superficiem, & privationem ulterioris quantitatis, seu extensionis. Situs autem nihil aliud est, quam talis extensio rei in loco aut absolute sumpta, aut respectu ad aliud. Suppono quarto numerum physicè, & à parte rei nihilo distingui ab ipsis rebus numerabilibus, locus autem si sit intrinsecus, ipsissima est rei locata praesentia; si extrinsecus, est superficies extensa ambiens rem locatam tali extensione. Motus autem successio est praesentiarum. Quies persistens in eadem praesentia. Vnde motus praeter praesentiam, quae adest, connotat iam praeteritas. Quies verò connotat durationem eiusdem praesentiae pro tempore praeterito. Continuitas à re ipsa continua non differt physicè. Discretio autem perinde se habet ac numerus. Quantitas verò in praesenti idem est, ac extensio.

34 Ex his concludo, si in praedictis accidentibus id praecise spectetur, quod positum est, & magis directum, seclusis negationibus, & connotatis, ea omnia in unam extensionem localem, siue praesentiam extensionem convenire. Atque hanc solam esse in rigore sensibile commune per visum perceptibile. Verum quia ratione praesentiae, quam Visus potissimum attingit, cetera omnia accidentia commemorata visu etiam quodammodo percipiuntur. Ideo ea non inepte communia Visus sensibilia vocantur.

35 Sunt tamen praeterea alia quaedam obiecta Visus, quae media solent appellari: quò strictè, neque ad classem propriorum, neque ad communium pertinere videantur. Haec sunt *transparenna, opacitas, umbra, tenebra, similitudo, dissimilitudo, pulchritudo, deformitas*. Ex quibus quaedam inter sensibilia communia censentur ab aliquibus. Quibus contradicit Aguilon. *lib. 1. prop. 29*. Sed dissensio est de nomine, & parvi momenti. Quo autem pacto haec, & alia sensibilia per Visum percipiuntur, postmodum explicabimus figillatim.

Hypothesis 3.

36 Visus speciebus intentionalibus decisis ab obiecto iuuatur ad videndum.

Ita tenent Conimb. *lib. 2. de Anim. cap. 6. quest. 2. Rub. cap. 5. & 6. quest. 3. Soar. lib. 3. de Anim. cap. 1. Aguilon. lib. 1. Optic. proposit. 65. Pet. Hurt. disp. 12. de Anim. sect. 1. Oued. Cont. 13. de Anim. pnn. 1. & reliqui omnes Recentiores contra quosdam tales species negantes apud Conimb. Rub. Aguil. & alios. Probaturque primò ex Aug. *lib. 9. de Trinit. cap. 11. dicente*, ab obiecto, & potentia pari notitiam. Ab obiecto namque Visus longè à potentia diffuso nequit visio, nisi medià specie progigni. Secundò, quia ut visus aliàs indifferens determine-*

tur ad videndum hoc obiectum, potius quam aliud specie sibi impressa indiget. Ab obiecto enim distante, neque moveri immediate, neque determinari potest, ut satis ex se constat. Tertio, quia unio obiecti cum potentia necessaria est ad cognitionem, ut dicebamus *supra n. 19*. Obiectum autem Visus procul existens nisi medià specie potentiae uniri non potest. Quarto specialius, quia videmus in speculo hominem stantem à tergo. Quod utique fieri non posset, nisi humanum illud corpus aliquid ex se ad speculum transmitteret: quod inibi repercussum ad nostros oculos reflecteretur. Quintò, quia interpolitis perspicillis aliter apparent nobis obiecta, quam eis sublati; quod non potest aliunde provenire, nisi, quia accidens aliquid per medium spatium diffusum, à quo visio ipsa dependet, in traiectu vitri alteratur. Sextò, quia si medium spatium obicurum, aut opacum sit, obiectum prorsus non videtur. Ob id nimirum, quia obicuritas, aut opacitas impediunt species, ne ad potentiam pertingant. Septimò, quia obiecta Visus nisi in debita distantia videri non possunt, eoque clarius videntur, quò minus sunt remota, obicurius verò quò remotiora; cuius eventus ea profectò est causa, quòd species ab obiecto profusa certam habent sphaeram, seu terminum, quam praetergredi nequeunt; intra illum autem, quò longius prouehuntur, magis languescunt. Tandem fallacias omnes visus, de quibus infra ageatur, non posse accidere absque speciebus, ex inibi dicendis constabit.

Ex his apparet species Visus ab obiecto decisis in ipsis oculis recipi; de quo nemo est iam, qui dubitet. Quoniam species ibi debet inesse, ubi ipsa visio celebratur, quae ab specie dependet; atque etiam ubi residet facultas videndi, quae specie iuuatur in sua functione; visionem autem celebrari intra oculos, atque ibi etiam esse facultatem visum ex tota Visus Philosophia, eiusque symmetria manifestè est compertum.

Vtrum autem praedictas species decisis à luce, & colore, quae sunt obiecta propria visus eiusdem naturae sint cum ipsis obiectis, vel diuersae, ad rem non interest examinare. Ego pro certo habeo cum Aguilon. *lib. 1. Optic. proposit. 46. & sepe alibi*, colorem adiutum lumine alium colorem procreare, qui simul cum ipso lumine diffunditur per medium, ut multa demonstrant experientiae. Quo posito cenleo dicendum cum ipso Aguil. & aliis, praeter lumen, & colorem emissivum alias species ab eis distinctas, diuersasque secundum naturam omnino esse reiciendas, tanquam superfluas. Quia color emissivus, & lumen, quae à corporibus luminosis, & coloratis per mediū usque ad oculos diffunduntur, accidentia sunt satis idonea, quibus tribuantur omnia munia, quae speciebus intentionalibus alterius rationis solent attribui, ut in *tract. de sensu, & sensibili* multis ostendit. Ita igitur accidentia censenda sunt species propriae potentiae visus.

Hypothesis 4.

Species Visus à paribus intensiois obiecti indiuisibiliter promanant. A partibus verò extensionis eius transuersè positis diuisibiliter. Prioresque subinde indiuisibiliter. Posteriores verò diuisibiliter representant.

Sermo est de obiecto proprio Visus, à quo dumtaxat promanant Visus species iuxta dicenda postmodum. Suppono autem cum communi huiusmodi obiectum duplex genus partium habere, sicut & alias

Disp. I. De origine intell. & c. Quæst. II. 9

& alias qualitates; nempe intensio-
nis. Partes intensio-
nis dicuntur illæ, quibus qualitas
aut magis, aut minus intensio, siue perfectio reddi-
tur in eadem parte subiecti, cui inhaeret. Partes ve-
rò extensionis, quibus qualitas distinctis partibus
subiecti extensi correspondet. Vnde omnes partes
intensio-
nis eidem omnino, partes verò extensionis
distinctis locis, siue spatiis correspondeant neces-
se est.

40 Deinde etiam cum communi suppono, species
visus, dum ab obiecto deciduntur per medium ex-
tensum lineis semper rectis protendi: Quod enim
cuiusmodi species per medium extensum diapha-
numque protendantur à corpore luminoso, vel co-
lorato, vnde nascuntur, vsque ad oculos, aliudve
quoduis corpus opacum; quò tandem perueniunt;
certo certius est; quia agens naturale non potest
agere in distans, nisi agendo in propinquum, atque
adeò deriuando suam actionem per medium ad
extremum. Quod autem talis specierum protensio
per lineas duntaxat rectas ductas à principali agen-
te vsque ad extremum sphaera actiuitatis eius fiat;
experientia demonstrat. Qui enim existens intra cu-
biculum obiecta externa conatur cernere per fene-
stram apertam, ea tantum videre potest, quæ è re-
gione in recta linea foris posita sunt. Tum si sese
ad latera fenestree recipiat, nil prorsus videt, tamen
specierum radij per fenestram ingredientibus pro-
pe ipsos hominis oculos itinere recto pertranseant.
Cuius nulla alia causa esse potest, nisi quia huius-
modi radij directè semper protenduntur, nec sese
versus latera fundunt, aut inflectuntur. Ratio autem
à priori ea esse potest, quia causa naturalis, quo ci-
tius, validiusque effectum assequatur, breuissimis
lineis intendit suam vim, & conatum: ex autem li-
neæ rectæ sunt. Videatur Aguilon. lib. 5. Optic.
prop. 2.

41 Et quoniam accidens ab agente, vnde oritur ad
subiectum vsque remotum non tenditur per mo-
tum localem, vt est Philosophorum dogma, sed per
nouas productiones alius, atque alius partis exten-
sæ, donec omnes partes corporis intermedij tali ac-
cidente affectæ sint; necessum planè est, vt ex par-
tibus specierum per eandem lineam rectam ex-
tensæ, quæ priores sunt adiuuent agens principale
ad producendum vteriores. Quomodo autem ad-
iuuent alibi expono. Videantur Soar. disp. 8. Me-
taph. sec. 8. Pet. Hurt. disp. 9. Physica §. 76. & alij. Exi-
stimo autem species visus per medium transparens
difformiter secundum omnes suas partes etiam
proportionales vniiformiterque secundum propor-
tionem geometricam propagari: donec tandem in
extremo Sphaera puncto se fiant. De quibus fusè
suo loco à me probatis, non opus est amplius dicere
impraesentiarum.

42 Præterea suppono tunc effectum aliquem diui-
sibiliter promanare ab omnibus partibus suæ cau-
sæ, quando earum cuilibet respondet in effectum pars
propria, quæ ab ea duntaxat parte causæ, & non
à reliquis producitur. Tunc autem indiuisibiliter,
quando totus effectus, & quælibet pars eius ab om-
nibus, & singulis partibus causæ simul, eademque
actione concurrentibus procedit; similiter species
diuisibiliter repræsentat obiectum, quando singu-
læ speciei partes singulis partibus obiecti diuisum
correspondent. Indiuisibiliter verò quando nulla est
pars obiecti, quæ toti speciei ex æquo non corre-
spondeat: neque aliqua est pars speciei, quæ toti
non respondeat obiecto.

43 Igitur species Visus à partibus intensio-
nis

eti indiuisibiliter promanare, sententia est commu-
nis. Probatur autem sic. Omnes partes intensio-
nis obiecti concurrunt ad productionem speciei, nulla
prorsus excepta; quia omnes sunt æquè operatiuæ,
æquè applicatæ, & æquè expeditæ; neque adest ra-
tio, cur hæ concurrent, & non illæ. Ergo concu-
runt indiuisibiliter. Probo consequentiam; quia si
diuisibiliter concurrerent, tot essent partes inten-
sio-
nis in effectum productum, quot sunt in causâ pro-
ducente: cum cuilibet seorsum acceptæ sua pars ef-
fectus corresponderet; id autem est absurdum. Fie-
ret enim, vt effectus propter passî distantiam nun-
quam decrederet; neque vsquam sphaera actiuita-
tis agentis aboleretur; quod repugnat experien-
tiæ, & rationi. Etenim, si in prima parte subiecti tot
essent partes, quot in agente, quia ab eo procedunt
diuisibiliter, in secundâ propter eandem rationem
tot etiam essent, quot in primâ, & sic deinceps sine
termino. Ex quo patet aliud, quod dicimus in hy-
pothesi. Partes scilicet intensio-
nis obiecti per spe-
ciem Visus indiuisibiliter repræsentari. Cum enim
quoduis obiectum proprium Visus per speciem à se
productam repræsentetur, si tota intensio obiecti-
ua indiuisibiliter concurrat ad productionem spe-
ciei; tota itidem per speciem productam indiuisibi-
liter repræsentabitur.

44 Quod autem à partibus obiecti transuersè posi-
tis diuisibiliter species visus producatur, commu-
nior est sententia Doctorum, quam contra Co-
nimb. & Tolet. tenent. Rub. tract. de obiect. argue
spec. sens. §. 8. Pet. Hurt. disp. 12. de Anim. sec. 5. Ar-
riag. disp. 6. sec. 7. & alij Recentiores. Probatur au-
tem primò, quia dum sumus intra cubiculum eam
duntaxat partem parietis oppositi per fenestram
conspicimus, quæ è regione directè posita est: cum
tamè in ipso fenestree ingressu, & extra in toto me-
dio totius parietis sit species visus, hæ non proce-
dunt à pariete indiuisibiliter; si enim ita procederent
species, quæ pertingunt ad visum totius obiecti, se-
men essent, ipsumque totum repræsentarent, quan-
doquidem emanarent ab illo medijs speciebus à
toto obiecto procedentibus. Secundò, quia si spe-
cies ab obiecto extenso indiuisibiliter nascerentur;
sequeretur partes obiecti procul positas æquè clarè
videri ac viciniore visui; nam species omnium
partium obiecti æquè essent intensæ in oculis. De-
inde fieret, vt eadem obiecti pars immota clariùs
appareret, dum simul alia obiecti partes denuò de-
tectæ viderentur, quàm dum videbatur sola: eò
quod partes denuò apparentes iuuantes ad pro-
ductionem speciei dictæ partis intensiorem illam
redderent; quæ planè sunt contra experientiam.
Tertiò, quia ex opposita sententia fieret, vt dum
paulatim aperiretur obiectum aliquod, infinitæ
actiones totales, quibus fierent species sibi succe-
derent. Quod quando commodè potest, vitandum
est. Quartò, quia sepe partes eiusdem obiecti sunt
diuersæ rationis, vt quando partim est album, par-
tim est nigrum. Impossibile autem est tunc eas ad
eamdem speciem indiuisum concurrere, præsertim
in mea sententiâ non distinguente speciem colo-
ris à colore emissio. Quintò, quia si species pro-
cederent indiuisibiliter à partibus extensionis ob-
iecti, eas vtique indiuisibiliter etiam repræsentari-
rent; nam species obiectum à quo procedit, & cuius
subinde proprium est semen, repræsentatiua
est; sed partes extensionis obiecti repræsentari vi-
sui indiuisibiliter, non videtur probabile. Tum quia
ne Aduersarij quidem id concedent. Tum maxi-
mè, quia multa experimenta, & multæ rationes in
eis

eis fundata apertè demonstrant oppositum, vt ex tota Philosophia visus, aliorumque sensuum in sequentibus exhibenda conspicuum fiet. Quibus integra data hypothesis satis manet probata. Quod autem aliqua obiecta ob tenuitatem seorsim sumpta non cernantur; bene tamen cum aliis coniuncta non inde nascitur, quod se se adiuvant ad producendam speciem; sed aliunde, vt videbimus *hypothesi* 8. Nulla quippe est pars extensionis obiecti, quantumvis minima, quæ non valeat per se seorsim eandem omnino producere speciem sui, quam in consortio aliarum producit, & ad eandem distantiam. In quo nihil est absurdi, vt etiam ex dicendis ibi patebit.

- 45 Loquutus autem sum in præsentī hypothesis de partibus extensionis obiecti transuersè positis; id est, quarum nulla est ante, vel post alteram in eadem lineâ rectâ per quam actio protenditur. Nam de partibus directè in tali lineâ positis, res hæc non adeo est explorata, nec tanti ad nostrum institutum eam explorare interest. Quare id in suum locum remitto.

Hypothesis 5.

- 46 Sensibilia communia non per speciem peculiarem distinctam ab specie proprii sensibilis; sed per eandem speciem proprii sensibilis cognoscuntur à Visu.

Ita tenent Rub. *lib. 2. de Anim. cap. 6. quæst. 11.* cum S. Thom. Bann. Ferra. Tolet. & aliis à se relatis. Fonseca *lib. 2. metaph. cap. 2. quæst. 2. sect. 5.* Petr. Hurt. *disp. 12. de Anim. §. 80.* & alij contra Scot. Henr. Ægyd. Iand. apud Rub. & alios Recentiores. Addit tamen Rub. speciem sensibilis proprii, vt repræsentet commune, ab eo quodammodo produci, & modè tri. Quod, quia ratione sit verum ex dicendis constabit: Modò probatur absolute hypothesis; quia visus sæpe cernit obiectum in loco, vbi non est, quod accidit, cum radij specierum reflectuntur, aut refranguntur. Ergo visus sæpe attingit præsentiam obiecti, cuius nullam habet peculiarem speciem. Patet consequentia; quia præsentia, quæ se ipsa non est, nequit à se emittere speciem. Deinde sæpe apparere solet obiectum maius, quàm sit, sepius autem minus: ergo quantitas, seu extensio obiecti non per speciem propriam videtur; alias appareret sicuti est. Et quidem si sensibilia communium darentur species propriæ, nulla accidere posset fallacia in sensibus circa illa; sicut neque accidit circa propria, vt *infra hypot. 21.* ex Arist. ostendemus: species enim propriæ non possunt non repræsentare obiectum, cuius sunt propriæ, vt constat.

- 47 Igitur præsentia coloris, & lucis eorumque magnitudo, figura, &c. ea tenus Visu cernuntur, & discernuntur, quatenus species propria coloris, aut lucis variè in sensiterio disposita variis in locis, variisque modis valet suum obiectum repræsentare. Cum enim in parte laeva, retinæ species imprimuntur, obiectum apparet ad laeuam. E contra verò si species in dextera retinæ depingantur, obiectum apparebit ad dexteram, directè autem, & è regione positum aspiciuntur obiectum, quando in medio retinæ species eius sedem habet. Vniuersaliter enim in eo loco apparet obiectum, aut quatuor omnino particula eius, à quo recta linea per pupillæ meatum ingressa, & in crystalloide perfracta dirigi potest in eam retinæ partem, vbi talis obiecti, aut particula species inest, & visio celebratur. Quæ

mira structura oculi proprietas est. Ex quâ rursus efficitur, vt penes varietatem partium tunicae retinæ in quibus visiones obiectorum fiunt, penes earum discretionem, continuitatem, magnitudinem, paruitatem, &c. Variè etiam obiectum, sub variisque communibus sensibilibus appareat, vt ex dicendis singulatim *hypoth. seq.* plenius constabit.

Hypothesis 6

48

Omnia sensibilia communia commemorata *supra hypot. 2.* aliqua ratione percipiuntur per Visum. Ex sensibilibus vero mediis *ibid.* recensitis, quædam per se, quædam per accedens visionem dignoscuntur.

Discutamus per singula. Primo enim visibilibus rerum præsentia sub aspectum cadit, quatenus lux, aut color in hoc aut illo loco aspiciuntur. Quod adeo verum est, vt sanè nesciam, quo iure id nonnulli negauerint apud Arriag. *disp. 4. de Anim. sect. 1. subs. 6.* Etenim, quàm certum est mihi me videre colorem, tam certum est, me eum hic potius, quàm alibi intueri: ergo non tantum video colorem; sed illum in tali loco esse, quod est videre eius præsentiam. Nec refert non posse me discernere, an talis præsentia sit accedens superadditum rei præsentis; necne; quia tantumdem etiam ignoro de ipso colore. Quod ex imperfectione cuiusmodi cognitionum provenire censendum est.

Secundo cum recentioribus doctissimis in re perspectivâ censo contra Aguilon distantiam, quæ obiectum à visu plus, aut minus abducitur, non solum ab utroque oculo, sed ab altero tantum perceptibilem esse. Quod sanè, si bene aduertatur ipsa notificat experientia. Putat Aguilon quoduis obiectum per vnum tantum radium specierum, quem vocant opticum, videri, per eum videlicet, qui rectâ ductus ab obiecto in centro crystalloidis terminatur. De quo radio latè tractat *oro lib. 2.* Inde autem *lib. 3. propof. 1.* probare contendit distantiam vno oculo per se definiti non posse. Non tamen bene; nam, vt à relictis Recentioribus didici; obiectum non per vnicum radium, sed per omnes videtur, quotquot per meatum pupillæ in retinam transmitti possunt. Itaque dum à quouis puncto obiecti, siue particula diffunduntur species circumquaque, radij omnes, quos pupillæ foramen capit in oculum introducti, in crystalloide impingunt, atque ibi contracti, in puncto iterum, siue particula retinæ colliguntur. Quo duo formantur coni, siue pyramides, quorum eadem est basis, medium videlicet planum ipsius crystalloidis: vertex autem primi, & externi coni est punctum, siue particula obiecti vnde radij nascuntur: secundi autem, & interni vertex in ipsa retina aut certè paulo ante ipsam terminatur vt ibi decussati radij rursus diuarricati in ipsam impingant.

Ea autem est visus natura à peritissimis perspectivis deprehensa sedula obseruatione, vt obiectum appareat in eo loco semper, ad quem pertinet vertex coni externi, radiorum seruata semper proportionem, & consonantiam, quam conus externus, & internus inter se seruant. Iuxta quam in visione directa semper contingit, vt locus verus, & proprius obiecti visibilis, & locus, quo pertingit vertex prædicti coni externi vnus, & idè sit. Atque adeo visione directa semper apparet obiectum in ipso loco vbi est. In visione autè, quæ per reflexionem, aut refractionem specierum fit, plerumque est diuersus locus obiecti verus, à loco quem dictus vertex tangere solet. Atque ideo variis in locis apparentibus, seu

seu fictitiis videtur obiectum pro varietate reflexionum, aut refractionum, quæ multa quidem est iuxta multam corporum differentiam, in quibus fit reflexio, aut refraction. Vniuersaliter, quo magis ducti introrumpuntur radij per pupillam, eo propius apparet obiectum; quia ut sic brevior est longitudo coni externi, siue veri, siue imaginarij: quo vero minus ducti introrumpuntur radij, eo longius obiectum cernitur. Ex quibus regulam habes generalem ad dignoscendum vniuersæ, quoniam sit locus, ubi semper apparet imago, seu obiectum visibile. De qua regula utpote cui vniuersa nititur Perspectiua fusiori calamo egi tract. de sens. & sensib. refutans interim nostri Aguilonij Philosophiam, quod attinet ad dictum locum imaginis.

51 Tertiò de modo, quo per Visum dignoscitur magnitudo, quantitas, seu extensio obiecti visibilis; alia etiam Aguilonij ac nostra Philosophia est. Putat enim ipse illam dignosci ex quantitate anguli verticalis pyramidis, quam optici vocant; quæque conficitur ex radiis ab obiecto extenso diffusis, atque in centro humoris crystallini concurrentibus; Opinatur quippe Aguil. per eos solos radios in araneæ superficie conuexa visionem fieri, qui in ipso centro crystalloidis terminantur: iuxta quam positionem necesse est, ut quoduis obiecti punctum per vnum tantum radium cernatur. Nos vero, qui censuimus visionem cuiusvis puncti obiecti per omnes radios ipsius puncti, quos pupilla capit non in aranea tunica; sed in retina fieri modo explicato; omnino dicendum putamus, penes quantitatem partis retinæ, in quam conspirant radij integri obiecti, in quaque visio eius efficitur, ipsius obiecti quantitatem, seu magnitudinem dignosci. Et quia, quo magis distat obiectum, minor pars retinæ speciebus eius potest intingimur autem, quo propinquius est; ideo obiectum remotius minus, quam propinquum apparet. Inde autem nascitur, quod obiectum procul positum in minore parte retinæ, quam si prope esset, depingatur: ita ut radij singularum partium, siue punctorum eius, qui conflunt in pupillæ meatus decussati in itinere eo amplius post traiectionem diuariantur intra oculum, quod tale obiectum ipsi meatus propinquius est, ut consideranti innotescet; id namque proprium est vniuersæ radiorum cuiusvis corporis extensi introeuntium per exiguum foramen.

52 Oportet tamen animaduertere eam dumtaxat obiecti quantitatem visu per se discerni, quæ ex æquo visui obiecta est, in ea videlicet positione, vel situ, unde maximam, quam potest retina partem suis specierum radiis adimplet. Si enim corpus extensum oblique visui proponatur, remotius autem reliquæ: tum quidem tota talis corporis quantitas visu per se non discernitur, sed apparebit longè minor iuxta quantitatem minoris portionis retinæ, quam ex ea positione suis speciebus potest mouere. Quasi per accidens tamen, seu potius ope potentie altioris extensio oblique obiecta solet dignosci ob inæqualem partium distantiam, quæ nisi in maiore extensione, quam per se apparet, extare non posset. Tum, quod partes remotiores remissius moueant visum, quam propinquiores. Quod ementiri solent Pictores in parili intensioe colorum, ut, quod in exiguo spatio depictum est, valde extensum oblique videatur. In quo potissimum tota pars perspectiue specialis posita est.

53 Ex hac etiam Visus natura suboritur ars altera augendi visibilia, quoad apparentiam. Vnde & tu-

bi optici, & alia instrumenta proficiuntur; quibus efficitur, ut species obiecti, quæ naturaliter paruulam retinæ partem implere poterant, extensa, & ducta maiorem repleant: quo fit, ut earum obiectum maius appareat.

Quartò, distantia transuersa, quæ inter vnum, & alterum corpus Visui obiectum intercepta, eatenus Visu ipso discernitur, quatenus eorum corporum simulacra in distinctis retinæ partibus ab se inuicem etiam distantibus depinguntur. Quod fit, ut penes distantiam, quam visiones intra oculum habent, distantia quoque obiectorum metienda sit, perinde ac per visionis magnitudinem magnitudo obiecti pensatur. Vnde consequenter efficitur ut continuas, & vnitas obiecti apparentis ex continuitate, & vnitate visionis pendeat. Ea enim Visui apparent continuata, seu contigua, quæ per visiones continuatas, seu contiguas cernuntur. Quæ autem apparent simul in eodem loco, seu spatio instar vnius apparent Visui; quia ex vi talis visionis discerni nequit, an sint plura. Sicut e contra plura videntur, quæ in pluribus locis apparent per visiones plures in pluribus retinæ partibus efformatas. Atque ex his liquet, quo pacto Visus discernat discretionem, seu numerum, secundum positum reale, quod dicit. Deinde, quomodo noscat continuitatem, & vnitatem. Tum locum, siue præsentiam rei aspectabilis; aut etiam locum extrinsecum, quo res visibilis comprehenditur.

Quinto, Figura etiam per se percipitur Visu secundum positum, seu materiale, quod includit, quatenus ea ex aduerso obiecta per speciem sui in ipsa retina depingitur. Quo vero pacto visu dignoscantur figuræ, quæ non ex æquo prospectui obiciuntur, vel, quia non sunt planæ, sed solidae, vel quia oblique propositæ cernuntur, ex Aguil. disci potest lib. 3. Optic. à propos. 15. usque ad 25. unde ad propos. usque 39. de cognitione loci, ac situs, de quæ eorum differentis diffusæ agit. Verum ex breui à nobis indicatis facile quique potest deducere, quo pacto ad cognitionem situs prædictarumque figurarum plerumque sit opus functione altioris potentie, quam visus.

Sextò denique motus quatuor fere modis oculis discernitur, sensu etiam adiuuante interiore. Primo, ex motione oculorum naturaliter insequentium obiectum: quæ motio sensu percipitur communi. Secundo, quiescente visu motus obiecti discernitur ex diuersa eius præsentia distinctis momentis sensibilis temporis deprehensa. Tertiò ex loci ipsius obiecti mutatione continua. Quartò ex parte organi successiue affecta. Ita Aguil. qui plura addit usque ad propos. 54. Ex quib. patet Visum non se solo; sed iuuamine sensus communis motu cognoscere. Est enim opus reminiscetia præteritæ præsentia ad cognoscendum corpus moueri; quæ etiam opus est ad dignoscendâ quiete, quatenus hæc dicit perseverantiam in eadem præsentia. Itaque, ut motus alicuius obiecti noscatur, aut debet moueri organum visus inuariata visione; aut si quiescat organum, debet variari visio.

Ex quibus omnibus liquet constare, quod supra inferebamus: quidquid per se cognoscitur visu ex sensibilibus communibus in solam præsentiam extensam coloris, & lucis refundi. Deinde etiam colligitur speciem ab obiecto Visui impressam indifferenter esse natura sua ad repræsentandum colorem, aut lucem, cuius species est, sub hac, aut sub illa præsentia, sub hac, aut sub illa extensione magna, vel parua. Determinatur autem à parte sensu-
siterij

siterij, cui imprimitur, aut potius à potentia visiva in ea parte residente, vt simul cum ipsa potentia visionem causet, per quam obiectum in hoc loco, potius quàm in alio; sub tantæque extensione certatur. De quo plura dicemus *infra hypoth. 21.*

- 58 Restat vt de obiectis etiam mediis commemoratis *suprà* dicamus. E quibus transparentia, & opacitas oculis per se non videntur: sumpta tamen à visu occasione facile dignoscuntur à superiore interna potentia. Transparentia quidem ex rebus trans corpus interiectum apparentibus, quadam argumentatione colligitur; opacitas autem ex aspectus prohibitione. Umbra autem, quæ relatè ad intentius lumen circumstantis dicitur talis; & tenebræ, quæ in absoluta priuatione lucis consistunt, quoad carentiam lucis, quam dicunt, visu positivè cerni non possunt. Nihilominus, qui cernit oculis lucem remissam iuxta aliam intensiorem, illam comparatione huius vmbræ diiudicat potentia interna. Qui verò apertis oculis nihil lucis alicubi intuetur; esse inibi tenebras ex sui visionis priuatione discernit quâdam interna argumentatione. Similitudo, & dissimilitudo visis extremis similibus, aut dissimilibus videtur, quoad physicum, quod dicit, utpote, quod cum ipsis extremis prorsus est idem. Pulchritudo in rebus visibilibus nihil aliud esse videtur, quàm grata quædam, & iucunda proportio eorum, quæ sub aspectum cadunt. Turpitudine autem eorum, siue deformitas asymmetria est, inordinataque dispositio offensionem oculis pariens. Vnde dicendum videtur pulchritudinem hanc, siue deformitatem perinde oculis cerni quoad physicum, quod dicit, ac cernitur figura, & situs. Tandem existentia obiecti visibilis, quoad id, quod dicit cum ipso obiecto identificatum, visu dicenda est capi, vt constat. Duratio etiam præsens ipsius obiecti quoad physicum, quod dicit, visu percipitur haud dubiè non minus, quàm eius præsentia; quandoquidem per visionem non minus clarè deprehendimus rem visam in tempore præsentis durare, siue ei correspondere, quam deprehendimus eam in tali loco ubicatam, siue ei correspondentem esse. Vnde, si duratio est accidens superadditum rei duranti, vt ego opinor, æquè ac præsentia est accidens superadditum rei præsentis. Duratio vtique rei sensibilis æquè ac præsentia inter sensibilia communia omnibus sensibus censenda est; utpote, quæ perinde ac præsentia ab omnibus citrà dubium æquè atque à visu est perceptibilis.

Hypothesis 7.

- 59 Distantia iusta obiecti ad perfectam visionem ea est vnde eubratij radij specierum obiecti videntur, atque perfracti in crystalloide, quam aptissimè coniunguntur in retinâ, vbi patitur visio.
- 60 Supponit hypothesis obiectum ad certam distantiam clariùs, distinctiusque videri, quàm si propius sit positum, aut remotius, vt experientia monstrat; atque adeo ad perfectam visionem determinatam distantiam obiecti requiri, quam ultra, citràque perfectio visionis tabelcit. Vt ergo ostendatur eiusmodi distantiam esse, quam ipsa hypothesis assignat.
- 61 Supponendum est primò maiorem visionis claritatem ex quatuor causis provenire posse comparatione eiusdem potentie visivæ. Primò ex maiore intentione specierum. Secundò ex maiore copia earum. Tertiò, ex maiore coniunctione. Quartò, ex maiore affluencia spirituum animalium. Cuncta

enim hæc iuvant potentiam ad perfectius videndum.

Secundò supponendum est, eam esse naturam figuræ humoris crystallini, & vniuersum cuiusvis dioptræ crystallinæ, siue vitri conuexi, vbi franguntur species, seu radij luminis, vel coloris; vt in ea radiorum fractione certam proportionem obseruet attentà vitri, seu dioptræ conuexitate; atque etiam distantia obiecti, vnde eubrantur radij. Id, quod apud perfectius satis perfectum est. Imprimis enim dioptra magis globosa, cæteris paribus, magis infringit radios per se traiectos; atque adeo propius post se coniungit illos, quàm, quæ minus globosa est, vt experientia constat. Deinde inter angulos, quos cum dioptrâ faciunt radij in eam incidentes, & angulos, quos faciunt cum eadem radij iam traiecti, & refracti quorum priores anguli incidentiæ; posteriores verò anguli refractionis vocantur, ea proportio ferè seruatur, vt, quò maior est angulus incidentiæ, eo fit minor angulus refractionis, & è conuerso. Vniuersaliter enim in singulis dioptris angulus integer coalescens ex angulo incidentiæ, & ex angulo refractionis semper est equalis, siue prope, siue procul obiectum sit. Ex quo sequitur primò, quò obiectum est propinquius dioptræ, eo angulum refractionis esse obusiorum, siue maiorem; quia eo angulus incidentiæ acutior, siue minor est, & vice versâ. Secundò sequitur adeo prope dioptram posse esse obiectum, vt traiecti radij post dioptram non coniungantur; sed, aut incedant parallelè; aut diducantur amplius. Tertiò, sequitur dioptram certum exigere intervalum, vt radios ab obiecto susceptos post se coniungere possit, & conglobare; ipsamque coniunctionem radiorum ad certam tunc post dioptram distantiam fieri; ita quidem, vt si dioptra, inde versus obiectum admoueat, iam radij traiecti diduci incipiant, & diuicari, sin verò è contrâ plus remoueat, aut ab ipso obiecto, radij perfectius coniungi incipiant, & propius dioptram, seu ad distantiam minorem. Quæ omnia facile quisque experiri potest modò admoendo lucernæ, modò remouendo ab illa dioptram. Denique alia est huiusmodi refractionum proprietas, vt iam aliàs notauimus; quòd radij refracti postquam in certâ distantia post dioptram coniuncti sunt, iterum deinceps incipiunt diuicari, vt experientia etiam constat.

Tertiò supponendum est virtutem esse innatam oculis nostris comprimendi, & dilatandi tunicam araneam, seu burlam illam, vbi concluditur humor crystallinus, quo efficitur, vt humor ipse figuram variè; modòque sit magis globosus, modò autem minus, prout aranea magis constringitur, aut laxatur. Præstat autem id, quoties oculus ad diuersas distantias aciem visus intendit. Porro in iis euentibus aliquam ex arbitrio à nobis fieri mutationem intra oculum ipsum experientia comperit. Quod autem ea, quam experimur, mutatio sit dicta compressio, & dilatatio crystallini humoris, tum à viris expertissimis in præsentis materia traditur; cum ex harmonia eorum, quæ mox dicemus conicietur.

Quæ, cum ita sint, iam hypothesis nostræ, aliorumque experimentorum rationes, & causæ appositissimæ in promptu sunt. Ex eo enim obiectum nimis propinquum oculis confusius cernitur, eoque magis confusè apparet, & sub quantitate maiore, quo magis oculis adiungitur; quia species in crystalloide diuicatur, sicque dispersæ, in retinâ depictæ, minus viuide, & sub extensione maiore valent

lent obiectum representare. Cum verò obiectum in distantia iusta locatur, species virtute crystalloidis ad brevius spatium retinæ rediguntur. Quò fit, ut & clariùs, & sub minore extensione obiectum cernatur. Si autem obiectum ultra distantiam iustam paulatim remoueat ex eo, & minus clarè, & sub minore extensione incipit apparere; quia species eius, & minus intensæ, & in minore copia intrant per pupillæ meatum, & post trajectum crystalloidem in minore parte retinæ depinguntur. Quæ omnia tum ex structurâ oculi, tum ex superioribus dictis facile constant. Iam verò propterea clariùs apparet illud obiectum, in quod visus acies infigitur, siue id sit propinquius, siue remotius: quia virtute oculi innata humor crystallinus aut conglobatur magis, aut complanatur prout oportet attenda obiecti distantia, ut radij eius aptius coniungantur in retinâ. Quæ mira proprietas oculorû est, ut possint ad omnes distantias aciem visus intendere.

65 Ex quibus omnibus liquèd constat, iustam obiecti distantiam ad perfectam visionem esse illam, è qua, posita crystalloidis compositione, vel figura, aut naturali, & ordinariâ, aut aduentitiâ motu oculorum, species ab obiecto euibrata aptissimè coniunguntur in tunica retinæ. Quibus & præsens hypothesis probata, & tota nostra oculorum Philosophia confirmata manet; & reiecta Aguilæ, quod ad rem attinet sententia, afferentis lib. 1. *propos.* 8; iustam distantiam obiecti ad perfectam visionem esse illud punctum, in quo concurrant axes optici cum neruis opticis angulos rectos efficiunt. Quod, quàm à veritate exulet, fusè ostendi suo loco.

Quod si rogas, cur ad eam iustam distantiam in vno tantum puncto, aut sane in exigua particula obiecti ita oculorum acies figatur, ut talis dumtaxat particula clarè, reliquæ verò, quæ ad latus sunt, confusius conspiciantur, ut experimur? Respondeo, quia axis opticus, qui totum oculum medium penetrat, atque in extremo nerui optici, quod medium est retinæ, terminatur, in vno tantum puncto obiecti desigi potest. Et quoniam id, quod magis directè suo specierum radio ad medium retinæ, ad neruumque opticum pertingit, quæ parte defluunt spiritus animales ad fouendam visionem, maiorem eorundem spirituum sibi vendicat affluentiam, maioremque idcirco participat visionis claritatem: punctum obiecti, unde axis opticus ducit originem aliæque particule circumstantes, quæ ad talem partem retinæ mittunt species, in eaque celebratur eorum visio, non possunt non clariùs videri, quàm aliæ partes, quæ cernuntur è partibus ipsius retinæ minus præcipuis, minùsque efficacibus ad videndum.

66 Ex quo sequitur primò, quo magis distant partes obiecti ab eo puncto, unde oritur axis opticus, eò confusius videri, ut experientia monstrat; quia earum visiones etiam distant magis à neruo optico: ob idque minore fouentur spirituum copia.

67 Secundò sequitur illud punctum clariùs videri ab utroque oculo, in quod concurrunt axes ambo- rum oculorum. Nam, ut *suprà* etiam notabamus, illa indiuidua societas, quæ in musculis oculis mouentibus inest, non patitur, ut eorum axes optici in diuersa puncta figantur. Alioquin obiectum à duobus oculis visum in duplici loco appareret: ut apparet, quando altero oculorum compresso, axium societas perturbatur.

Hypothesis 8

68 Ad producendam visionem determinata quantitas Pharus Scient. Tom. I.

titas, tum potentia, tum organi, tum speciei necessaria est, ita ut minor non sit sufficiens, eaque tam intensiois ubi datur, quàm extensionis. Vnde ex parte obiecti minima existunt visibilia, quibus minora in eadem distantia, & respectu eiusdem potentia visibilia non sunt. Ex parte autem oculi minima etiam dantur particule visus: typica retinæ, quibus minores non sunt visus.

Pro explicatione, & probatione huius hypoth. suppono primò ex doctrina tradenda *infra disp. 2. quæst. 1.* Impossibile omnino esse, quod detur visio, quantumvis minima in subiecto, siue organo, cuius actus videndi est suapte natura; & quòd tale organum per illam non reddatur videns, sentiensque obiectum, cum nihil sit aliud, organum esse videns, sentiensque obiectum, quàm habere in se, aut sibi annexum actum videndi. Ex quo patet contra nonnullos opinantes oppositum, quòd obiectum aliquod ob paruitatem non videtur, id nasci non posse ex eo, quod eius visio verè producta in oculis non reddat organum videns præ nimia sua tenuitate. Sed, quòd re verà in tali casu visio talis obiecti in oculis producta non est.

69 Suppono secundò; Et si quoduis punctum, aut quauis pars medij, unde ad omnes partes obiecti via recta transparens atque expedita est, omnium obiecti partium, punctorumque sulcipit species; eo ipso, quod singulae partes, punctaque obiecti circumquaque in sphaeram agunt, ut fatentur omnes, non tamen ita rem se habere in punctis, & partibus eius organi, ubi potentia videndi inest, in quo plerosque Recentiorum deceptos video. Nam, cum species obiectorum introeant in oculum per exiguum pupillæ foramen, necessum planè est, ut unaquæque pars oculi interior eius tantum partis obiecti sulcipiat speciem, quæ è regione posita radios suos in formam cuiusdam coni, siue pyramidis collectos per angustum, pupillæ meatum introducere potest. Quò fit, ut diuersæ partes tunicae retinæ ubi visio peragitur, diuersarum partium obiecti sulcipiant species; sicque obiectum totum in ipsa retinâ depingatur, ut *superius* dictum: non tamen ita distinctè depingitur, ut omnibus omnino, & singulis obiecti partibus diuersæ partes retinæ correspondant; sed ita, ut plures partes obiecti in eadem partem retinæ cœant, ubi veluti penetrantur earum species. Quod beneficio crystalloidis efficitur, ut ingens obiectum in exiguo retinæ spatio depingi possit. Nam quemadmodum radij luminis per dioptram vitream traiectione virtute fractionis colliguntur, ut experientia monstrat, & complicantur in exiguo subiecto, ubi veluti penetrati maiorem quamdam efficiunt intensioem. Ita etiam iidem radij, aut quauis aliæ species traiectione per humorem crystallinum, qui dioptra natia oculi est, in retinâ complicantur; ita ut in eadem retinæ particula, aut etiam indiuisibili puncto multarum particularum obiecti penetrantur species ibique quamdam conficiant intensioem, licet minus propriam. propria enim intensio speciei impressa ea censenda est, cuius partes eidem principio respondent; nam, quauis obiecti pars speciem causat intensam propria intensioe: quæ magis, aut minus intensa prodit penes virtutem, & distantiam præcipui agentis.

Tertio suppono, non solum visum, sed alios quoque sensus externos certam speciei intensioem ex- postulare, ut sensationem causare valeat, maioremque, aut minorem, iuxta debiliorem, aut magis robustam, magisve perfectam virtutem potentia sensitua. Ob id enim surdastri moderatam vocem

non audiunt, quam audiunt alij; audiunt tamen intensiorem; & qui hebetiore visu, tactu, aut olfactu possunt, aliqua obiecta non sentit, quæ ex eadem distantia sentiunt alij: cum tamen sentiant alia intensiora: quia nimirum hebetiores potentie intensiorem speciem postulant, ut possint in actu prodire: Vnde colligitur quamlibet etiam potentiam, quantumvis perfectam tam remissa specie affici posse, ut ea iuari non valeat ad producendam sensationem. Sicut è contrà, tam exiguam posse esse partem sensiterij, & potentie ipsi correspondentis, ut non valeant sensatione cauare, quidquid sit de intensione speciei, quod etiam experientia monstrat, dum aliqua quæ Visu discernuntur, Gustu, vel Tactu præ tenuitate discerni nequeunt, quin possit id attribui defectui intensiōis speciei, quandoquidè coniuncta cum aliis non aucta specie quoad intensiōem sentirentur: ut ex Philosophia eorum sensuum à nobis infra tradenda planè constabit.

71 Ex quo infero contra nonnullos quoties obiectum præ nimia tenuitate seorsim propositum non videtur, videndum, si coniungatur cum aliis, id non nasci ex eo, quòd illud per se seorsim speciem è se non emittat; sed, quod species ab illo impressa remissior est, quam ut potentia ad producendam visionem iuare valeat. Quod constat, quia sæpe obiectum, quod seorsim propositum ab aliquo non videtur, ab alio perspicacioris visus videtur ex eadè distantia: sapientiam obiecta, quæ ob paruitatem seorsim à nemine videntur oculo naturali, adhibito tubo optico, aut alio instrumento videntur. Quod argumento euidente est, quando latent non ex defectu speciei à se emissæ, sed ex defectu visionis nasci à tali specie non valentis progigni. Vnde etiam concluditur, quamlibet obiecti extensi partem, quantumvis minimam per se seorsim ab aliis producere propriam speciem; atque adeo partes speciei à partibus obiecti extensis, transuersæque consideratis diuisibiliter procedere, ut supra n. 4. posuimus.

72 Ex iis tum probatio hypothesis datæ, tum ratio quorumlibet experimentorum elicitur. Dico itaque obiectum paruum solitarie propositum, ut sicque latens præ tenuitate nimia duabus de causis posse non videri. Prima, quia species eius impressa in ea parte tunice retinæ, cui tale obiectum correspondet, intensiōem habet minorem minima requisita ad excitandam, seu causandam simul cum potentia visionem. Secunda, quia licet species talis obiecti sufficientem intensiōem habeat; particula tamen tunice retinæ, cui illa imprimitur, particulæque potentie visuæ in ipsa residens, minor est minima requisita ad causandam simul cum tali specie visionem ipsam. Quando verò si dicto obiecto minori minimo visibili adiungitur aliud æquale, videtur vtrumque; quia, quod ex vtroque coalescit, iam est visibile, ut experientia monstrat. Id duabus etiam de causis potest accidere. Prima, quia vtriusque speciei in eandem partem retinæ concurrentes iuxta dicta n. 6. 9. maiorem intensiōem, licet minus propriam conficiunt; quo suppletur defectus intensiōis requisitæ ad gignendam visionem. Secunda, quia amborum obiectorum species maiorem particulam retinæ occupantes, ut possunt iuxta doctrinam traditam n. 5. 2. quam occupabat species vnius, maiori etiam particula potentie respondent; suppleturque defectus extensiōis partis tum retinæ, tum potentie visuæ ad generandam visionem naturaliter requisitæ. Et quoniam obiectorum plurium species neque possunt in eandem partem tunice retinæ coire, neque eandem eiusdem partem

tem continuatam, uti requiritur, afficere, ni talia obiecta loco coniuncta sint; ut patet ex dictis; idèd plura obiecta minuta distita loco non videntur, cum tamen videantur coniuncta.

Hinc deprehendes primò, cur obiectum variis, 73 iisque minutissimis coloribus distinctum ita apparere solet eminus, ut non diuersis coloribus; sed vnico ex illis commixto affectum videatur, ut in veste Franciscanorum cernere licet, quæ cum ex filiis albis, & nigris contexta sit, eminus fusca apparet. Inde enim hoc nascitur, quia duæ quæque, aut plures partes diuersorum colorum in eandem retinæ partem impingunt suas species, quæ in eodem subiecto iunctæ, & commixtæ perinde representant obiecta illa partialia, quorum species sunt, ac si commixta essent in se, representant namque illa in eodem loco, ut constat ex dictis *supr. hypoth. 6.*

Secundò deprehendes cur obiectum èd minoris 74 quantitatis apparet, quòd longius ab oculis recedit, tantumque potest recedere, ut prorsus dispareat. Prioris enim causa est, quod, quò remotius est obiectum èd in minori parte retinæ pingitur iuxta dicta n. 5. 2. constat autem ex dictis *hypoth. 6. citata*, quò minor est pars retinæ ubi Visio fit, eo minorem esse quantitatem apparentem obiecti. Posterioris autem causa est, vel, quia tandem pingitur obiectum in parte retinæ minori minima visuæ, vel, quia tandem intensio speciei ab eo impressæ minor est minima requisita ad causandam visionem, iuxta doctrinam paulò ante statutam.

Tertiò deprehendes, cur obiectum paruum, 75 quod in debita distantia videtur, si nimium applicatur oculis, prorsus dispareat. Nempe, quia licet in eo casu intensiorem illud per pupillam immitrat speciem, quia magis è propinquo operatur: at in retinâ, ubi patrat Visio, species ipsa remissior, quàm oportet, euadit; adeo ut intensio eius minor sit minima requisita: eo, quod in trajectu crystalloidis radij speciei diuancantur èd magis quò obiectum magis oculis admoventur. Ut ex his omnibus planè percipias, quàm bene cuncta experimenta cohereant cum nostra de Visu Philosophia. Efficax profectò argumentum veritatis eius.

Ex quâ postremò planè colligitur obiectum indiuisibile, aut in spatio indiuisibili collocatum, aut per speciem, aut per potentiam, aut per visionem indiuisibilem nequaquam posse oculis cerni, saltem loquendo naturaliter. Vtrum autem supernaturaliter possit, non interest modò examinare.

Hypothesis 9.

De organo auditus perinde fere, ac de organo 77 visus, seruata quadam proportione, siue analogia videtur mihi philosophandum.

Non adeo est explorata Philosophia Auditus, quâ Visus; nec adeo re nostram refert illam examinare. Ob id breui ab hoc sensu me expediam. Suppono autè potentiam audituam in auribus residere, in quib. præterea quæ externe conspiciuntur, meatus quidam est tortuosus, anfractuque cochleæ per similes, qui tandè in amplam quandam definit cauitatem, veluti orbicularem, quam obtegit, concluditque tenuissima quædã, atque pellucida membrana, tympanum, aut myringa vocata. Stabilitur autem membrana hæc duobus ossiculis, quorum alterum incudis duobus pediculis innixæ, alterum malleoli figuram refert. Conimb. & Rub. addunt tertium ossiculum, tametsi Vesalius diligens anatomicus duos tantum relatos numeret *libro primo de*

de fabric. c. 8. Intra membranam autem dictam, seu tympanum congenitus quidam aërlive substantia aërea servari dicitur eo quasi vallo cohibita, ne diffusetur, aut dissipetur. Quamvis Vesal. *supra* & Valuer. de lib. 1. c. 3. huiusmodi substantiam aëream per Anatomen hucusque non fuisse deprehensam testentur, vt Soar. refert; fors, quia, animali mortuo, mox dissipatur. Postremo, vt oculi in nervos opticos delinunt, sic tympanum Auditus nervo cuidam affixum est è cerebro descendente, per quem spiritus animales ad tympanum devehuntur. Hæc integri organi Auditus structura est.

78 Omittis autem variis sententiis de propriâ, & speciali sede potentie auditivæ, quæ apud Conimb. lib. 2. de Anim. c. 8. q. 4. Rub. q. 6. Soar. lib. 3. de Ani. c. 2. 2. Pet. Hurt. disp. 17. de Anim. sec. 3. Ouid. cont. 4. de Anim. pun. 1. & apud alios videri possunt; existimo potentiam audiendi in cavâ internaque superficie illius membranæ, siue tympani residere, quâ parte nervo demisso ex cerebro coniuncta est. Quemadmodum enim tunica retina est sedes visus secundum causam superficiem humorem vitreum oculi complectentem, vt *supra* statumimus; ita pariter membrana dicta secundum causam superficiem substantiam illam aëream concludentem, sedes Auditus videtur esse. Primum quidem, vt penes diversitatem partis internæ talis membranæ, quæ speciebus soni per innatum aërem trajectis affecta fuerit, in diversis locis sonus ipse sentiatur, vt de Visu philosophatum est. Secundò quia ea pars tympani aptissima omnium videtur, cui inest facultas audiendi; vt de sensiterio visus *Hypoth.* 1. dicebamus.

Hypothesis 10.

79 Obiectum proprium Auditus solus sonus est. Ex sensibilibus autem communibus, aut etiam mediis aliqua percipit Auditus. Et sonum quidem per propriam ipsius speciem percipit. Cætera verò non per speciem ipsorum propriam; sed per eandem soni.

Porrò solum sonum esse obiectum proprium Auditus, nemo est, qui dubitet. De præsentia tamen eius, ad quam reuocantur omnia obiecta auditus communia iuxta doctrinam statutam *hypoth.* 2. nonnulli Recentiores negant percipi per Auditum. Quorum sententiam ego cenleo contrâ experientiam esse. Quia planè constat per Auditum deprehendi è quoniam latere proveniat sonus, vtum ad dexteram, vel ad sinistram concitetur. Quod ipsum est præsentiam soni percipi per Auditum. Quia ratione autem præsentiam, ita distantiam transuersam duorum, aut plurium audibilium percipere solet Auditus, necnon eiusdem audibilis extensionem. Numerus etiam, seu multitudo audibilium; tum eorum dissimilitudo, aut similitudo, consonantia, aut dissonantia, siue proportio harmonica, aut improprio Auditu bene discernuntur. Motum etiam, & quietem audibilium capit Auditus, non tamen sine iuvamine potentie interioris, vt de visu dicebamus. Quæ etiam ope egere videtur ad percipiendam distantiam, quâ a se distat audibile; Hæc enim eatenus videtur dignosci, quatenus ex maiore, vel minore intentione speciei, & auditio- nis oriunde ab illa, habita etiam ratione differen- tia soni, superior potentia deducit hunc propè, vel procul esse. Figura verò obiecti audibilis per Audi- tum discerni, nequit, utpote ad cuius cognitionem exactior notitia præstantiæ talis obiecti requireba- tur, quàm, quæ per auditum capi potest.

Phorus Scient. Tom. I.

Iam verò, quòd auditio fiat medio aliquo ad au- res delato, auditivæque coniuncto extra dissidium est, & probant argumenta facta in simili pro visio- ne *Hypoth.* 3. An verò id sit ipsimet sensus primi- genius, qui auditur, latus ad aures vsque locali mo- tus, vel potius species ab ipso producta, non adeo est constans. Nam primum affirmant Avicenna, & quidam alij: Tamen reliqui Philosophi affirmant secundum; vt videre licet apud Conimb. lib. 2. de Anim. q. 2. art. 2. Rub. q. 4. Hurt. disp. 17. sec. 3. Ariag. disp. 4. sec. 1. & alios. Vtrum vero eiusmodi spe- cies à sono, qui auditur, producta, immisissaque ad aures vsque per continuatam productionem, sit etiam sonus, vel qualitas alterius naturæ, adhuc est controuersum. Primum affirmant aliqui; secundum plerique. Ego de sono, quod ad rem attinet, quem- admodum de colore philosophandum cenleo. Atq; ita primò arbitror sonum productionum soni esse, si- cut colorem esse productionum coloris *hypoth.* 3. ar- bitratus sum. Vnde consequenter secundò cenleo aliam speciem soni præter sonum ipsum productum, & per medium, vsque ad aures diffusum ad generâ- dâ auditionem necessariam non esse. Itaq; opinor, vt color primigenius & naturalis mea sententia colo- rem alium emissitum (qui intentionalis dici potest) progignit, per quem ad visum vsque delatum tan- quam per propriam speciem visio peragitur, non quidem ipsius coloris emissitum, sed primigenij, vnde ille oritur; ita pariter sonum primigenium alterum sonum emissitum ad aures vsque productione dif- fundere, per quem tanquam per propriam speciem ipse sonus primigenius auditur. Verù, quia ad præ- sens institutum non interest, vtrum species soni sit sonus, vel qualitas alterius naturæ; idcirco longius examen huius puncti ad proprium locum libens re- mitto. Vbi de modo etiam, quo species soni produ- cuntur, fundunturque per medium, donec sensite- rium auris attingunt, ex professo tractatur.

Quod autem præsentia soni non per peculiarem speciem, sed per eandem ipsius soni innoscat, mihi suadeo primò, quia valde imperfectè innoscat: lo- cum enim determinatum obiecti audibilis non adeo exactè capit auditus, ac visus capit locum deter- minatum obiecti visibilis; si autem per peculiarem & propriam speciem præsentia soni perciperetur, perfectius haud dubiè, exactiusque perciperetur. Secundò, quia quoties per reflexionem auditur so- nus primigenius, vt sæpe fit, alibi auditur, quàm sit re vera: ergo percipitur ab auditu præsentia soni, quæ re ipsa non est: ergo ea non per speciem pro- priam sui, sed per speciem soni percipitur; vt argu- mentabamur in simili de præsentia obiecti visibilis *hypoth.* 4. Igitur præsentia soni eatenus Auditum per- cipi existimamus, quatenus species ipsius soni sic, vel aliter disponitur in sensiterio. De Auditum enim fere vt de Visu videtur nobis philosophandum. Atq; ita sicut visibile obiectum in diuersis locis apparet pe- nes diversitatem partium tunicæ retinæ, vbi peragi- tur Visio eius, prout in dictâ *hypoth.* 4. explicatū est; ita etiam sonus in diuersis locis auditur iuxta diuer- sas partes membranæ cavæ, seu cymbali, in quibus species imprimuntur; imprimuntur autem species in partibus diuersis penes diuersum modum, quem fer- uant introeundi per aures attento loco, vnde recta mittuntur. Quoniam verò non adeo exactè, & æ- quabiliter diriguntur per organum species audi- tus, quàm species visus: tum, quia, via, qua species auditur ad sensiterium accedunt, implexa valde est, & difficilis; tum quia non solum per eam viam apertam, sed per ipsas partes solidas nonnihil etiam penetrat

penetrat specierum, vtpote, quibus non omnino impetia sunt corpora solida; ideo Auditus non ita exacte, clare, & distincte, praesentiam sui obiecti discernit, quam discernit Visus praesentiam sui. Ex quo patet, quā ratione per speciem etiam soni percipiat Auditus alia sensibilia communia, quae percipit realiter indistincta à praesentia. Quod autem per eandem speciem soni dignoscat cetera obiecta, quasi media cum sono ipso realiter identificata, vt sonorum similitudinē, harmoniā, &c. indubitabile est.

Hypothesis 11.

82 Odoratrix facultas in carunculis mamillaribus residere dicenda est.

Conimb. lib. 2. de Anim. c. 9. q. 4. ex Anatomicis organum Olfactus describentes asserunt in superiore narium extremitate duo tabernacula eminere mamillarū similitudine, quae ob id carculae mamillares, seu pupillares dicuntur. His autem subiicitur os quoddam bipartitum, quod etiam multis foraminibus pateat; duos tamen meatus habet insignes, duabus nasi ianuis correspondentes: quod quidem os eo, quod cribrum, aut spongiam refert, os spongiosum dici consuevit. Ambabus hisce partibus ostis spongiosi respondent bini nasi meatus, qui in suā origine diuiduntur; & duo quidē ad fauces flexuoso ductu, duo autē ad nasum ipsum septo quodā cartilagineo intercurrente tendunt. Quibus porrecta est quadā tunica exanguis continuata cum ea quae ad linguam, asperam arteriā, & palatum extenditur, eadē compositione, quā molliores nervi. Addit Soar. lib. 3. de Anim. c. 25. & Rub. tr. de sens. Olf. q. 3. supradictas carunculas extrema esse duorum nervorum, qui per duos canales ad cerebrum ascendunt vsque ad duos ventriculos, siue cellulas, quae in anteriore parte cerebri sunt. Ante carunculas verò opercula, quaedam sunt ex carne spongiosa confecta, quae restricta cum sit, respiratione dilatatur, vt ex Arist. lib. 3. de Anim. textu 100. notat Tol. q. 26.

83 Igitur in dictis carunculis mamillaribus potentiam olfaciendi locum habere, sententia est communis, quam tenent Conimb. Tolet. & Rub. supra, Arriag. disp. 4. de Ani. Quied. cont. 4. sec. 1. & alij Recent. (à quibus non dissentit Soar.) contra Auicem. Gal. & alios ponentes dictam potentiam in ventriculis cerebri, contra Comment. & Magnesi. ponentes eam in nervis à cerebro descendentibus; & contra Valles. lib. 2. contr. c. 24. extendentem illam per totam viam respirationis, vsque ad interna viscera. Probat autem nostra, & communis sententia. Primò, quia dictae carunculae aptissima sunt pars totius organi, cui insit potentia olfaciendi; neque apparet ad quod aliud munus fuerint à naturā institutae. Secundò, quia inibi omnino iuxta experientiam sensatio odorandi celebrari videtur. Tertio, quia tales carunculae extrema sunt nervorum, qui à cerebro descendunt, quemadmodum partes illae, ubi facultates videndi, & audiendi residere docuimus, extrema sunt similitum nervorum, ipsis correspondentium. In illis ergo censenda est pariter, & ob proportionales rationes residere facultas odorandi, vt pluribus comprobatur est Tract. de sensu & sensibili.

Hypothesis 12.

84 Obiectū propriū Olfactus odor dumtaxat est. Qui quia odoris est productivus, per quē, & mediū, & Olfactum immutat, quin aliae species interueniant.

Vnde, quae sensibilia communia sentit olfactus, per ipsummet sentit odorem.

Prior pars hypothesis cunctis est nota. Quod autem odor qualitas quaedam sit, non verò substantia subtilis, vt nonnulli putarunt, certum iam est inter Philosophos. De quo videri possunt Conimb. lib. 2. de Ani. c. 9. q. 1. Tolet. q. 25. Rub. tract. de Olfac. q. 1. Soar. lib. 3. de Anim. c. 23. & alij.

85 Secundam partem hypothesis tenet Arriag. disp. 4. de Ani. sec. 1. subsec. 5. cum aliis contra multos oppositum variè opinantes. De quo videri possunt Auctores nuper relati. Ego illam mihi suadeo; Primò, quia eodem pacto de lumine, colore, & sono philosophatus sum, atque de obiectis Gustus, & tactus etiam philosophabor satis appositè. Videtur autem consentaneum omnia obiecta externorum sensuum in eo conspirare, vt per aliquid à se productum simile sibi, & medium, & potentiam immutent, non verò per species diuersae rationis. Secundò, quia odorem odoris esse productivum experientia monstrat; saepe enim à rebus odoriferis & medium, & res aliae odore afficiuntur; quin id exhalationibus adiunctis ipsū odorem vectantibus possit attribui. Tertio, quia odor, qui Olfactu sentitur in ipso sensiterio, non in loco distantiori sentiri videtur, vt ex perimur; ergo est re verā in sensitorio; tum, quia nulla apparet causa fallaciae, ratione cuius sentiretur odor, ubi non est; tum, quia non est consentaneū ita esse Olfactū nostrum constitutū, vt semper falleretur in omni sensatione. Quod si sensiterio ipso inest odor, quem Olfactus sentit, conficitur planè ibi ab odore primigenio productū esse; Neque enim eò vsque se per exhalationibus defertur, vt ex multis experimentis conuincitur, & tenet Arist. sec. 12. Probl. q. 10. Quin imo etiā quando odor vsque ad organum olfactus exhalationibus vectatur, vt saepe contingit, odor, qui inhæret exhalationib. non est, qui sentitur; sed alter ab illo in ipso sensiterio productus; quia potentia non videtur posse iuari naturaliter ad generandā sensationē, nisi per id, quod est receptū in ipso sensiterio; ad sensationem autem ipse odor, qui sentitur, concurret cum potentia, vt ex experientia commemorata deducitur. Ex qua etiā apparet in eo odore à lumine, colore, & sono discerninari, quòd lumen, color, & sonus inhærens sensiterio non sentitur, sed alius per ipsum tanquam speciem. Alit per Olfactum ipsemet odor ei inhærens, nō alius sentiri videtur. Vnde species odoris stricta non datur: quia strictè loquendo, specie appellamus dumtaxat id, quod potentiam iuuat ad cognitionem nō sui, sed alterius cuiuspiam cuius est semen.

86 Ex his pro parte postrema hypothesis constat, solā praesentiam odoris inherens sensiterio percipi per olfactum. Hanc autem percipi per illum virtute ipsius odoris, tanquam speciei, ex dictis circa Visum, & Audium colligitur; quia, quod in illis sensibus prestare valent species proprii sensibilis, in hoc haud dubiè valet prestare odor, qui cum sit proprium sensibile, munera simul exercet propriae speciei. Vnde distantiam, & locum rei odoriferæ per se non percipit Olfactus; percipi tamen potest per superiorem potentiam, capto argumento ab olfactione, vt si ea sit multum, aut parum intensa; si versis hinc, inde naribus augeatur, aut minuat, &c. Olfactus quippe differentias odorum bene discernit. Quo etiam pacto fortasse percipi interdum poterunt aliqua ex reliquis communibus sensibilibus. Nam illa per se vix, aut nē vix quidem discernit Olfactus; quia eorum discretio dependet ex diuersitate positionū, quibus species proprii sensibilis disponuntur.

disponuntur in sensiterio; vt ex dictis *supra* circa Visum, & Auditum compertum est, quæ diuersitas in præsentia vix videtur posse euenire.

Hypothesis 13.

87 Sensiterium gustus linguam esse, & palatum in confesso apud omnes est.

Id, quod satis experientia demonstrat. Residet autem gustus potissimum in quibusdam nervis, qui descendentes à cerebro, (perinde ac reliqui sensu-rij) per linguam palatumque extenduntur, & velut rami quidam, aut instar radicum arboris serpunt: Qui quidem nervi spongiosâ carne obteguntur ad ebibendos humores apta, quibus maximè fouetur hic sensus, iuuaturque ad sentiendum. Doctrina est Arist. lib. 1. de hist. Anim. cap. 11. & lib. 2. de part. anim. cap. 12. Galeni lib. de usu part. cap. 2. in quâ omnes Philosophi, Medicique conspirant, vt videre est apud Vall. lib. 2. contr. c. 24. Tolet. lib. 2. de Anim. c. 10. Conimb. ibid. Soar. lib. 3. de Anim. c. 27. Rub. tract. de sensu Gustus q. 2. & alios.

Hypothesis 14.

88 Obiectum proprium Gustus sapor diutaxat est. Qui quidem saporis est productiuus, per quem immediatè sensum immutat, nullâ aliâ specie interueniente. Vnde virtute ipsius saporis percipit etiam Gustus sua sensibilia communia.

Prior pars Hypothesis indubitata est. Eam enim qualitatem vocamus vniuersè saporem, quam per solum gustum percipimus: sunt autem multe species saporis, vt experientia noscimus, de quibus latè disserunt Medici præter Arist. lib. 2. de Anim. c. 10. & Plinium lib. 15. cap. 27.

89 Quod sapor saporis sit productiuus, sententia est Arist. lib. 2. de Anim. textu 126. vbi saporem inter qualitates actiuas censet, idemque statim docet etiam de odore, & sono. Probarique potest primò à simili aliarum sensibilium qualitatum, quas esse productiuas similium in superioribus statuimus. Secundo ab experientia: constat enim res amaras alias, quas tangunt, suâ amaritudine afficere. Tertiò, quia sapor, quem percipit Gustus, in ipso sensiterio residet, ibi enim citrà dubium illum sentimus, nec est, cur sensus falli dicatur, vt philosophabamur de odore: ergo ibi à sapore rerum sapidarum producit. Vnde tandem conficitur sapor organo inhaerentem per se ipsum adiuuare potentiam ad causandam sui sensationem, quin alia species sit necessaria. Vti dicebamus de odore, postmodumque de qualitatibus tangibilibus dicemus.

90 Vnde tandem concluditur, Gustum per se, solum præsentiam saporis in proprio organo residentis sentire, non item præsentiam saporis primigenij, vnde ille nascitur, idque virtute ipsius saporis organi, quin alia interueniat species; vti etiam dicebamus de Olfactu, & de Tactu dicemus statim. Percipit autem præterea Gustus fere reliqua sensibilia communia, quæ Tactus; de quibus postmodum; quia valde Tactui assimilatur. Ob idque quidam tactus dicitur; imò sunt, qui putent Gustum à tactu non differre.

Hypothesis 15

91 Sensus tactus per totum corpus animalis diffusus, non solum in nervis; sed in carne etiam, & cute residet. Ad eius autem obiectum proprium plures pertinent qualitates.

Pharus Scientiarum. Tom. I.

Priorem partem hypothesis satis demonstrat experientia. Eamque tenent Conimb. lib. 2. de Anim. c. 11. q. 1. Rub. tr. de sensu tactus q. 1. Soar. lib. 3. de Anim. c. 27. & alij Recentiores communiter cum S. Th. & Arist. contra Fernel. Vessal. Albert. Agid. & alios ponentes sensum tactus in solis nervis; obfibus etiam aliqualem sensum tactus, licet stupidum concedunt aliqui. Plerique tamen negant. Dentes autem inter partes sensitiuas numerat absolute Albert. lib. 2. de Anim. tr. 3. referens pro se Galen. consentitque Arist. sec. 34. Probl. q. 2. & 3.

Pro secundâ autem parte hypothesis statuendum in primis est, vt apud omnes certum, ad obiectum proprium tactus spectare quatuor primas qualitates, nempe calorem, frigus, humiditatem, & siccitatem. Quod satis, superque demonstrat experientia.

Deinde, cum certum etiam sit per tactum deprehendi, quidnam sit durum, quid molle, quid asperum, quid laue; dubitari tamen potest: an istæ corporum affectiones ad obiectum proprium tactus pertineant. Ego opinor non pertinere: Nam licet putem duritiem corporum, & molliem esse qualitates quasdam corporibus superadditas; quia non apparet ad quod aliud genus entis reduci possint. Arbitror tamen eas non per se, sed per accidens tactu percipi functione superioris potentia: deprehenditur enim durities ratione compressionis, quam patiuntur partes organi corpus durum tangentes. Mollietates verò ratione figuræ successiue causatæ ab organo in corpore molli, atque etiam ratione motus ipsius organi. Quod est eas non sentiri per se, & consequenter nec pertinere ad obiectum proprium tactus. Quomodo autem compressio, motusque organi, & corporis figura tactu capiuntur, hypothesis 17. exponetur. De alperitate verò, & leuitate, cenfeo spectare ad sensibilia tactus communia, quia non distinguuntur à præsentia corporum, siue extensione, vel figurâ. Corpus namque durum ex eo est asperum, quia partes eius extimæ non æquabiliter extensæ sunt, sed quadam exuberantes, quadam depressiores; laue autem corpus est, in quo nulla particula extremæ superficiei prominere præ reliquis sibi proximis, sed omnes æqualiter extenduntur.

De impulsu multi dicunt esse obiectum proprium Tactus. Addunt alij gravitatem corporum, & leuitatem. Ego cenfeo nihil horum tactu per se sentiri: alioquin per manum admotam lateri corporis immoti ipsius gravitatem, aut leuitatem, necnon impulsu impressum ab alio superposito sentiremus, contra experientiâ. Deprehenduntur igitur hæ qualitates altiori potentia ex cõpressionem, vel motu, quæ causant in partibus organi; vt dicebamus de duritie.

Circa eas verò tactus sensationes, quæ dolorem afferunt, aut voluptatem difficultas est; quodnam obiectum proprium habeant. Nonnulli putarunt obiectum proprium tactus dolentis esse dissolutionem cõtinue. Alij esse intemperiem primarum qualitatum. Cum his sentit Vall. lib. 4. contr. c. 5. Ego verò cum Soar. lib. 5. de An. c. 5. necessariò adstruendam cenfeo pro dolore qualitatem doloriferam, siue molestam; pro voluptate autem qualitatem voluptuosam, siue iucundam ad proprium obiectum tactus spectantem; quia nihil est aliud excogitabile, quod talium sensationum proprium obiectum sit. Non enim est, dum partes organi diuiduntur, ipsa carentia continuitatis, aut instrumentum diuidens, aut carentia præsentiarum, quam tales partes antea habebant, vt constat: neque est motus, aut instrumenti, aut ipsarum

ipsarum partium; quia transacto tali motu, permanet dolor; nec sunt presentia distincta, quae permanent post diuisionem, quia ante illas incipit dolor, & ipsis perseverantibus absumitur. Nec potest esse aut in eo casu, aut in reliquis sola intemperies primarum qualitatuum; quia saepe sentitur dolor tali intemperie non sentita: saepe è contra, sentitur intemperies sine dolore; saepe transacta intemperie dolorem causante, dolor permanet: saepe tam subito incipit, & definit dolor, ut ille intemperiei qualitatibus habentis contrarium, successiuèque proinde provenientis, & definitis tribui non possit. Relinquitur igitur obiectum proprium doloris qualitatem specialem, atque doloriferam esse, quae ex variis causis gigni potest; & consequenter obiectum proprium voluptatis alteram esse qualitatem voluptuosam. Dolor autem ipse, & voluntas sensiones tactus sunt, prima per se ingrata animalis; secunda, iucunda. Vtraque autem dicta qualitas in varias insuper species diuidi poterit iuxta differentias dolorum, & voluptatum, quas experimur. Ex quibus patet, quot sint qualitates ad proprium obiectum tactus spectantes.

Hypothesis 16.

- 96 Ex dumtaxat qualitates tactu per se sentiuntur, quae inhaerent ipsi sensiterio, non item quae sunt in alio subiecto.

Feror in hanc sententiam, licet minus communem multis, & mihi efficacibus argumentis. Videntur autem stare pro illa Tolet. *lib. 3. de Anim. q. 2.* & Vall. *lib. 2. controu. c. penult. contra Conimb. lib. 2. de Anim. cap. 11.* Soar. *lib. 3. de Anim. cap. 26.* Rub. *tract. de sens. tact. q. 5.* & plerisque Recentiores sequentes oppositam cum aliis.

- 97 Probatur autem primo, quia qualitas dolorifera, & iucunda in ipso sensiterio inhaerent, per quod sentiuntur: ergo idem dicendum de reliquis. Secundo, quia situs, & motus partium organi plane sentiuntur tactu; non possunt autem sentiri cum sint ex sensibilibus communibus, nisi qualitates inhaerentes in ipso organo sentirentur, ut ex dictis *Hypoth. 5.* colligitur, & ex dicendis in seqq. apparebit. Tertio quia manus admota rei intense calidae non statim sentit totum eius calorem, sed paulatim, quo passu ipsa calefit; igitur non calorem talis rei, sed, quem ipsa paulatim suscipit, sentit per se. Quarto, quia calor, quem sentit manus adiuncta rei calidae, non in re, sed in manu ipsa sentitur: ergo ibi inest; nam hic non est locus fallaciae. Quinto, quia saepe numero sentiunt membra calorem sibi inhaerentem, aut frigus, ut patet in febricitantibus, & algentibus. Sentimus etiam, si aduertamus an manus, pedes, aut aliae partes corporis frigidae sint, aut calidae. Sexto, vel minus intensum subiecti externi non sentit, ut docet Arist. *lib. 2. de Anim. textu 118.* demonstratque experientia, & fatentur omnes: sentiret autem citra dubium, si esset ille sensibilis, quia non est, cur non immutaretur ab illo intentionaliter, etsi non posset physice; eo quod simile nequit agere in simile. Cum itaque absque physica organi mutatione sensatio non contingat, argumento est eam ipsam qualitatem, quam organum accipit, per se sentiri, non extrinsecam, à qua illa fit. Septimo si qualitas subiecti extranei sensibilis per tactum est, aut concurret ipsa ad sensationem per se immediate, ut opinantur Pet. Hurt. *disp. 12. de Anim. sec. 1. Arring. disp. 4. sec. 1. subf. 5.* & alij Recentiores.

centiores. Aut per speciem à se decitam, & organo impressam, ut opinantur Conimb. *sup. q. 3. Rub. q. 5.* & Soar. Primum dici non potest, quia qualitas inhaerens subiecto extraneo nequit suam actionem porrigere, ut debet, usque ad profundiores partes organi, ubi sensatio fit, nisi iuuetur effectu producto in prioribus: sensatione autem ipsa iuuari nequit, utpote, quae & minimum exigit extensionis organi ad sui existentiam, ut est commune omni sensationi externae, & sensationis eiusdem rationis non est productiua, sicut nec reliquae. Secundum autem si dicatur, sequitur obiectum loco diffitum per tactum bene posse sentiri aequè ac per visum, & auditum, quod est contra experientiam. Octauo; Cum febricitans ardenti manu frigidum corpus apprehendit, refrigerium capit, & voluptatem: propterea sanè, quod obiectum, quod tunc temporis tactu percipit, conueniens est sibi; & consentaneum, utpote temperans nimium calorem febris; Id autem solum praestat frigus in organo receptum, ubi ille nimius calor inest. Nondum, cum res virtualiter tantum calida organo tactus imponitur, calor in ipso sentitur, ut experientia constat, bucca enim accenditur, dum piper manditur, stomachus hausto vino incalescit, ulcera, quibuldam applicitis medicamentis, ardent. At tunc non sentit tactus calorem rei applicatae, utpote, quae non est formaliter calida, saltem in tanto gradu: ergo dumtaxat sentit calorem organi. Decimo; cum membrum aliquod violenter comprimitur, aut contunditur, non solum dolorem sentit; sed etiam calorem ex ictu, aut compressione: sed obiectum doloris sentitur in eadem parte, ubi inest: ergo & calor itidem. Undecimo; sensus Tactus eo potissimum fine datus est animalibus, ut noxias sibi, & commodas qualitates diiudicare possent, quod, & illas excutere, vitareque possent, & has amplecti: sed tales sunt formaliter, quae in membris inhaerent, utpote, quae naturale temperamentum aut labefactant, aut rescitunt: ergo istarum potissimum est Tactus sensitiuus, atque adeo per se. Duodecimo tandem Olfactus, & Gustus dumtaxat sentiunt qualitates sensiterio inhaerentes, ut in superioribus statuimus: ergo idem potiori iure dicendum est de Tactu. Sufficiant haec: Per quae facile erit cuique diluere argumenta aduersantia.

Ex quibus colligitur primo in sensibus Olfactus, 98 Gustus, & Tactus strictè loquendo non dari species impressas; quia ipsa obiecta, quae sentiuntur, concurrunt per se ad sensationem; nihil tamen prohibet talia obiecta species vocari latiori quadam acceptione: Quo pacto ea tum in superioribus, tum in sequentibus nomine speciei latè usurpato solemus comprehendere, quoties dicimus, aut supponimus omnem potentiam cognoscitiuam speciebus ad cognoscendum iuuari. Secundo colligitur, qualitates inhaerentes rebus extrinsecis, quae tangibiles appellantur, per accidens tantum sentiri per sensum Tactus, siue percipi, functione scilicet interueniente altioris potentiae, quae per immutationem physicam organi Tactus, quam ipse Tactus sentit, causas extrinsecas talis immutationis discernit.

Rogas; cur ergo non sumus in continuâ, manifestâque sensatione qualitatuum, quas in corpore habemus? Respondeo, quia ab assuetis non fit passio, 99 ut fert commune pronuntiatum, quod etiam in aliis sensibus habet locum, praesertim in Olfactu. Itaque quamuis Tactus, cui primum qualitas in sensiterio recipitur, viuide sentiat illâ, paulatim tamen ea sensatio languescit, donec interit tandem defectu concursus Dei ad eam requisiti, qui per lapsu temporis

Disp. I. De origine intell. &c. Quæst. II. 19

ris sit indebitus, ut sæpe alias. Quod maxime evenit, quando talis qualitas aut parum, aut nihil abscedit à mensurâ intensiōis, quàm naturale temperamentum organi possit; quando enim à tali mensurâ deiscit, diutius sentitur utrumque satis consentaneè ad finem huius sensus. Oportuit enim, cum primum animal suscepit qualitatem, eam sentire, ut vel excutiat, si sit noxia, vel amplectatur, si proficua. Postquam verò veluti resedit in organo, si dissonat temperamento, adhuc oportet eam sentire, ut procuretur expulsio; secus si temperamento sit consona.

Hypothesis 17.

100 Omnia sensibilia communia exactius, perfectiusque per tactum, quàm per alios sensus, si visum excipias, capiuntur. Pro quibus capiendis nulla peculiaris species impressa in hoc sensu; sicut neque in reliquis, datur.

Posterior pars huius hypothesis ex dictis in simili circa alios sensus est nota; quia ut in illis, ita & in tactu per eadem principia percipiuntur propria sensibilia, & communia, quæ ipsorum propriorum sunt affectiones. Pro explicatione autem prioris supponendum ex dictis est, duplex genus sensibilium communium per tactum percipi: alterum eorum, quæ sunt affectiones obiecti proprii tactu per se sensibilis, quod mea sententia ipsius organo inhæret: alterum eorum, quæ sunt affectiones obiecti tangibilis externi; quod mea etiam sententia per accidens solum, & ope altioris potentiae tactu percipitur. Ex quibus subinde priora per se, posteriora verò per accidens dignoscuntur per tactum. Neque enim per aliquem sensum potest esse per se sensibile obiectum commune, quando proprium, cuius est affectio, non per se, sed solum per accidens est per talem sensum sensibile, ut est notissimum.

101 Igitur, quod ad priora attinet, in primis bene discernit tactus præsentiam proprii sensibilis, quatenus illud in tali, vel tali parte corporis sentit ubi inest. Experiētiā etiam constat per tactum percipi situm, quem habent partes corporis quoniam verò situs à præsentia rei situate physice non distinguitur, ut alias dixi, & sensus solum potest per se percipere præsentiam sensibilis proprii; arbitror situm, quem per se tactus sentit, dumtaxat esse situm alicuius qualitatis per se sensibilis, aut ex primis, aut ex genere earum, quas molestas, aut iucundas vocauimus: Quarum aliqua semper videtur membrorum situm comitari, aut certe comitari dicenda est, ut aliquis situs per se sit semper tactus sensibilis; ex quo per accidens ope altioris potentiae situs etiam quantitatis, aut etiam substantiæ membrorum percipi valeat. Deinde tactus obiecti proprii percipit magnitudinem, vel paruitatem, extensum, quatenus illud per partem magnam, vel parvam organi sentit; ut de visu philosophati sumus. Pariter percipit multitudinem huiusmodi obiectorum, eorumque interceptam distantiam, quatenus percipit illa multis in partibus, atque inter se distantibus organi. Distantiam verò aliquam obiecti ab organo nequit percipere; quia nullibi, præterquam in organo ipso, potest illud sentire. Percipit præterea motum obiecti proprii, quatenus illud in diuersis partibus organi successiue affectis sentit, ut patet, quādo qualitas dolorifera veluti discurrit per membra corporis. Motus autem partium proprii organi eatenus tactu percipitur,

quatenus percipiuntur plures earundem partium situs successiue variati. Ad percipiendum verò istos motus altioris potentiae memoratiuæ iuuamine opus est: nam motus non est cognoscibilis sine recordatione præteritorum, ut alias jam est dictum supra. Compressio autem partium organi, quam etiam tactus sentit, à motu, & situ earum non differt. Denique figura etiam commemorati obiecti, similiter percipit tactus, & si quæ sunt alia sensibilia communia. Quod autem propriorum sensibilium similitudinem, dissimilitudinem, intensiōem, & remissionem discernat, sicut & alij sensus, non est dubitabile.

102 Jam verò, quod attinet ad sensibilia communia obiecti tangibilis externi, quæ per accidens cum obiecto ipso diximus tactu deprehendi, in primis bene discernitur per tactum talis obiecti magnitudo idque bifariam; nempe, aut iuxta magnitudinem portionis organi ab obiecto ipso immutata, aut per successuam eiusdem obiecti contrectationem. Figura etiam externi tangibilis eisdem duobus modis solet per tactum exactè notificari, maxime quando illud est corpus solidum, & durum; eo, quod per compressionem organi, quam durities corporis causat, melius figura discernitur. Ad figuram autem corporis tangibilis spectat eius læuitudo, siue lenitudo, & asperitas: quæ tactu etiam percipiuntur, ut supra notauimus. Eisdem itidem duobus modis percipitur per tactum externorum tangibilium numerus, seu multitudo, vnitas, locus, siue præsentia, & alia id genus.

Hypotheses de sensibus externis in communi.

Hypothesis 18.

103 Singulis obiectis propriis cuiuslibet sensus externi singula correspondēt species impressæ, adeò, ut per speciem vnus nihil aliud præter ipsum, & ea sensibilia communia, quæ propria sunt ipsius affectiones, sentiri valeat.

Accipio speciem impressam latè, prout comprehendit quoduis principium determinans, adiuvansque sensum externum ad producendum sensationem, siue illud sit species propria, ut est in visu, & auditu, siue sit ipsum obiectum, quod sentitur, ut in Olfactu, Gustu, & Tactu, iuxta doctrinam in superioribus statutam. Itaque dico speciem impressam oculis ab hoc individuo colore, dumtaxat habere virtutem ad causandam simul cum potētia visionem huius coloris individui, quin possit cōcurrere ad visionem alterius aut specificæ, aut numericè distincti ab hoc: simul tamen esse causatiuum visionis omnium præsentiarum huic eidem colori possibilem, omniumque subinde sensibilium communium eius, quæ meā sententiā non distinguuntur à præsentia. Tantumdemque censeo de singulis singulorum sensuum obiectis.

104 Primum probatur primò; quia certum est esse possibilem speciem impressam eiusdem dumtaxat obiecti individui causatiuum sensationis, à quo physice nascitur, siue cum quo physice est idem; igitur, quæ de facto datur, talis natura censenda est, nam amplior virtus non est illi sine fundamento, quale non datur, adscribenda secundo, quia cum vnumquodque sensibile proprium sit causatiuum sensationis sui, vel mediā specie impressa, vel per se ipsum, ut experientia constat; superflue haberet

vnus virtus cauſandi ſenſionem alterius, quia non eſt excogitabilis caſus, in quo talis virtus naturaliter aut neceſſaria eſſet aut vtilis: ergo de facto illam non habet. Tertio, quia certum eſt ab vno ſenſibili proprio ſenſionem alterius diuerſi ſpecificè cauſari non poſſe; alioquin per ſpeciem albedinis nigredinem poſſemus videre; ſaporque amarus ſenſionem gigneret dulcedinis, cunctaque paſſim confunderentur in ſenſibus contra experientiam, & rationem: ergo ab vno ſenſibili proprio nec ſenſio alterius ſolo numero differentis poteſt cauſari. De vtriſque namque, quod ad rem attinet, eadem ratio eſt. Quarto, quia ſi ſpecies vnus ſenſibilis proprius ad alterius etiam proprii ſenſionem poſſet concurrere, ea vtiſque indifferens eſſet, ſicut potentia ſenſitiua ad plura ſenſibilia reſpondenda; egeretque ſubinde alio determinatiuo, quo ad huius potius, quam alterius ſenſionem gignendam determinaretur; tale autem determinatiuum non datur, niſi recurratur ad Deum, aut ad extrinſecam obiecti præſentiam, ad quorum neutrum poteſt recurri, ergo: Etenim ſi, vel à Deo, vel ab extrinſecà obiecti præſentia fas eſſet eam determinationem expectare, ſatius eſſet omni negatà ſpecie impreſſa eam pro ſolâ potentiâ ſenſitiuâ expectare; ita, quod hæc ſola ſine ſpecie eſſet omnium ſuorum obiectorum ſenſitiua, determinareturque ad hoc potius ſentiendum, quam aliud, aut à Deo, aut à præſentia obiecti. Quod tamen & à Philoſophiâ eſt alienum, & contra omnes, & contra doctrinam demonſtratam *hypoth.* 3. pro adſtruedis ſpeciebus viſus, quæ etiam alijs ſenſibus, ſeruata proportione, communis eſt. Quinto, quia necunde conſtat, ſpeciem vnus ſenſibilis proprii alterius ſenſionem vnquam cauſaſſe, cauſaſſet autem aliquando citrà omne dubium, ſi naturalem virtutem haberet cauſandi, quia nulla eſt virtus naturalis, quæ in aliquo indiuiduo totius ſpeciei interdum non reducat ad actum. Sexto toto tempore, quo exiſtit ſpecie vnus ſenſibilis proprii impreſſa ſenſiterio, naturaliter eſt illi debitus concurſus ad cauſandam ſenſationem eiſdem ſenſibilibus, vt conſtat: Ergo numquam poteſt deberi illi concurſus ad cauſandam ſenſationem alterius. Patet conſequentia, quia ad cauſandas ſimul plures ſenſiones ſui, & aliorum ſenſibilium propriorum numquam ei debetur concurſus, alioquin non numquam ſaltem per vnus ſenſibilis proprii ſpeciem, & ipſum, & ſimul alia nobis notelcerent; quod eſt contra experientiam. Ad cauſandam autem ſenſionem ſenſibilis alieni, & non ſui, nequit ſpeciei deberi concurſus aliquando, ſi ſemper debetur, vt eſt certum, ad cauſandam ſenſionem ſui. Quod ſi numquam poteſt naturaliter eſſe debita ſpeciei vnus proprii ſenſibilis, cauſatio ſenſionis alterius, conſcitur planè ad talem cauſandam ſenſionem, illam nullam virtutem naturalem habere. Mitto plura, quia hæc ad perſuadendum intentum videntur ſufficere. Quemadmodum autem ſingulis proprijs ſenſibilibus ſingulæ ſpecies correfpondent, ita ſingulis partibus extensionis vnuiſcuſque ſingulæ partes ſpeciei debent correfpondere ob eandem rationes; ſuppoſito, quod ab eiſmodi partibus diuiſibiliter cauſatur ſpecies, vt in ſuperioribus eſt ſtatutum.

105 Quod autē ſpecies vnuiſcuſque proprii ſenſibilis ſit cauſatiua ſenſationis omnium præſentiarum, omniūque ſubinde ſenſibilium cōmunium eius, quæ per vnumquemque ſenſum perceptibilia ſunt, ex doctrinā traditā pro viſu *hypoth.* 4. & 5. Deindeque

pro alijs ſenſibus repetita *hypoth.* 1. 1. 3. & 16. compertum eſt; ibi enim ſtatuiſmus, & ab illis percipi præſentiam, aliaque ſenſibilia communia, & non per peculiarem ipſorum ſpeciem, ſed per eandem propriorum ſenſibilium percipi. Quomodo autem ſpecies proprii ſenſibilis determinetur per partem ſenſiterij, cui imprimitur, ad repræſentandum illud per ſenſationem à ſe cauſatam ſub hoc potius, quam ſub alio ſenſibili communi; *eiſdem in locis* explicuiſmus.

Ex his ſequitur primò, nullum ſenſibile commune poſſe ſine proprio ſentiri, quia ſpecies proprii repræſentatiua communis non poteſt non, & proprium repræſentare; exiſtimo autem ſenſibile proprium, & commune per eandem ſenſationem indiuiſim ſentiri; quæ eo ipſo, quod ſuaſpente natura eſt actus, quo talis pars ſenſiterij, ſeu potius talis pars potentiæ ipſi reſpondens percipit ſenſibile proprium, eſt quoque actus, quo percipitur ſenſibile commune correfpondens eidem parti ſenſiterij, & potentiæ, iuxta modum, quem ſenſus habent percipiendi ſenſibilia cōmunia, prout in *cauſis hypoth.* ex poſito eſt. Quomodo autem neque ſenſibile proprium ſine aliquo communi poteſt ſentiri, conſtat ex dictis circa viſum *hypoth.* 8. dicendiſque vnuiſerſalius *hypoth.* 22. vbi ſtatuiſmus ſenſibile proprium, niſi ſub certâ quâdam quantitate, ſeu extensione ſentiri non poſſe.

Secundò ſequitur, etſi ſenſibile commune quodammodo per ſpeciem alienam dici poſſit ſentiri, quatenus ſpecies, per quam ſentitur, non à ſe ipſo, ſed à ſenſibili proprio naſcitur, aut eſt idem cum illo: attamen abſolutè loquendo per propriam ſpeciem ſentiri dicendum eſt, quatenus ſentitur per illam in ſe ipſo immediate, & ſicut eſt in ſe. Quo iure, quæcumque obiecta cognofcunt Angeli, & animæ ſeparatè intuitiue, per ſpecies proprias dicuntur abſolutè cognofci; tamen tales ſpecies non ab obiectis ipſis naſcantur, ſed infundantur à Deo, vt communis ſententia fert: vnuiſerſaliter enim ea dicitur ſpecies propria obiecti, per quam illud in ſe immediate, & vti eſt in ſe cognofcitur vnde cumque talis ſpecies ſuam ducat originem; cum tamen ſpecies aliena loquendo abſolutè ea appelletur, per quam obiectum inſtar alterius, & aliter, quam in ſe eſt concipitur, & conſequentè in ſubſtituto alieno, iuxta doctrinam tradendam à nobis *infra diſp.* 2. q. 3.

Hypotheſis 19.

Senſus externi, ſi vnus Auditum excipias, naturaliter ſentire nequeunt proprium ſenſibile actualiter non exiſtens.

Sententia eſt communis, quam tenent Molina 1. p. q. 55. art. 2. diſp. 2. memb. 5. Soar. lib. 3. de Anim. cap. 12. & tom. 3. an 3. p. diſp. 53. ſec. 4. & diſp. 55. ſec. 2. Rub. lib. 2. de Anim. tract. de obiect. atque ſpec. ſenſ. q. 3. & omnes Recentiores contra Burid. lib. 2. de Anim. q. 21. & 22. opinantem ſenſationem externam naturaliter poſſe contingere, abſente proſus obiecto, aut non exiſtente.

Igitur, vt probem hypotheſim, quod attinet ad ſenſum viſus, ſuppono cum Aguil. lib. 1. Optic. propoſ. 52. & alijs contra Vaſq. 1. p. diſp. 38. n. 9. & alios, ſpecies viſus ita ab obiecto, à quo producuntur, oculiſque imprimuntur, in conſeruari dependere, vt eo amoto, vel corrupto, illico corumpantur. Docuit id Auguſt. lib. 11. de Trinit. cap. 2. dicens. *Species ſunt velut in aquâ expreſſum veſtigium*

vestigium, quod tandiu est, donec ipsum corpus, quod imprimatur, inest; quo ablato, nullum erit. Et ratione probari, potest primò; quia species visus non sunt aliud à lumine emissio, & colore, vt *hypoth. 3.* statutum est. Constat autem lumen (& consequenter colorem, qui, vt dictum *ibidem*, sine ope luminis nequit diffundi) prorsus pendere à sui causâ in conseruari, vt fatentur omnes: aliâ ab exquisitiore lumine sensibiles aliquæ exuuiæ, amoto, luminoso perdurarent in corporibus illuminatis, quod non cõsentit experientia. Secundo, quia si species visus, sublati obiectis, aliquantisper se sustinerent naturâ suâ, id vtique semper, & alicuius utilitatis gratiâ eueniret. At non semper id euenit, vt experientia constat: si quando autem Aduersariorum opinione videtur euenire; id dispendio potius, quam utilitate organi, & aliamque ob causam fit; vt eis respondendo iam explico.

¹¹⁰ Opponent enim Vaz, & alij. Qui attentè inspicit cancellos, luce perfusus, statim atque oculos claudit, eosdem cancellos, quasi in tenebris videt: ergo species impressa ab illis aliquantisper perseverat ipsorum influxu cessante. Nec dici potest, inquit Vaz, tunc, non cancellos, sed aliud quidpiam intrâ ipsos oculos existens sentiri, quod quidem, id, quod apparet, sub eadem cancellorum figurâ, & quantitate apparet, qualem nihil intra oculum clausum habere potest.

¹¹¹ Pro exactâ huius experimenti, aliorumque similium expositione, notandum est primò; sensus externos à suis obiectis non solum intentionaliter affici, sed physicè etiam interdum ita immutari, vt post eorum sensationem minus apti ad quidpiam sentiendum remaneant; quod maxime euenit, quando sensatio est valde intenta, vel, quod in eam animal vehementius propendit, vel, quod obiectum exquisitè intensioris est. Ita supponit Arriag. *lib. de insomnijs cap. 2. & lib. 5. de generat. animal. cap. 1.* Hinc apud Philosophos statutum, & experientia compertum, sensus externos ab excellenti sensibili lædi. Sed cur ita? Non quidem, quod excellens sensibile per se medijs speciebus plusiusto intensius sensiterio noceat, vt vult Tolet. cum Caiet *lib. 5. de Anim. q. 4.* Neque, quod excellens sensibile simul cum speciebus nociuam aliquam qualitatem sensiterio imprimat semper, vt opinantur Rub. *lib. de Anim. cap. 12.* Soar. *lib. 3. de Anim. cap. 2. n. 35.* & alij. Sed, quod sensibile valde intensum veluti rapit potentiam ad valde intensam operationem: potentia autem nimio conatu plures, quam oportet, auocat spiritus animales, quorum eximius calor sensiterio nocet, vt bene docet Arriag. *disp. 4. de Anim. n. 46.* Etenim, cum sensus corporei spirituum ope indigeant ad operandum, quo impensus in operationem incumbunt, eò copiosior spirituum proventus naturaliter attrahitur, tunc confluit in sensiterium. Quo, & sensiterium ipsum lædi & potentia hebetari solet pro sensationibus sequentibus. Atque inde etiam nascitur calor ille, quo caput accenditur, & dolor, qui interdum suboritur, dum nimia attentione quippiam imaginamur: Itaque immodicus spirituum affluxus est, qui prauè organum disponit, dum sensus in nimis intentam incumbit sensationem; iuuat tamen insuper interdum ad læsionem organi qualitas adueniens forissecus, vt calor nimius solis intenta, diurnave inspectione inspecti, aut influenza aduersa eclipfis à regione visû, aut quid simile.

¹¹² Hinc nascitur, vt post intentum solis, aut alterius obiecti obtutum, nihil fere cernamus, dum

oculos ad obscuriora loca conuertimus, eo, quod ea oculorû dispositio, quam, vel spirituum affluentia, vel obiecti influxus progenit, ad percipiendâ obiecta minus lucida, inepta est, donec paulatim mitescens, paulatim etiam præbet locum visioni talium obiectorum.

Hinc etiam non aliunde nascitur ea cancellorum Phantasia, quam post intentè adspectos cancellos oculis clausis subsentimus. Circa quod experimentum, illud est valde notatū dignum, quod cancellorum vacua, per quæ translatum lumen in oculis receptum fuit, ipsis occlusis, obscura apparent, cum tamen cancellorum solida lucidiora videantur. Nimirum, quia eas organi partes, quæ vacuis correspondebant, impensius lumen hebetauerit: praua autem organi affectio, eo ipso, quod sensationem impedit, tenebrarum refert speciem: Nam, qui non videt, in tenebris sibi esse videtur. Quod si verò cancellorum esset species id, quod post intentam eorum visionem relinquitur in oculis, cancellorum vacua lucidiora vtique apparerent; vt pote, per quæ intensior species luminis accepta est. Est itaque, quod videt in casu posito oculi clausi, lumen inherens ipsis palpebris quibus clauduntur (quod quidem visibile esse licet valde imperfectè ob nimiam ad sensiterium propinquitatem multæ aliæ comprobant experientia) videt autem illud per speciem, ab ipso retina, in quâ fit visio, impressam, & actu conseruatam. Et quoniam partes retinæ vacuis cancellorum antea visorum respondentes plus hebetatæ ab intensiore lumine antea recepto, minus bene post videt, quod sibi in illuminatis palpebris correspondet, quàm aliæ partes, quæ respondebant solidis, minusque à lumine mitiore alteratæ fuerant; ideò ea cancellorum figura in ipsis palpebris apparet. Eadem de causâ, si post intentum cancellorum aspectum ad obscuriorem parietem apertos oculos conuertimus; ibi etiam nobis cancelli repræsentantur; atque ita quidem, vt eorum vacua, à quibus intensius lumen acceperamus, obscuriora, solida verò, à quibus remissius, clariora, repræsententur; scilicet, quia partes retinæ vacuis correspondentes minus bene, quàm aliæ, cernunt, quod eis responderet in pariete. Quod autem cancelli in his casibus sub eadem quantitate, & figurâ, sub quâ visi fuerant, postea appareant, inde nascitur; quia in eisdem partibus retinæ repræsentantur, penes quas semper taxatur quantitas, & figura obiecti visibilis, vt sæpe in superioribus dictum est. Ex quibus patet ad argumentum aduersariorum. Obiterque ex hoc, & similibus experimentis deducitur, quàm vera sit nostra oculorum Philosophia, quatenus docet obiectum visibile intrâ oculos per species in tunicâ retinâ pingi, in quâ positione nititur bona pars eius; id quippè est proprium doctrinæ veræ, vt nihil offendant, quo non firmetur. Falsitas autem passim offendit ad casum.

His ita suppositis, iam, quod ad visum attinet, ¹¹⁴ liquet hypothesis. Si enim visus, nec potest sine specie à proprio obiecto sibi impressâ quidpiam videre, vt constat ex doctrinâ datâ *hypoth. 3.* nec tali obiecto non existente, talem speciem habere potest, vt ex modò dictis apparet; conficitur planè sensum hunc obiectum actu non existens sentire non posse.

De sensu autem Olfactus, Gustus, & Tactus inde eadem hypothesis probanda venit, quia ex vnâ parte

parte sensus isti sine aliquo concursu obiectorum præstito per se, aut per speciem, non possunt moveri ad sentiendum, ut apud omnes est in confesso, & ex dictis in superioribus satis superque constat. Ex alia verò parte obiecta propria horum trium sensuum non per speciem à se decilam; sed per se immediate concurrunt ad sensationem sui, & communium, ut *hypoth.* 11. 13. & 15. monstrauimus: Ergò absolute huiusmodi sensus in obiecta non existentia naturaliter per sensationem ferri non possunt.

116 Excepi autem in hypothese sensum Auditus; quia censeo eum naturaliter posse percipere obiectum iam non existens pro eà temporis mensurâ, quâ percipit illud; imò plerumque, ut minimum de facto res ita se habet. Cum enim species soni successiue ad aures vique deuehantur, seu potius propagentur, ut experientia monstrat, quando è longinquo sonum audimus post moram temporis transactam ab eius productione; subindeque in conservari à suo primigenio vnde suam trahunt originem, non dependeat, ut ego autumo, & suo loco fusè probavi; efficitur, ut obiectum, quod illæ notificant, iam tum non sit in naturâ rerum, quando simul cum ipso auditu causant eius sensationem: Notificat enim haud dubiè ipsum sonum primigenium, à quo nascuntur, siquidem ibi illum sentimus, ubi corporum collisione produciuntur, illicoque desinit esse, ut experientia ostendit.

117 Hæc dicta loquendo naturaliter: supernaturaliter enim, non est dubitandum, quin possit proprium sensibile non existens per vnumquemque sensum, vel impressa miraculosè illius specie sensiterio, vel Deo per se adiuuante potentiam ad producendam sensationem loco speciei. Ut contra Gabriel. in 2. dist. 3. q. 2. docent Moli. Soar. & Rub. *suprà* citati cum reliquis tam Theologis, quam Philosophis; imò de facto, cum Christus dominus sub specie pueri, aut caro eius, vel sanguis in Eucharistia videtur, ut sæpe miraculosè accidit, visa hæc reuera sæpe non esse in Sacramento, prout apparent, sed facta dumtaxat immutatione miraculosâ in oculis intuitum, videri, disertè docet S. Th. 3. p. q. 76. art. 8. cui consentiunt Scot. in 4. dist. 10. q. 1. D. Anton. 3. p. tit. 13. cap. 14. Victor. relect. de Eucharistia n. 62. Sot. in 4. dist. 10. q. 1. art. 8. & Ledesim. 1. p. q. 14. art. vlt.

Hypothesis 20.

118 Sensus externi quandoque falluntur; non semper.

Sermo est de fallacia minus propria, qualis dumtaxat potest sensui externo conuenire: fallacia enim, siue deceptio propriè dicta, in solo iudicio mentis reperiri valet. Igitur sensus externos interdum; non verò semper falli, dogma est receptum inter plerisque Philosophos ex Arist. lib. 2. de Anim. tex. 63. & 161. ut videre est apud Comimb. ibid. cap. 6. q. 6. & Rub. q. 15. contra Epicureos, & quosdam Recentiores omnem auferentes fallaciam à sensibus externis, easque, quas experientia monstrat sensui interno, vel intellectui adscribentes. Et contra Academicos, qui vice aduersâ omnem prorsus fidem à sensibus ablegarunt, quod semper illos falli putarent; in quorum sententiam, seu errorem acriter inuehuntur Lucret. lib. 4. de Natura Tertull. lib. de Anim. cap. 17. &

August. lib. 3. contra Academicos.

Porro sensus externos interdum falli experientia demonstrat: Nam sæpe videmus obiectum, aut etiam alio sensu sentimus in loco ubi non est: ergo percipitur per sensum præsentia obiecti non existens; quod est sensum falli percipiendo id, quod non est re verâ. Patet consequentia; quia si percipere obiectum in loco, ubi est, re verâ est sentire simul cum obiecto præsentiam eius in tali loco, uti fatentur omnes: alioquin sensus nulla perciperet sensibilia communia. Percipere obiectum in loco, ubi non est re verâ, nequit non esse quoque sentire simul cum obiecto præsentiam eius in tali loco, & consequenter sensum falli; siquidem talis præsentia verè non extat. Quod autem sensus non semper fallantur, certo certius est; primò, quia non habent à naturâ falli, sed ab accidente occurrente, quod autem non à naturâ, sed ab accidente est, non semper est. Secundò, quia, quo tempore sensus à proprio sensibili immutantur, eodem ipsum naturaliter sentiunt, specie impressâ tunc naturaliter causante sensationem; igitur in tali sensatione, utpote repræsentante, quod verè tunc existit, non possunt falli: Et quidem neutiquam posse sensus externos falli circa proprium sensibile; vniuersaliter ostendimus *hypoth. sequente*. Tertiò, quia, vel ex concursu consentiente diuersarum sensationum, vel aliunde etiam tracto diuersum potentiam altiore manifestissime deprehendimus sæpè sentiri à nobis obiectum, ubi re verâ est, & sub eâ quantitate, aut figurâ, quam re verâ habet: ergò ne circa sensibilia quidem communia falluntur semper sensus nostri. Quartò, quia si semper sensus externi fallerentur, nihil suppeteret, vnde possemus eorum fallacias corrigere; vnde in perpetuâ deceptio continuo versaremur. Quo, & vitæ nostræ status, & totius naturæ ordo penitus turbaretur, imò, & ipsius providentiæ Dei excaceretur dispositio, innumeræque subinde immania sequerentur absurda; quæ Lucret. Tert. & Aug. *suprà* prosequuntur contra Academicos.

Obijci tamen potest primò pro Epicureis. Si 120 sensus externi erroribus obnoxij sunt, nulla erit certitudo in scientijs, nulla constantia, cum scientiæ maximè nitantur experimentis per sensus haustis. Respondeo, si perpetuo sensus fallerentur, atque mentis aciem eluderent, nullam vique scientiam oriundam ab experientia possibilem fore; quod Academici decepti persuadere contendunt; si autem nunquam fallerentur, aut fallerent, vnicò actu haberetur semper certissima experientia. Nunc verò medio modo res se habet: nam tamen nonnunquam sensus labantur, plerumque tamen non errant. Quò fit, ut tum primum certa sit ubique experientia, idoneaque, cui scientia nitatur, cum plurimum actuum sibi consentientium repetitione firmatur; maximè, si sunt diuersorum sensuum, ut sæpe contingit. Adde argumentum factum nihil fauere Epicureis, quia ipsi negare nequeant aliquas nobis fallacias obuenire circa obiecta cognoscibilia, siue autem illæ à sensibus, siue aliunde trahant originem; idem argumentum confici potest, ut patet: vnde ab omnibus est soluendum. Quomodo autem, etsi operentur sensus virtute speciei naturaliter sui obiecti repræsentatiuæ, interdum nihilominus falli possint, ex dicendis *hypoth. sequenti* constabit.

Hypoth.

Hypothesis 21.

121 Fallacia sensuum externorum dumtaxat accidit circa sensibile commune. Non item circa proprium absolute loquendo.

Sententia est Arist. lib. 2. de Ani. text. 63. & aliorum. Etsi pro opposita stent Conimb. ibid. cap. 6. 9. 6. Rub. 7. 15. Aguil. lib. 4. Optic. hypoth. 1. & alij Recentiores communiter. Ait enim Philosophus. Dico autem proprium quidem, quod non contingit altero sensu sentiri: & circa quod non contingit errare, ut Visus coloris, & Auditus soni. Argropilus vertit; Quod non potest alio sensu sentiri, & in quo non potest fieri error. Nec sibi contrarius est Arist. dum text. 161. oppositum videtur docere; non enim docet re vera, sed ponit ex sententia aduersa, quo vniversalius concludat id, quod ibi præterdicit, ut consideranti contextum perspicuum fiet.

122 Ratio à priori prioris partis datæ hypothesis est. Nam sensibile commune per speciem proprij percipitur indifferentem ex se ad plura, determinabilemque per positionem, quam acquirit in sensiterio, ut huius potius, quam alterius causet sensio- nem, ut est in superioribus statutum. Cum ergo ad huiusmodi positionem variandam variæ causæ extrinsecæ possint occurrere, efficitur, ut variæ quoque fallaciæ obueniant circa sensibile commune: cum species visus ratione reflexionis, aut refractionis interuenientis, aut alibi, aut aliter intrâ oculum depinguntur, quam recta, & naturali viâ tendentes, pingenda erant in loco, ubi non est re ipsa, alteriusque quantitatis, aut etiam figuræ, ab ea, quam re ipsa habet, apparet obiectum: fallaciæque subinde contingit circa eius sensibilia communia. Et in cæteris pariter.

123 Posterioris autem partis hypothesis ratio etiam à priori est; quia ex vna parte sensibilia propria per proprias species ad ipsa representanda omnino determinatas sentiuntur, unde aliud quidpiam loco eorum per tales species representari nequit, ut constat. Ex alia verò parte, nec possunt talia sensibilia, dum non existunt per ipsas species representari, prout opus erat, ut sensus falli absolute dicerentur. Nam, ut hypoth. 18. statutum est, reliqui sensus externi præter Audium naturaliter sentire nequeunt proprium sensibile, dum non existit actû: quamuis autem Auditus possit tantisper post eius corruptionem: quia tamen hæc mora, & valde exigua, & connaturalis est in hoc sensu, & semper vniformis, atque adeo nulli exposita deceptioni potentiæ interioris: idcirco sufficiens non est, ut absolute ratione illius Auditus circa proprium sensibile falli dicatur. Ob id ex industria dixi in hypoth. fallaciam sensuum circa proprium sensibile non posse accidere loquendo absolute: itaque in alijs sensibus ab Auditu, ne umbra quidem fallaciæ potest contingere circa proprium sensibile. Auditus verò, etsi possit proprium sensibile iam non existens capere, non tamen ita, ut propterea absolute falli dicatur.

124 Quæ, cum ita sint, colligo primò, visum Ictericæ, cui cuncta pallida apparent, non ideo falli, quia fictitium cernat pallorem; sed, quia verum pallorem in eo loco, & in eo subiecto cernit, ubi verè non est. Quod est errare circa sensibile commune. Docuit id disertè Arist. text. illo 63, subdens. Visus enim non errat esse colorem, aut Auditus esse so-

num; sed, quid sit id, quod est infectum colore, vel ubi: aut, quid sit id, quod sonat, aut ubi. Itaque, dum Icterici, aut, qui per vitra colore aliquo tincta prospiciunt, cernunt distantia obiecta colore, quem non habent, infecta, haud fingunt colorem, qui non sit; sed cummet, qui humoribus oculi, aut vitro interposito inhæret, & in alio loco vident, & in alio subiecto disito. Quod sanè exinde nascitur, quia radij, seu species obiecti per vitrum, aut per humorem oculi traiecta ipso vitri, aut humoris innato colore inficiuntur; dum, cum speciebus vitri, aut dicti humoris permixtæ eisdem earum lineis feruntur, donec in retinam impingunt, ubi patrat visio. Cumque visio ipsa efficiatur ab ea specierum mixtione, quæ ex obiecto distante, & ex vitro, aut humore interposito pullulauit, non potest non natura sua representare tum colorem obiecti, tum colorem vitri, aut humoris; eos tamen duos colores permixtos representat, eo ipso, quod ab speciebus eorum inter se permixtis caulatur. Et quoniam pyramis optica externa tali visioni correspondens non terminatur in vitro, aut in humore, sed in obiecto distante, ideo necesse est, ut inibi etiam terminetur visio iuxta doctrinam traditam hypoth. 7. Atque ita in obiecto distante apparet color ex vitroque colore mixtus, perinde atque si ibi esset; cum tamen re vera non sit. Vnde, si quis per vitrum pallidum cernat obiectum aliquod caruleum, efficitur, ut ipsum obiectum appareat viride: eò videlicet, quod ex colore flauo, & caruleo permixtis inter se resultat color viridis. Ex quo patet in his, & similibus euentibus fallaciam visus non circa sensibile proprium accidere, sed circa commune: quia Visus nunquam cernit colorem, qui re ipsa non sit, etsi cernat eum sub aliqua præsentia, quam non habet. Neque cernere colorem mixtum ex duobus modo explicato est cernere colorem non existentem; quamuis sit cernere aggregatum sensibile non existens: quia mixtum illud ex variis coloribus coalescens, supra ipsos colores, qui verè existunt, nihil addit, præter præsentiam localem, ratione cuius permiscetur: quæ, quia non est vera, efficitur, ut aggregatum illud collectiue sumptum non sit, non ex defectu alicuius spectantis ad sensibile proprium; sed ex defectu præsentia spectantis ad sensibile commune. Atque eodem pacto de reliquis sensibus externis, deque eorum fallaciis philosophandum est, habita ratione naturæ vniuscuiusque.

Secundò colligo cum quis probè diiudicans 125 obiectum eminens à se visum habere aliquem colorem; ignorat tamen quis color ille sit, aut etiam deceptus existimat esse colorem, qui non est; tum quidem huiusmodi fallaciam non sensus, sed intellectus esse: quia sensus nec potest discernere inter rationem genericam, & specificam sui obiecti; eò, quod nequit non eodem prorsus modo percipere quicquid realiter suum obiectum est, ut alibi monstrandum; nec potest tangere aliud proprium sensibile ab eo, cuius habet speciem, ut constat ex dictis.

Tertio colligo speciem sensibilibus proprij determinatam iam per talem positionem in sensiterio ad representandum ipsum sensibile in tali loco, sub tantaque quantitate, & sub tali situ, aut figura, aliam præterea determinationem à causa prima oriundam (nam alia non est à qua oriatur) desiderare; qua tandem determinetur ad causandam hanc indiuiduam sensio- nem huius indiuiduæ præsentia, siue extensionis, siue

siue figuræ, ex pluribus possibilibus in tali loco. Credendam autem est, quod sensus suum sensibile proprium percipit in loco, ubi est re verâ; tunc Deum suo concursu determinare speciem ad causandam sensationem eius præsentie dicti sensibilis, quam ipsum verè habet de facto; non verò sensationem alterius ex ijs possibilibus, quas in eodem loco posset habere: quia non est, cur Deus suo concursu generali sit causa fallaciæ, quam natura rerum non poscit, quando magis ipsi nature videtur consentaneum, quòd ea non detur, vt in casu posito. Cum verò sensibile proprium ex sensiterij determinatione est notificandum per speciem in loco, ubi verè non est: Tunc Deus ad sensationem alicuius ex præsentijs in tali loco ei possibilibus promero arbitratu determinat: quia tunc nulla ratio videtur esse, cur vna præ alijs percipienda à sensu eligatur. Et idem est de alijs communibus sensibilibus, quæ re ipsa, vt aliàs notavi, non distinguuntur à præsentia.

- 127 Multa præterea de fallacijs visus in particulari, quæ circa vnumquodque sensibile commune oculis accidere solent, posset adiungi. Verum ea magis ad perspectiuos, quam ad Philosophos atinet; neque ad institutum præsens aliquid conferunt. Adeat, qui volet, nostrum Aguilon. fusc. de ijs, & accuratè differentem lib. 4. *Optic. per totum.*

Hypothesis 22.

- 128 Quæ diximus *hypoth.* 7. circa sensum visus de minimis sensibilibus, & sensitiuis, omnibus sensibus externis communia sunt.

Itaque, quilibet externus sensus certam quantitatem sensiterij requirit, in quâ fiat sensatio, ita vt in minori non possit fieri. Certam etiam extensionem, & intensionem tum obiecti, tum speciei, quâ minor nequit sensationem causare. Quod quidem, & rationi, & experientie consentaneum est, vt discurrendo per singulos sensus facile posset comprobari; sed non est necesse immorari, quia res est certa, & ex dictis *hypoth.* illâ 7. satis superque constans.

- 129 Quomodo autem, licet sensus externi quamlibet differentiam, seu dissimilitudinem suorum obiectorum necessarîo percipiant, vt potè ab ipsis indistinctam realiter: potentia tamen interiores huiusmodi differentiam non valeant discernere, nisi, cum certam quantitatem, siue certum gradum attingit; atque ita comparatione illarum minima etiam dentur talium differentiarum, inferius suo explicabitur.

Hypothesis 23.

- 130 Dolor, siue molestia, & voluptas, quæ per sensus externos in ipsis eorum sensiterijs percipiuntur, nihilo differunt ab ipsis eorundem sensuum actibus, siue sensationibus, quæ suapte naturâ, & per se molestæ aut iucundæ sunt animali sentienti.

Ita tenent Tolet. lib. 3. de Anim. q. 2. in probatione 4. concl. Vales. lib. 4. contr. cap. 4. Vaz. testans de communi Medicorum tom 1. in 3. p. disp. 62. cap. 2. Ouiedo contr. 4. de Anim. p. 11. 3. n. 12. Card. Lugo tom de Incarn. disp. 22. sec. 2. & alij contrâ Soar. lib. 5. de Anim. cap. 5. & tom. 1. in 3. p. q. 15. art. 5. in comment. art. & Rub. Tract. de sens. tact. n. 77. censentes cum Scot. Gabr. Caiet. Duran. & Portio. apud Vaz & alios,

dolorem, qui in membris sentitur, appetitus sensitiui esse actum: & contra Petr. Hurt. putantem molestiam, & voluptatem, quas in quinque externis sensibus experimur, actus esse totidem appetituum, quos ipse (singulari quidem cogitatione, alienaque ab omnium Philosophorum mente) confingit, quasi singulis potentijs cognoscitiuis etiam externis singula debeant appetitiua potentia correspondere. Porro dolorem, siue molestiam, & voluptatem, quæ capiuntur per sensus, actus quosdam esse vitales; non verò obiecta propriè loquendo; in confesso apud omnes est. (Esto nunquam, teste Lugo, obiectum doloris dolor vocetur, tum, quia omnis dolor, & delectatio ex proprio doloris, & delectationis conceptu exercitium quoddam vitale est, atque adeo actus vitalis, vt patet in dolore, siue tristitia, & delectatione hominis interiori tam sensitiua quam rationali. Tum, quia ex diuersâ corporis dispositione sapissimè nascitur, vt de eisdem omnino inuariatis obiectis modò dolorem, modò voluptatem ipsa sentiendo percipiamus. Quod est dolorem, & voluptatem, non obiecta; sed actus esse.

Igitur, quod dolor, & voluptas externorum sensuum non sint actus appetitus interni residens, aut in corde, vt cum Arist. & Galeno opinatur Soar. supra cap. 4. aut in cerebro, vt cum Hurt. & alijs sentit Ouiedo. primò probatur ab experientia satis conspicua. Nam dolor, quo pes mihi dolet, quando comprimitur, aut feritur, in ipso pede est, non alibi: ibidem enim dolorem experior, ubi exterior compressionem, aut ictum, compressionem autem, aut ictum manifestè experior in pede, ubi re verâ est non alibi: sed, si appetitus interior residet in corde, aut in cerebro, non potest actus eius in pede esse, vt patet; quia ibi est actus naturaliter, ubi potentia inest. Igitur dolor, quo pes mihi dolet, nequaquam potest esse actus appetitus interni. Secundo probatur, quia talis dolor arbitrio voluntatis nullomodo subiectus est, vt etiam constat experientia; cum tamen appetitus quoad proprios actus quadamtenus tali arbitrio subdatur, vt est certissimum. Tertiò, quia dolente membro aliquo corporis, quandoque appetitus delectatur, aut de ipso dolore, aut saltem de doloris obiecto; vel, quia tale obiectum aliàs est homini proficuum, vel, quia virtute voluntatis amantis dolorem, aut obiectum appetitus inducitur ad delectationem: quam tamen nequireret concipere, vt pote dolori contrariam, si talis dolor ipsius appetitus actus esset. Quartò, quia multa appetit, aut refugit appetitus præcisè, quòd sensibus externis delectabilia sunt, aut molesta, appetit etiam eorundem sensationes iucundas, & gratas: ingratasque, & molestas fugit: igitur huiusmodi rerum, sensationumque voluptas, siue molestia ad obiectum pertinent appetitus; in externisque sensationibus, quas ipse appetit, aut aueratur non in proprijs ipsis actibus insunt. Per quæ etiam probatur sensuum dolorem, & voluptatem actibus appetitus interni tribui non posse; tamen demus hunc per totum corpus animalis dispersum esse; vt quidam minus probabiliter contrâ communem Philosophorum consensum opinati sunt. Fateor actum, quo appetitus tristatur de dolore, siue molestia sensuum externorum, sicut, & de quouis alio malo præsentè, dolorem etiam solere appellari, sicut, & voluptatem actum quo gaudet de bono præsentè; modo tamen de isto dolore, atque voluptate non agimus; sed de ijs, quæ in sensiterijs ipsis externis experimur.

Quod

132 Quod autem eiusmodi voluptas, & dolor sensuum externorum non sint actus aliorum appetituum, quos adstruit Hurt. singulis ipsis sensibus respondentium inde potissimum probatur, quia tales appetitus sine ulla necessitate, atque adeo sine fundamento, & contra omnium mentem, imò, & contra rationem adstructi commentitij censendi sunt. De quo plura suo loco; videatur interim Quiedo hocce appetitus impugnans *sup.* Adde eis admissis, adhuc non esse negandam externis sensibus suam propriam iucunditatem, aut molestiam à propriis actibus indistinctam, qualem citrà dubium etiam habent sensus interior, & intellectus, iuxta dicenda postea suo loco.

133 Quæ, cum ita sint, colligo planè sensus externos præter objecta suos quoque actus sentiscere, atque percipere, quâdam experimentalis notitia, non per alios reflexos; sed per ipsosmet, ut ipsorum percipiunt iucunditatem, aut molestiam. De quo vide dicenda *infra hypoth. 2. 8.*

Hypotheses de sensu interiori.

Hypothesis 24.

134 Sensus internus materialis, siue corporeus, qui in nobis, quemadmodum & in reliquis animalibus inest, ab intellectu condistinctus vnica tantum potentia est multis atque diuersis distenta muneribus.

Enim verò multas in nobis, atque in aliis etiam animalibus internas functiones ex perimus, quibus existentia alicuius sensus interni, siue principij earum euidentissime innotescit. Primò enim cognoscimus nos audire, tangere, olfacere, ceteraque externorum sensuum munia percipimus, atque inter eorum objecta discernimus. Quod sanè ab aliqua facultate interna præstat: quam Philosophi *sensum commune* appellant: eò videlicet, quòd sensuum omnium externorum objecta percipit, ad illumque veluti ad centrum vndique ex singulis aliorum sensuum organis imagines confluunt sensibilem, ut tanquam æstimator, & arbiter diuersorum sensuum objecta discernat: cum tamen quilibet sensus particularis proprij dumtaxat sensibilis percipiat differentias. Secundò non solum sensibilia, atque sensationes externas per internum sensum dignoscimus, dum præsentia sunt, sed etiam omni sensu externo quiescente, & ab operatione feriente, sensata objecta interiùs volumus, ac citrà illa phantasiatur. Ut patet in dormientibus, atque etiam in vigilantibus, cuius muneris principium *Phantasia* à nonnullis vocatur: hæc tamen facultas tantum versatur citrà simplicia objecta. Præterea tamen tertio experimur actum alium, seu sensationem internā, per quam ex deobus, aut pluribus objectis sensatis tertium quoddam componere solemus, ut cum ex monte, & auro montem quemdam aureum compingimus: virtus autem id præstans *Imaginatio* dici solet; Eamque Phantasiā vocitat Arist. *lib. 3. de Anim. cap. 3.* Et quidem proprius hæc, quàm præcedens Phantasia dicitur. Quartò externa sensata sub noua quadam ratione conuenientis, aut disconuenientis apparere solent ad intrā, quo permoueri solet appetitus sensitiuus animalis, ut fugiat, aut insequatur obiectum propositum, siue cuius fugere solet lupum, quem cernit, & cani intrepide adherere. Cuius functionis facultas vocatur *Æstimatiua*: extenditurque ad præsentia *Pharus Scient. Tom. I.*

dumtaxat. Insuper tamen quintò aliud sentiendi officium datur citrà sensata iam præterita, cuius principium appellatur *Memoria*. Constat enim postquam semel obiectum aliquod sensu percipimus, posse iterum, eo iam absente, & nullo sensu externo operante, de eodem obiecto sensum internum cogitare, seu recordari: & in somniis quidem, quando omnes potentie exteriores ab operatione feriantur, sæpius citrà obiecta sensata phantasiatur. Atque hæc quidem quinque functiones non in homine solum, sed in aliis etiam animalibus inueniuntur, ut experientia monstrat. Adhuc verò alia duo munia, ut propria homini tribuuntur, quæ sensitiua facultas ex vicinia cum intellectu, quo bruta carent, participat. Cum enim intellectus discurrit, sensatrix etiam facultas suo modo discurrit, comitans illam; quod dum præstat citrà præsentia, *Cogitativa* dicitur; dum citrà præterita, *Reminiscentia*.

135 Igitur pro hisce septem functionibus alij quinque sensus internos ponunt; alij quatuor; alij tres; alij duos. Nos verò eidem facultati, siue potentie physicae eas omnes adscribimus cum Soar. *lib. 3. de Anim. c. 30. Rub. tract. de sensibus internis q. 1. Per.* Hurt. *disp. 17. de Anim. sec. 7.* Quiedo *constr. 4. punc. 2.* Arriag. *disp. 5. sec. 4.* Franch. Alph. *disp. 11. sec. 2. &* aliis Recentioribus; imò, & cum Arist. variis in locis apud Soar. & alios. Apud quos, & apud Cominb. *lib. 3. de Anim. cap. 3. q. 1.* alias sententias explicatas, earumque auctores inuenies. Ratio autem potissima nostræ Sententiæ est, quia ex vnâ parte diuersitas operationum non arguit diuersitatem facultatum, quandoquidem intellectus noster simpliciter apprehendit, iudicat, discurrit, & reminiscitur, & nihilominus vnica tantum facultas animæ est secundum omnes Philosophos: ex aliâ verò parte, non sunt absque necessitate multiplicandæ potentie, seu facultates animæ. Igitur dicendum videtur omnes operationes, quas recensimus, ab eadem animæ facultate prodire, atque ad eo sensum internum vnicum tantum esse. Quòd si hoc est verum, etiam casu, quòd potentie vitales sint proprietates realiter superadditæ substantiæ viuenti; multò erit verius siue certius, si sint ab illa realiter indistinctæ, ut fert sententia iam inter Recentiores communior, cui ego subscripsi *suprà q. 1. n. 3.* Mitto alia argumenta, quibus singulatim ostenditur omnes recensitas functiones ab eadem physica facultate nasci debere, prout apud præcitos Auctores videri potest. Ad meum enim institutum satis sunt dicta.

136 Aduerto tamen non solum iuxta Philosophiam, sed etiam iuxta Fidei principia esse certum dari in hominibus sensum internum materiale, siue corporeum ab intellectu merè spiritali condistinctum, cuius commemoratæ functiones proprij actus sint; quemadmodum certum quoque est iuxta Philosophiam, & Fidem dari in hominibus appetitum sensitiuum corporeum à voluntate merè spiritali distinctum. Qui quidem in suis operationibus per actus dicti sensus interni regitur; uti voluntas per actus intellectus. Ab huiusmodi quippe corporeis facultatibus nascitur lex illa rationi aduersa, de qua dicit Apost. ad Rom. 7. *Videō autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis mee, & captiuam me in lege peccati, quæ est in membris meis.* Quemadmodum, & illa concupiscentia, & fomes, quem in renatis per Baptismum remanere definit Trident. *sess. 5. in decreto de peccato originali num. 5.*

Hypothesis 25.

137 Sensus internus in anteriori parte, & in medulla cerebri videtur residere, in eâ videlicet frontis portione, quâ iuprà oculos est.

Primum enim sensum internum habere suam sedem in cerebro communis, & constans Medicorum sententia est contrâ Arist. ponentem illum in corde. Eam tenet Gale. lib. 8. de usu partium cap. 3. & 4. Atque etiam lib. 3. & 7. de placitis, sequuntur Tolet. lib. 3. de Anim. q. 5. Conimb. q. 2. art. 2. & lib. 1. de ortu, & interitu, Soar. lib. 3. de Anim. cap. 13. & 31. Rub. tract. de sens. intern. q. 7. & omnes Recentiores cum Alberto, S. Thom. & aliis. Probat autem primò, quia, ut constat ex Anatomia, & Galenus docet, cerebrum, non verò cor est radix nervorum, per quos sensus administrantur, & idèd principium fontale, & origo totius sensationis: qui quidem nervi grossiores sunt, quò propinquiores cerebro, & si ligentur per medium, versus cerebrum manent sensibiles, secus ab alia parte. Secundò, quia læsio capitis impedit sensationem illaeso corde. Tum læsio animali virtute veluti Phantasia, medicamenta capiti; non cordi apponuntur, ut scitè notavit Galen. lib. 3. de locis patientibus cap. 4. Tertiò, quia imagines, & phantasmata rerum, & somnia in capite fieri experimur. Vnde Daniel. 2. dictum est regi Nabuchodonosor. Somnium tuum, & visiones capitis tui huiusmodi sunt, & cap. 4. cogitationes meae in strato meo, & visionem capitis mei, &c. Quartò, quia ex vehemente attentione lassatur, & dolet caput; non cor. Quintò, quia cerebrum aptiorem locum, quàm cor retinet in hominis structurâ, aliorumque animalium, quo possit aptius sensus internus, qui veluti centrum aliorum est, in cerebro; quàm in corde morari. Tum in sublimiori loco est, sensibilibusque externis propior, ut inde ad ipsos virtutem derivare facile possit; sensus enim interni operatio plurimum confert ad externorum operationes. Nec refert dici in Euang. Matth. 9. *Utrum cogitatis mala in cordibus vestris?* & cap. 15. *De corde enim exeunt cogitationes male.* Nam, ut exponit Soar. *suprà*; ibi cor pro animâ accipitur, vel pro appetitu residente in corde, saltem quoad effectus, cui cogitationes tribuuntur, quia unusquisque de iis, quæ appetit, cogitat. Porro appetitum in corde suam sedem habere sententia est Galeni, Soar. & aliorum. Tamen Recentiores plerique illum in cerebro collocant simul cum sensu interno, censentes illum ab hoc moveri non posse, ut debet, si loco sint diffusi: qui consequenter aiunt eas, quas in corde experimur, commotiones ab appetitu concitatas effectus eius esse; non actus. De quo nos suo loco.

138 Antequam probem, quod superest datæ hypothesis noto communiter ex Anatomia tradi, in cerebro tres esse sinus, siue cellulas; vnam quidem in posteriore; duas autem alias in anteriore capitis parte. Præter quas quartam in medio capitis ponunt alij in quibus, qui plures sensus internos adstruunt, eos accommodant, ut apud præcitatos Auctores videre licet. Cæterum ab istis cellulis pro re præsentis nullum firmum argumentum potest deduci; quia esto illa verè subsistant, quod non satis exploratum videtur; aliis, diversisque visibus, quam, ut sedem præbeant sensui interno, dicuntur à præstantissimis Medicis destinata à naturâ; ut videre est in Galen. lib. 8. de usu part. Vessal. lib. 7. cap. 6.

Realdo Columbo lib. de cerebro, & nervis cap. 1. Fernel. lib. de partium humani corporis descriptione cap. 9. & quidem, ut notat Vessal. *ibid.* nervi sensorij à cerebro descendentes in organa externorum sensuum in dictos sinus, siue cellulas non terminantur. Vnde Soar. & Rub. non videntur benè ponere sensum internum, quem vnicum dumtaxat esse opinantur, in duabus cellulis capitis anterioribus. Tum, quia organum vnius sensus, vnicum esse debet. Imò Fernel. lib. de natural. facult. cap. 10. non patitur, sensus internos, esto sint plures, situ, aut loco disungi vllò pacto. Ob id alij sub iis cavitatibus frontis collocant sensum internum: vbi alij quamdam aliam cavitationem assignant, in quam ex Anatomia referunt concurrere nervos sensorios. Vtrum autem in medulla cerebri, an in membranis dictis sensus existat, adhuc controversum est inter medicos. Fernel. in membranis esse ait Galen. in medulla. Nec desuerunt, qui in spiritibus animalibus illum collocarent, sed hi communiter reiiciuntur.

In tantâ opinionum varietate, quod certius videtur, est, quod nos dicimus, residere scilicet sensum internum in medulla eius portionis frontis, quæ supra oculos est; quicquid sit de cavitatibus, quæ ibidem referuntur existere; maximè, quia in eam cerebri partem concurrere nervos sensorios per quadâ foramina, communior sententia videtur, quâ tenent Conimb. *sup.* Et quidem, quicquid internæ sensationis sub experientiam cadit, id quidem in ipsa fronte videtur experiri: ibi enim, cum primum sentitur lassitudo, defatigatio, dolor, intensus calor, &c. quæ ex nimia attentione, aut ex nimio studio solent accidere: ibi etiam rerum imagines, siue phantasmata videmus conspiciari, cum vehementiori conatu ad spectra corporea Phantasia applicamus. Ibi igitur videtur esse organum sensus, atque instrumentum internæ sensationis. Quod quidem non potest non esse diuisibile, & extensum, ut patet, cum sit corporeum, & materiale. Quam verò structuram habeat, & formam, ignotum hæcenus esse videtur.

Hypothesis 26.

Sensus internus speciebus impressis iuuatur ad operandum. Quæ diversæ naturæ sunt ab speciebus externorum. Et à sensationibus ipsis externorum sensuum causantur. 140

Prima pars hypothesis extrâ controversiam iam est apud omnes Philosophos: Probatûrque in primis illis rationibus tactis q. 1. *propos.* 1. & 2. & in hac q. variis in locis, quæ in universum probant quamlibet potentiam cognoscitivam per speciem sibi inhaerentem iuuari ad cognoscendum. Deinde, quia ad sensationem interiorem memoratiam dubium non est, quin sit necessaria species impressa relicta ex sensatione primariâ eiusdem obiecti, quâdoquidem, nisi ea relinqueretur species impressa nihil esset, quo memoria sensitiva ad talem memoratiam sensationem posset iuuari. Ad primariam etiam internam sensationem, utpote, quæ loco diffusa sunt, possint immediatè còcurrere, quidquid minus philosophicè dicat Ouiedo *contr.* 13. de Ani. *punc.* 2. alia citrà dubium species est necessaria, quæ, vel per meatus, vel per nervos sensorios transmissa ipsi sensiterio, vel sensui externo imprimatur.

Vnde secunda pars hypothesis, (quam tenent Soar. lib. 3. de Anim. cap. 9. Rub. *quest.* 9. & alij communiter) probanda venit primò, quia diversæ 141

diuersæ potentia, quales sunt interna, & externa, diuersa principia ad suos actus videntur potestulare. Secundò, quia species exterior pendet in fieri, & esse ab obiecto; lecus interior. Tertiò, quia si species interna & externa essent eiudem naturæ, interna ab externâ produceretur, quod fieri nequit, vt statim ostendam. Quartò, quia species externa, è naturâ sunt obiectorum; species enim lucis lumen est, species coloris, color, &c. vt in superioribus probatum est. Constat autem speciem internam lucis non posse esse lumen, quod per corpora diaphana solum potest transfundi. Tum species interna caloris calor non est, cum non experiamur calorem in cerebro, quando manus exurit, sine morâque ad cerebrum perueniat species caloris, cum calor ipse successiue produci debeat propter contrarium, &c.

¹⁴² Pro tertia denique parte hypothesis stant nobiscum Fonsec. lib. 1. metaph. cap. 2. q. 3. sec. 8. Moli. 1. p. q. 1. art. 2. disp. 4. Rub. lib. 3. de Anim. q. 9. & alij Recentiores communiter, insinuatque S. Th. 1. p. q. 78. art. 4. ad 2. contra Soar. lib. 3. de Anim. c. 9. opinantem cum aliis speciem sensus interioris à quodam sensu agente etiam interiori produci, extrinsecè ad id excitante sensatione exteriori. Contrà alios quosdam apud Rub. censentes produci illam à sensu externo determinato per externam sensationem; & contrà alios apud Soar. dicentes produci ab specie externâ impressâ sensui externo per ipsum obiectum. Itaque non abris causis; sed à sensatione ipsâ externâ producitur. Quod probo primò; quia species sensus interioris ab obiecto debet suam trahere originem, vt verum sit illud pronuntiatum D. Augusti. *Ab obiecto, & potentia paritur notitia*, receptum ab omnibus, saltem, quod attinet ad obiectum sensibile; sed nihil est, per quod obiectum immediatè vt per effectum à se deriuatum, concurrat ad dictam speciem causandam, nisi sensatio externa; ergo. Probo minorem; quia effectus obiecti dumtaxat sunt species impressa externa, & ipsa sensatio; species autem impressa externa per se internam non causat; quandoquidem ipsa existente in sensu externo, si externa sensatio non fiat, species interna non causatur, vt patet in dormientibus, patientibus ecstasim, & similibus. Vniuersaliter enim nihil sentit sensus internus, quod prius non senserit externus, quantumvis hic species impressa obiecti fuerit affectus. Quod si species impressa interna sine concursu externæ sensationis non fit, ab ipsâ vtique, tanquam à causâ adæquatè censenda est fieri; quia satis superque videtur proportionata ad id muneris, neque est, cur alias concausas illi adiungamus, vt consideranti patebit. Omnes igitur, quas aduersarij adiungunt, prorsus sunt reiicienda. Id, quod secundò inde venit probandum; quia, vt *infra hypothesis* 29. ostendimus, sensus internus per eandem speciem percipit obiectum sensatum, & eius externam sensationem. Ast species sensationis externæ ab ipsâ sola nasci debet, vt constat: ergo & species sensati obiecti, quæ realiter eadem est.

¹⁴³ Itaque in eadem temporis mensurâ, quo celebratur sensatio externa, diffunditur ab illa species impressa, vsque ad cerebrum per continuatam actionem; perinde atque à luminoso in primo instanti, in quo illud incipit esse, diffunditur lumen per totam suæ actiuitatis sphaeram. Medium autem potissimum, per quod talis specierum profusio fit, spiritus animales sunt aërei naturâ suâ, seu potius ignei: eoque sine inter alios à naturâ dati; vt per internas corporis cauitates, quas opplent, viam

aptam ad cerebrum sternant huiusmodi externarum sensationum speciebus.

Dicit fortasse aliquis. Ad sensationem externam attentio sensus interni omnino necessaria est. Experimur enim, dum mens aliò diuertitur, nimisque alicui obiecto cogitabunda hæret, parum, aut nihil sensus externos de suis obiectis sufficienter applicatis percipere: ergo sensatio interna ad externam prærequisita est; & consequenter hæc ab illâ mediâ specie prodire nequit. Hoc argumentum contrà omnes est, & nimium probat. Respondeo ad sensationem externam requiri sensus interni attentionem, non quidem positiuam, sed negatiuam. Est dicere ad sensationem externam non requiritur absolute, vt sensus interior cogitet de eodem sensus externi obiecto: requiritur tamen, vt alteri obiecto per nimiam attentionem non adharecat. Dum enim in organo interiori eximâ attentione exercetur aliqua operatio, eximio etiam opus est spirituum animalium prouentu, quippe, qui eximè conducunt ad eijsmodi sensuum operationes. Atque adeo naturaliter, quò maior est attentio sensus interni, eò plures spiritus illuc auocantur. Quò fit, vt sensus externi, ij præsertim, qui circâ alia obiecta exercendi erant, spiritibus destituti, quibus erant fouendi ad suas operationes, aut nimis languide eas exerceant aut eas prorsus omittant.

Hæc dicta sunt de causâ speciei interioris, quæ primò sensui interno imprimitur ad eliciendam primariam obiecti sensationem; superest tamen dubitandum, an hæc eadem species sit, quæ in memoriâ sensitiuâ retinetur ad vteriores, memoratiuâque sensationes; an verò alia distincta ad id muneris producatur, & à quâ causâ?

Censeo dicendum speciem memoratiuam, quæ in memoriâ sensitiuâ asseruatur, non esse eandem cum eâ, quæ à sensatione externâ immititur; sed, aliam ab ipsâ internâ sensatione productam. Primò, quia species memoratiua non solum est species obiecti, sed etiam, quodammodo sensationis internæ præteritæ, vt *hypothesis* 28. probabo; qualis non est species à sensatione externâ inducta, vt constat: ergo alia est ab illâ, productaque à sensatione internâ. Secundò, quia sensatio interna absque dubio habet virtutem producendi speciem impressam in memoriâ asseruandam: quandoquidem, vt experimur per repetitas internas sensationes circâ aliquod obiectum abiens, species eius interna intenditur adeo, vt clariùs illud, & facilius deinceps apprehendamus; quin sensus externus itidem circâ illud versetur: ergo dicendum est talem speciem semper produci à sensatione internâ de facto. Tertiò, quia quævis intellectio quâvis ratione comparata speciem impressam relinquit in memoriâ intellectiua ad iterum idem ipsum intelligendum, vt & experientia, & communis Philosophorum persuasio testantur: ergo tantumdem est dicendum de quâlibet sensatione internâ. Quartò, quia valde credibile, & satis consentaneum rationi est speciem internam primariam à sensatione externa impressam, ab ipsâ sensatione externâ pendere in conseruari, vti species impressa externa pendet ab obiecto; atque adeo cessante sensatione externâ, illico desinere esse. Tametsi species secundaria à sensatione interna producta, vt pote diuersæ naturæ, in conseruari non dependeat à suâ causâ, quia hoc est proprium memoratiuarum specierum, quæ in memoriâ, seu sensitiuâ, seu intellectiua asseruantur.

Hypothesis 27.

147 Sensus internus obiecta insensata per species insensatas non percipit.

Ita tenent Soar. *lib. 3. de Anim. cap. 9. num. 13. & in Metaph. disp. 2.3. sec. 10. sub finem* Pet. Hurt. *disp. 17. de Anim. sec. 8. Quied. disp. 13. de Anim. punc. 2. n. 11.* Franc. Alf. *disp. 12. de Anim. sec. 5. n. 68.* & alij contra Rub. *tract. de sensu intern. q. 10.* Salas 1.2. *tract. 1. disp. 4. sec. 4. n. 76.* Arriaga. *in Physic. disp. 8. sec. 6. & disp. 5. de Anim. sec. 5.* & alios ab eis relatos censentes bruta obiecta aliqua insensata per species insensatas cognoscere, vt conuenientiam, & disconuenientiam eorum, quæ sibi proficua, vel nociua sunt, & similia; inter quæ numerat Arriaga negationes, & priuationes rerum. Dicuntur quippe obiecta insensata, quæ per externos sensus non percipiuntur; species autem insensata, quæ ad percipiendum eiusmodi obiecta aliunde, quàm ab externis sensibus accipiuntur.

Probatum tamen nostra hypothesis primò, quia 148 non est excogitabilis causa, à quâ insensata species brutis proueniant. Asserere enim eas infundi à Deo, vt censent Salas, & Arriaga, parum philosophicum est, & multum à ratione alienum; quia neque est verisimile habere bruta aliquam speciem, cuius nulla causa sit naturalis distincta à causâ primâ; neque est credibile cognoscere bruta res insensatas per species proprias infusas à Deo, quando hæc perfectio ne hominibus quidem concessa est, vt fatentur omnes. Alioquin sapientiora in multis essent bruta, quàm homines, vt statim ponderabo. Nec dici potest, quod dicit Rub. eiusmodi species insensatas produci ab æstimatione brutorum mediis sensatis eo ferè modo, quo intellectus noster mediis speciebus rerum sensibilium, acquirit sibi species insensibilium. Quoniam hoc genus vtendi speciebus alienis ad cognoscendas res insensatas absque discursu, longè à brutorum sensu alieno constare nò potest, vt ex dicendis circa intellectum de modo isto cognoscendi, *infr. disp. 2. q. 3.* apparebit. Porro sensu brutorum non discurrere communis est sententia Doctorum, vt videbimus *hyp. 3. 1.* Adde, si ad cognoscenda obiecta insensata vterentur bruta discursu, fore iuxta statim dicenda, vt perfectiores læpè discursus eis essent concedendi, quàm, qui possint in hominibus reperiri. Quod autem alij dicunt sensum internum determinari per speciem propriam obiecti sensati ad producendam in se speciem pariter propriam obiecti insensati, cum quo sensatum conexum est, longius adhuc exorbitat à ratione, vt apparebit ex mox dicendis.

Secundò probatur hypothesis. Nam in multis 149 casibus instinctu potius naturæ, quàm cognitione insensatorum dicenda sunt procul dubio bruta moueri, ne sit necessarium fateri in multis illa longè homines sapientiâ superare. Igitur, & in reliquis pariter eadem ratione moueri censenda sunt. Etenim, cum aues ex ventorum sensatione mouentur ad capiendâ tuta, & aprica loca pro tempestate futura, quis dicat eas ex præcognitione tempestatis moueri, quam nunquam eò vsque forsan expertæ sunt? Et cum formicæ granorum tritici extremam partem corrodunt, ne in subterraneis radicem mittant, & nascantur: quis credat eam actionem ex præcognitione nascituri tritici prouenire, aut ex cognitione utilitatis talis corrosionis ad vitandam granorum tritici mutationem, & corruptionem; quam

cognitionem neque homines assequuntur? Quis sibi persuadeat bruta propriam notitiam habere virtutum herbarum, quas medici post tot sæculorum studia non sunt adepti, dum aliis ad victum, aliis ad medelam huius morbi, aliis ad medelam alterius, aliis ad alios fines vtuntur discretionem mirabili; reiectis interim aliis vt noxiis, aut minis proficuis? In his itaque, & similibus casibus dicendum necessarîo videtur bruta cognitione tantum externi, sensibilisque obiecti moueri ad eas actiones appetendas, atque exequendas, vt pote sibi consentaneas: quin vilo pacto præuideant fines, ad quos sunt utiles, aut earundem actionum utilitates formales, quod est instinctu sibi naturaliter indito pro suâ conseruatione moueri. Instinctus quippe naturalis nihil est aliud, quàm ipsa bruti natura, ita, vel aliter affecta. Id, quod disertè docet S. Th. *in lib. de Memor. & Remin. lec. 1. sub initium in-* quiens. *Inueniuntur quædam animalia quædam prudentiam participare non ex eo, quod habeant rationem; sed ex eo, quod instinctu naturæ mouentur per apprehensionem sensitiua partis ad quædam opera faciendâ, ac si operarentur ex ratione.* Quod si in aliquibus casibus id fateamur, cur in omnibus non fatebimur? Itane, quod accidentia sensibilia lupi ab alio lupo percepta nullum ei ingerant terrorem, nec prouocent ad fugam, cum tamen id præstent in oue, dum ab ea sentiuntur; non inde prouenit, quia ouis aliquid amplius cognoscat, quàm alter lupo; sed, quia percipiens ouis id, quod sibi naturaliter aduersum est, naturali suo instinctu mouetur ad terrorem, & fugam. Sicut enim comparatione etiam eiusdem bruti, eadem pabuli cognitio nunc prouocat, & allicit brutum ad appetendum, & insequendum pabulum, illudque comedendum, quando brutum famelicum est; nunc verò prouocat ad idem pabulum fastidiendum, fugiendumque, quando scilicet brutum præ nimia pabuli repletionem, aut præ aliqua ægritudine veluti nauscat super illo (tanti interest ad appetitum diuersa dispositio appetentis,) ita etiam eadem, seu similis cognitio eiusdem obiecti sensibilis diuerso modo mouet, & ad contrarios effectus bruta diuersa iuxta diuersitatem naturæ, instinctusque brutorum. Atque ita hirundo colligens paleas ad ædificandum, non ex cognitione utilitatis ad eum finem, vt affirmat Arriaga; sed ex instinctu naturæ mouetur, posita solum sensibilium externorum cognitione; mouetur autem modò potius, quàm aliâ, quia modò eius natura, aliter, quàm aliâ disposita est.

Itaque appetitus brutorum non fertur in bonum, aut delectabile, aut vile formaliter vt bonum 150 est, scilicet sub conceptu relatiuo, seu comparatiuo apprehensum; sed tantum conceptis ab vnoquoque bruto sensibilibus accidentibus rei ipsi bonæ hic, & nunc, habitâ ratione complexionis, dispositionisque naturalis, quam de præsentî habet, statim naturali instinctu ad illam appetendam, & adquirendam permouetur absque aliâ cognitione bonitatis relatiuæ insensatæ. Pariterque conceptis accidentibus rei sibi noxiæ ad illam auersandam, & aufugiendam inducitur.

Ex quibus colligitur primò, commentitias esse 151 quasdam speciales qualitates, quas quidam Recentiores comminiscuntur in obiectis, alias quidem molestas animalibus, alias iucundas, quas, inquit, sentiunt bruta, aut immediatè sensu interno, aut etiam sensibus externis, cum obiecta, in quibus resident, aut

Disp. I. De origine intell. &c. Quæst. II. 29

aut appetunt, aut fugiunt. Ad quid enim est necessarium harum qualitatum commentum?

152 Secundo colligitur contra Arriag. relatum *supra* bruta animalia non cognoscere negationes, aut priuationes rerum; neque id conuincit vlla experientia. Nam, cum eiusmodi bruta ad aliquid præstandum mouentur, alioquin non mouenda, si aliquid, quod abest, adesset, v. g. quando accurrit canis ad vmbra, quæ est defectus intentionis luminis solis, aut ad foramen obicurum, quando vrsus manu apprehendit lapidem tantæ magnitudinis, aut talis figura, quæ alias non apprehenderet, nisi haberet defectu aliarum partium, quib. coniunctis, nec tã exiguan molem, nec talem figuram haberet. In his, inquam, euentibus bruta ex cognitione rei positiuæ, cognoscibilis, & defectu cognitionis eius, quod deest permouentur. Eatenus enim sensus internus, sicut & externus percipit hanc magnitudinẽ, aut hanc figuram quatenus percipit positium rei, & non percipit alias partes, quæ si adessent, rẽ facerent alterius magnitudinis, & figuræ. Eatenus etiam sensus percipit foramen, aut vmbra, quatenus partes obiecti, aut partes luminis circumstantes sentit, nihil autem sentit in medio. Qui modus cognoscendi negationes, aut priuationes latis, superque est, vt bruta moueantur ad suas actiones (Tamen propriè loquendo nulla negatio, aut priuatio a brutis sentiatur, quatenus tales actiones eorum naturæ sunt cõsentaneæ, & conuenientes relatæ ad dictas negationes, siue illis suppositis. Vide, si placet Ouid. *contr. 4. de Ani. pun. 5.* latè impugnantem Arriagam, quoad punctum hoc de negationibus.

153 Tertiò colligitur neque sensum internum hominis percipere obiecta insensata per insensatas species, quia absque fundamento diceretur obiectum sensus interni hominis latius patere, quàm obiectum sensus interni bruti, maxime, cum intellectui posset adscribi, si quid in hac parte peculiare experiremur in nobis, quod non in brutis.

154 Quartò colligitur falsam esse sententiam Fons. *lib. 2. Metaph. c. 1. q. 2. sec. 6. & lib. 5. c. 28. q. 4. sec. 4.* Conimb. *lib. 3. de Ani. c. 5. q. 5. art. 1.* & aliorum asserentium contra communem, media specie accidentium sensorum producere in se Phantasia nostram speciem propriam substantiæ corporeæ, cui talia insunt accidentia, per quam speciem etiam intellectui communicatam ipsa substantia in se, & immediatè cognoscatur: tum ab intellectu ipso, tum à phantasia, quasi phantasia determinata per speciem propriam accidentis sensati, vim habeat ad producendam in se speciem pariter propriam, cuius alterius obiecti, cum quo illud connexum est. Hæc inquam sententia falsa est procul dubio. Primò, quia absque fundamento tribuitur phantasiæ vis productiua speciei insensatæ, quam ne intellectus quidem valet in se producere, vt citrà dubium tenendum est. Secundo, quia iam substantiæ, cui inhaeret albedo à nobis visatã, proprium conceptum formaremus, quam ipsius albedinis, quod planè est contra experientiam. Tertiò, qui videns albedinem hostiæ, diiudicare posset, an ibi adesset, vel non adesset substantia, & consequenter, an hostia esset consecrata, vel secus. Quod & experientiæ, & merito fidei repugnat. Quartò, quia non sola substantia, cui inest accidens sensatum, sed plura alia obiecta insensata, cum quo illud connexum est, cognoscerentur à nobis per proprios conceptus, quod etiam est contra experientiam. Quintò denique, quia, quo pacto cognoscimus substantiam spiritualem adinstar accidentis sensibilis, & alieno conceptu, eodem om-

Pharus Scient. Tom. I.

ninò cognoscimus substantiam corpoream, vt experientia manifestat bene animaduertenti: ergo non magis substantiæ corporeæ, quàm substantiæ spiritalis habemus propriam speciem.

Hypothesis 28.

Nullus sensus, siue externus, siue internus cognoscit suam sensationem propriam, & reflexam cognitionem. Omnis tamen sensus tam externus, quàm internus percipit aliquo modo suam sensationem, eam per se ipsam in actu exercito experiendo.

Ita docet P. Soar. *lib. 3. de Anim. c. 1.* stant autem pro primâ hypothesis parte quotquot absolute negant sensus suas sensationes cognoscere. Cui vtique non sunt censendi refragari secundam, interpretandi namque sunt de cognitione sensationis propriæ, & reflexæ. Pro secundâ verò parte sunt, quicumque absolute pronuntiant sensus omnes suas sensationes percipere, qui quidem primæ parti non sunt censendi aduersi, vt pote loquentes dumtaxat de cognitione sensationis experimentali, & minus propria. Vtrosque reperies citatos apud Soar. *supra* Tolet. *lib. 3. de Anim. q. 3.* & Rub. *tract. de sens. in term. q. 4.*

Prima igitur pars hypothesis probatur. Primò, 156 quia sensus materialis non habet pro obiecto proprio proprias operationes, vt experientia constare videtur, alioquin, cur se ipsum, atque species impressas, organumque proprium pro obiecto pariter non haberet? Secundò, quia virtus reflectendi supra proprios actus maior perfectio esse videtur, quàm, vt sensibus possit competere. Vnde illud Procl. *lib. de Elem. Theo. Extensum non est ad se conuersum.*

Secunda pars probari potest. Primò, quia quemadmodum actio se ipsa fit, & vnio se ipsa vnitur aliquo pacto, ita etiam cognitio quævis se ipsa aliqua ratione videtur cognosci. Secundò, quia sensus, quilibet delectationem aliquam, aut molestiam experitur, dum sese circa obiectum exercet, vt experientia constat: ergo suam experitur sensationem, à qua sine dubio talis delectatio realiter distincta non est, vt constat ex dictis *supra* hypoth. 23. Tertiò, quia intellectus suas itidem experitur intellectiones, antequam accedat notitia earum reflexa, vt *infra* ostendemus: ergo & sensus pariter suas percipient sensationes. Quartò, quia omnes experimur per sensum internum operationes eius in capite nostro elaborari: quemadmodum etiam per externas singulorum operationes in propriis organis ipsorum, sed locus sensationis ignotâ sensatione, non innotescit, vt constat: ergo experimur per singulos sensus suas eorundem sensationes, non per alias reflexas, vt dictum: ergo per ipsasmet. Quintò, quia vt signa artificialia & lusi, & signati notionem ingerunt, licet diuerso modo; ita pariter naturalia, quales sunt sensationes, & vnuersum, quævis cognitio. Sextò, quia actus appetitus, & voluntatis se ipsis citrà omne dubium, cadunt sub experientiam, dum se ipsis dolore, vel voluptate afficiunt eos habentem: ergo potiori iure sub eadem cadent se ipsis actus sensuum, & intellectus. Vniuersaliter enim omnis actus vitalis, qui secum fert identificatam voluptatem aliquam, aut molestiam, quales sunt non solum actus appetendi, sed etiam cognoscendi iuxta doctrinam statutam *hypoth. 23.* necessè est, vt per se ipsum ardeat, aut displiceat potentia, atque adeo cadat sub experientiam eius.

Hypothesis 29.

58 Sensus internus sensationem externi simul cum eius obiecto percipit, non per distinctas, sed per eandem speciem notificantem indiuisim vtrumque, obiectum quidem propriè, & perfectè, sensationem verò imperfectè, & quasi experimentaliter modo.

Sententia est communis, quam cum Arist. S. Th. Scot. & alii tenent Tolet. lib. 3. de Anim. q. 3. Rub. tract. de sens. intern. q. 3. Soar. lib. 3. de Anim. c. 11. Franc. Alf. disp. 11. de Ani. sec. 3. n. 3. & alij Recentiores contra paucos quosdam apud eisdem opinantes oppositum. Prima pars probatur planè primò; quia maior, aut minor claritas sensationis externæ aptè cadit sub experientiam sensus interioris, inde enim prouenit, vt euidenter diiudicemus intellectu, num visio nostra externa clara sit, vel obscura iuxta doctrinam tradendam infra; sed claritas, aut obscuritas à sensatione externa distincta non est vt ex dicendis disp. 4. constabit Ergo. Secundò, quia sensus internus manifestè cognoscit præsentiam externæ sensationis; percipit enim, quoduis animal oculis se videre, non pedibus; lingua se gustare, non auribus; hoc membrum, non aliud sibi dolere, &c. sed præsentia rei sine re præsentè non capitur à sensu vt constat. Ergo. Tertio, quia bruta recordantur doloris infligti aliquo ictu, cuiusvisque molestie sensu externo perpeffa, aut perceptæ delectationis; quæ à sensationibus externis distinctæ non sunt, vt hypothesis 23. probauimus: ergo recordantur sensationis externæ; atque adeo, & illam simul cum obiecto per primariam operationem sensus interni percipiunt. Quartò, quia nos itidem non solù meminimus obiecti sensati; sed etiam recordamur nos illud sensisse, vt quilibet in se experitur. Nec id adscribendum est semper intellectui discursu procedenti: nam eadem potentia, qua percipimus obiectum, videmur percipere eius sensationem. Ergo & sensus noster internus simul cum obiecto sensato sensationem eius apprehendit. Quintò, quia incredibile proflus est, quod sensus externus suas sensationes percipiat, prout hypothesis præced. statuimus, & quod illæ non percipiuntur à sensu interiori, qui tanquam dominus, & arbiter externorum datus est à natura. Sextò denique, quia cum species impressa sensui interno à sensatione externâ nascatur proximè; consentaneum rationi est, vt non solius obiecti, à quo remotè ducit originem; sed ipsius quoque sensationis externæ sit quodammodo semen, & virtus representatiua.

159 Iam verò secunda pars hypothesis inde probanda venit. Primò quia sensus internus idem cognoscit, quod externus, & eadem ratione, quod attinet ad claritatem, obscuritatemve cognitionis, vt experientia monstrat. Datus est namque sensus internus, vt repetat, & repetendo colligat quicquid per sensus externos cognitum est, quos non potest non imitari, quod attinet ad modum idem obiectum cognoscendi, seu magis, seu minus perfectè. Ob id enim quò clarior, aut obscurior euadit externa sensatio, eò quoque clarior, aut obscurior euadit interna illi correspondens, vt experimur. Igitur, cum externa sensatio, tum obiectum, cuius sensatio est, propriè, & perfectè, tum seipsam minus propriè, minusque perfectè notificet, vt hypothesis 28. statutum est; consequitur, vt species ab illa impressa sensui interno item ipsum per sensationem internam à se translata, & eadem ratione præflet. Secundò, quia,

vel experientia ipsa, si bene animaduertamus, constare videtur, quoties imaginamur aliquid, simul cum re imaginata eiusdem rei sensationem externam quodammodo quidem, imperfectius tamen, seu magis subobscure sentire. Igitur interna sensatio id vtrumque censenda est ferre secum virtute speciei, à qua fit oriunda à sensatione externâ. Tertio, quia negari nequit sensum internum clariùs, perfectiusque obiectum externum, quàm externam eius sensationem percipere; aliàs negari non posset, vt negant aliqui, percipi per sensum internum externam sensationem, sicut negari non potest percipi sensatum obiectum. Igitur externa sensatio non per peculiarem, & propriam speciem notificatur sensui interno veluti proprium eius obiectum, sed per eandem sensibilibus externi illi quadamtenus se se insinuat, vt explicatum est. Si enim per speciem propriam, & peculiarem cognosceretur, & vt obiectum propriè dictum, tam clarè cognosceretur, quàm externum sensibile, imò, & clariùs forsan, quia immediatius. Quartò denique, quia species memoratiua eadem ratione & representat obiectum antea cognitum, & eius præteritam cognitionem, à qua producta est, quodammodo insinuat, vt dicemus infra hypothesis 32. Ergo tantumdem dicendum est de specie producta ab externa sensatione.

Hypothesis 30.

De sensu interno perinde fermè, atque de 160 externis philosophandum videtur, quod attinet ad modum, quem habet percipiendi sensibilia communia.

Certum est per sensum internum ea obiecta cognosci, quæ sensibilia communia dicuntur, vt sunt magnitudo, figura, locus, &c. de quibus supra hypothesis 2. Certum est etiam circa huiusmodi sensibilia magnam esse, atque mirabilem vim imaginationis, siue Phantasie. Ea enim quoduis obiectum sub quauis quantitate, sub quauis figura, & in quouis loco potest concipere. Potest illud multis in locis collocare. Potest multifariam variare eius figuram, atque situm. Potest ex variis partibus variorum obiectorum, aut etiam eiusdem infinita spectra, siue Phantasmata componere, quæ consingere, prout libuerit. Quod experientia cunctis perspectum est. Dixerim Phantasiam nostram pictorem quendam natiuum esse. Vt enim pictor ex paucis coloribus, quos in tabella paratos habet infinita potest compingere, non solùm vera, sed fictitia; ita etiam Phantasia nostra iis, quas accepit, speciebus præter obiecta vera, vnde dictæ species manarunt, infinita alia figmenta potest sibi formare, variatis tantum, atque confectis sensibilibus communibus verorum obiectorum; idque facilitate summa, & mira promptitudine. Quocirca D. August. in lib. de vera, & falsa religione cap. 10. ita scribit. *Phantasmata porro nihil sunt aliud, quàm de specie corporis corporeo sensu attrita figmenta. Quæ memoria mandare, vt accepta sunt, vel partiri, vel multiplicare, vel contrahere, vel distendere, vel ordinare, vel perturbare, vel quolibet modo figurare cogitando facillimum est.*

Quo verò pacto cuncta hæc à Phantasia fiant, 161 non est hactenus à Philosophis exploratum, imò nec tactum, quod ego sciam; cum tamen, & scitu dignum, & eximie ad Philosophiam intellectionis humanæ conduens sit. Id igitur sine duce tanto examinare in præfenti. Faxit Deus,

Deus, ut in re valde coniecturali veritatem attingam, in cuius disquisitione pro exemplis maxime utar obiectis visus (tamen de reliquis sensibilibus externis eadem ratio sit) tum, quia sensus internus circa obiecta visus potissimum solet Phantasiari. Tum, quia ea inter omnia externa, notiora sunt, & magis obuia, magisque etiam à nobis in superioribus explicata.

162. Suppono primò, id, quod nemo negare potest, cum primum sensus internus alicuius obiecti sensati assequitur noticiam, sub eisdem prorsus sensibilibus communibus illud percipere, ac per externum sensum sensatum est; nam prima obiecti interna sensatio à sensatione externà ducit originem; hæc autem nihil aliud notificat sensui interno, quam illud, quod per ipsam perceptum est, ut experientia monstrat, alioqui nil certi possemus concipere sensuum externorum ministerio; sed passim per eos falleremur. Semel autem concepto proprio sensibili per sensum interiozem sub eisdem communibus sensibilibus, sub quibus illud sensatum est per exteriorem; bene potest iam deinceps sensus interior iteratis sensationibus variare, prout sibi libuerit, illius sensibilia communia, concipere videlicet illud sub aliâ presentia, quantitate, situ, figurâ &c. Puto tamen hoc præstare non posse, nisi per speciem memoratiam productam à suâ primariâ, aut etiam à secundarijs sensationibus; non verò per speciem impressam ab exteriori sensatione, ut ex dicendis apparebit.

163. Suppono secundò, per speciem vnus proprii sensibilibus alterum sensibile proprium nequaquam posse ab interno sensu cognosci, sicut nec potest ab externo, ut ex communi statuimus *hypoth. 18.* quia species vniuscuiusque proprii sensibilibus tantum habet virtutem ad representandum illud vnâ cum sensibilibus communibus, quæ eiusdem possunt esse affectiones, ut ibi monstrauius. Id, quod pariter habet locum in singulis partibus extensionis eiusdem sensibilibus proprii, ut potè à quibus species diuisibiliter promanat, ut ibidem notatum est.

164. Ex his infero primò; partes sensibilibus proprii, quæ diuisibiliter percipiuntur per sensationem externam; diuisibiliter quoque percipi per internam, quales sunt partes extensionis transuersæ propositæ; & quæ indiuisibiliter capiuntur per sensum externum, ut partes intensionis; pariter per internum capi. Quia in his non possunt non sibi inuicem correspondere sensus internus, & externus; ut est notissimum. Quandoquidem ambo per species eiusdem virtutis capiunt singula obiecta.

165. Secundò infero. Quemadmodum species interna cuiusvis sensibilibus proprii indifferens est naturâ suâ ad representandum illud sensui externo sub hoc, aut sub alio sensibili communi iuxta dicta pro sensu visus *hypoth. 5. & 6.* & pro alijs *hypoth. 10. 12. 14. & 17.* ita & potiori iure speciem internam eiusdem similem indifferentiâ habere comparatione sensus interni. In quo nullum est dubium. Quomodo verò eiusmodi indifferentiâ determinetur in sensu interno, tota præsentis hypothesis difficultas est.

166. Existimo per partes interni sensiterij determinari; quemadmodum per partes externi determinari diximus locis citatis. Quod probo primò: quia imaginatio, dum vitur speciebus visus (vitur autem eis, ut in plurimum) simul, & vnico quasi obtutu nequit plura, aut maiora obiecta apprehendere, quam ipse visus vnico intuitu potest per-

cipere, ut experientiâ compertum est; atque ideo, quoties plura obiecta, maioremvè extensionem saginamus imaginari, quam per visum vnico haustu comprehendi possunt, non simul, sed successiue illa apprehendimus per quendam imaginationis discursum ex vnâ ad aliam partem: Quo etiam patet per motum oculorum, aut capitis discursu quodam visionis facto ea videmus successiue, quæ simul oculi non possunt capere. Hæc autem imaginationis proprietas, non aliunde videtur ortum habere, nisi, quia magnitudo obiecti ex magnitudine subiecti pensatur, in quâ sensatio interna peragitur: uti visioni externæ accidit. Atque ita, quemadmodum organum visus tum percipit summâ, quam potest obiecti magnitudinem ad eam distantiam, in quâ illud apparet; quando ipsius specie exactè impletum est: sic organum sensus interni, quando totum adæquatè impletur sensatione interiori, summam, quam potest, magnitudinem obiecti percipere videtur: ut autem amplius percipiat, oportet sensationis iam habitæ aliquid amittere, quo detur in organo locus ad nouam partem sensationis obiecti noui, ut etiam accidit in visu. Ita tamen, ut, quod in visu fit receptis nouis obiectorum videndorum speciebus in eisdem partibus organi per nouam harum applicationem factam medio motu locali; in imaginatione fiat non receptis, sed excitatis in eisdem partibus organi, aut nouis speciebus diuersorum sensibilibus propriorum, quando talia sunt, quæ concipienda denud sunt, aut eisdem eiusdem sensibilibus proprii ad nouam eiusdem sensationem sub nouo sensibili communi, quando ipsummet est concipiendum sub maiori, vel sub aliâ extensione; (quas quidem species organum ipsum abunde præhabet impressas, & donec excitantur, sopitas.) Fit autem eiusmodi illarum successiua excitatio, non beneficio motus localis; sed beneficio liberi arbitrij hominis, aut alterius causæ successiue aduenientis talium specierum excitatiue, iuxta inferius dicenda.

Secundò id ipsum confirmatur; quia si in interno sensiterio (aliter, quàm in externo) plura obiecta, aut plures partes eiusdem distincte possent in eadem parte organi representari, non posset reddi idonea ratio, cur tot obiecti partes, & non plures simul represententur. Neque enim id nasci potest ex defectu specierum, ut patet: habemus enim in promptu species, quibus statim pergit imaginatio ad alia noua sensibilia capienda, seu propria, seu solum communia; neque ex defectu potentie: hic enim magnâ ex parte suppletur per animi impensam attentionem; per quam efficitur sapere, ut plus facultas, quàm antea, operari valeat. Constat autem experimento, ex eo, quod nimia attentione imaginari contendamus non fieri, ut obiectum maius appareat, quamuis appareat melius, & clarius. Igitur magnitudo obiecti iuxta magnitudinem organi taxari videtur; quæ, quia attentione non augetur, neque obiectum augeri potest: augetur autem haud dubiè per attentionem, si augmentum eius per replicatas nouarum ipsius partium sensationes in eadem parte organi efficeretur. Vnde etiam fieret, ut eò maiora obiecta vnusquisque simul capere posset, quò perfectiorem haberet imaginationem, eò autem minora, quò imperfectiorem. Quò rursus contingere posset, ut imaginatio alicuius simul non posset capere, quidquid caperet simul sensus externus ob magnam eius hebetudinem, quo multis fallacijs aperiretur ianua: Tum, quia ut magna est inter homines inæqualitas, quod attinet ad

perfectiorem viuacitatemque imaginationis, magna etiam esset inaequalitas inter obiecta, quae singuli simul capere possent, quod non est consonum experientiae, ut quisque consulens alios circa ea, quae imaginari valent, deprehendere potest. Denique, iuxta hanc positionem melius componitur proportio, quam seruat imaginatio cum sensibus externis, quod attinet ad sensibilia communia: ita ut in ea dumtaxat quantitate possit imaginari obiectum simul, in qua potest simul capi à sensu exteriori, quia videlicet vtriusque organa in tali proportionem suapte naturā disposita sunt.

Tertiò experientia etiam quisque deprehendit si speciebus tactus, aut gustus aliquid imaginetur, ut potest, non posse se illud sub quantitate maiori simul per tales species imaginari, quam per ipsum tactum, aut gustum simul sentire potest; quae quidem quantitas valde exigua est comparatione quantitatis, quam percipit visus. Igitur talis magnitudo per magnitudinem taxatur sensiterij interioris; qui eam seruat proportionem cum sensiterio exteriori, ut quando per speciem eius operatur, ei prorsus accommodetur, quod attinet ad sensibilia proprii obiecti communia, quae exacte replent integrum sensiterium. Alioquin, cur interior potentia utens simul speciebus tactus, quibus potest tangere successiue obiectum vniuersum leuare, aut replicans eandem speciem non tangit illud totum simul: quando quidem valet utens visus specie obiecta maiora simul amplecti?

169 Quarta, si quis imaginatione complectatur totum, quam potest caeli, vel montis extensionem veluti è regione sibi propositam, attentēque supra se reflectat, experimento noscet haud dubie, dexteram partem eius magnitudinis, quam contemplantur, ante dexterum frontis cornu obuertari; atque ibi fieri sensationem internam eius; sinistram autem obiecti partem per partem sinistram frontis percipi. Tum, si attentius partem dexteram obiecti inspicat, eum, quem adhibet, impensiores conatum in dexterā parte frontis experietur. Igitur signum est obiecti imaginati extensionem eum extensione organi interni commensurari, quod in parte anteriori cerebri, hoc est in fronte sedem habet, ut *hypoth. 2. §. statum est.*

170 Quinto. Qui obiectū aliquod extensum imaginatur, ita in aliquā eius partē potest imaginationem intendere, ut ea prae reliquis clariū, distinctiūque sibi appareat, ut experientia notum omnibus est; sed hoc non posset ita euenire, nisi ea obiecti pars per partem organi sentiretur distinctā ab ijs, quibus sentiuntur reliqua, quae minus clare apprehenduntur: ergo extensio obiecti imaginati extensioni organi interni respondet, nec quaelibet pars extensionis per totū organū sentitur. Maior est ipsa experientia, & consequentia est evidens. Probo minorem. Quia, quod aliqua pars obiecti sensibilis clariū appareat, quā reliqua, & quā ipsa apparebat prius, propter maiorem attentionem denud accedentem, maxime pendet à maiori spirituum animalium prouentu virtute conatus, qui ad attendendum adhibetur, attracto. Cum igitur huiusmodi spiritus non aliter iuuent potentiam, quā disponendo, & fouendo eam organi partem, ubi sensatio celebratur (ob id enim *hypoth. 7.* docuimus clariū ab oculis cerni eam obiecti particulam, in quam collinat axis opticus; quia pars tunicae retinae, ubi eius particula visio fit, pluribus gaudet spiritibus. Conficitur, eam obiecti partem, quae clariū per imaginationem concipitur, diuersae organi parti, maiori que spiri-

tuum affluentia disposita, correspondere, ac correspondere alia, quae minus clare. Si enim omnes, aut toti organo, aut eidem eius parti correspondere; omnes haud dubie, aut aequē clare, aut aequē obicure conciperentur; quia non plus spirituum ad sensationem vniuersam, quā ad sensationem reliquarum concurreret.

Sexto. Experientia constat non posse nos per 171 speciem visus aliquid post tergum nostrum imaginari, nisi pariter spatium illud, quasi ante oculos ipsā imaginatione ponamus. Quod sane non ita eueniret, nisi representatio praesentiae obiecti imaginari penderet maxime à positione, quam species habet in organo sensus interni. Igitur per illud eiusmodi species videtur ad sensibilia communia representanda determinari.

Septimo, sensus internus materialis est, & extensus, quemadmodum externi: ergo consentaneum rationi est, ut eundem cum illis seruet operandi, & sentiendi modum, quod attinet ad discernenda sensibilia communia: Ergo sicut horum sensatio externa per partes sensiterij externi determinatur; ita & interna determinari censenda est. Et confirmari potest; quia non videtur verisimile, quod partes sensationis internae extensae per organum indiuisibiliter representent omnes, & singulas partes extensas obiecti, quando in reliquis sensibus materialibus contrarium euenit: si autem diuisibiliter dicantur repraesentare, habemus intentum: quia, ut sic quantitas extensionis obiecti nequibit non penes extensionem organi determinari. Deinde confirmatur; quia non est credibile internam apprehensionem formicae aequē esse extensam per sensiterium, ac apprehensionem ingentis montis. Praeterea confirmatur virgentius. Quoties vnam partem obiecti imaginati attentius, quā reliquas, atque adeo clariū concipimus, non potest non apprehensio clarior illius partis esse distincta à magis obicure reliquarum: quia eadem apprehensio non videtur posse esse simul clara, & obicure etiam respectu diuersorum obiectorum: sed non est credibile tales apprehensiones esse distinctas, solum quasi intensiue, ita ut inharent ambae eidem subiecto: Ergo dicendum est esse distinctas extensiue, atque ita inharentes distinctis partibus subiecti. Quo iterum habemus intentum.

Octauo denique probatur hypothesis nostras 173 quia non apparet aliud per quod species sensibilis proprii possit respectu sensus interni determinari ad representandum communia praeter partes organi eius: Ergo per has determinari dicenda est. Etenim à sensatione externa imprimis non euadit determinata, ut constat: quandoquidem, quoduis sensibile proprium sub diuersissimis communibus potest, & solet concipi per sensum internum, quā est conceptum per externum. Deinde per causam excitatiuam speciei, quaecumque sit ex recensendis *infra n. 180.* huiusmodi determinatio non potest fieri, quia excitatio specierum dumtaxat fit per quamdam sympathiam; cuius solum est determinare quoad exercitium causam, iam aliunde completam, determinatamque, quoad speciem, ut patebit ex dicendis *ibidem.* Aliud autem non videtur excogitabile praeter organi partes, per quod determinatio praedicta effici possit.

Obijci tamen potest primò contra hypothesim 174 nostram. Plures sunt partes extensionis obiecti sensati, tum per internum, tum per externum sensum distincte conceptae, quarum species nihilominus in eadem parte interni sensiterij imprimi debet, etiam si

si sensationes externæ, à quibus nascuntur, in distinctis partibus sensiterij externi resideant, eo quod per eandem lineam à sensiterio externo ad internum recta mittuntur. Vt patet in speciebus immixtis ad sensum internum ab omnibus, & singulis partibus sensiterij tactus, quæ à pede usque ad cerebrum in eadem lineâ rectâ dispositæ sunt. Igitur nec omnes partes extensionis obiecti per sensum internum apprehensæ, nec omnes partes sensiterij, sensationisque exterioris diuersis correspondent partibus sensiterij interioris, vt nostra hypothesi statuit. Respondeo primò species quas ad sensum internum mittunt sensationes externæ per spiritus animales, tanquam per proprium medium, non per lineas rectas protendi à principali agente, usque ad cerebrum, vt protenditur lumen à luminoso, quia non est credibile semper patere aditum talibus lineis rectis per cauitates, quibus incedunt spiritus animales; sed ita propagari, vt è quocumque subiecto insint, operatiue sint circumquaque, vt sint calor, frigus, & aliæ huiusmodi qualitates. Quo posito, dum perueniunt ad sensiterium internum quacumque demum viâ eo usque permeant, quoquo versis naturaliter diffundi possunt: sicque ita accommodari, vt singulis partibus specierum certæ quadam partes correspondent sensiterij interioris pro ratione partium exterioris, à quibus illæ immixtæ sunt, ita vt qualibet pars sensiterij externi suam in sensiterio interno correspondentem habeat determinatam à naturâ ad recipiendam speciei partem, quæ ex illâ mittitur. Quod si ita à naturâ est constitutum, vt est possibile, & satis verisimile propter hæcenus dicta. Respondeo secundò. Esto demum per eandem lineam species plurium obiectorum recta ad sensiterium internum mitti, dici adhuc posse in ipsis profunditate (quam citrà dubium habet) esse diuersas partes destinatas pro obiectis, quæ in tali lineâ disposita inæqualiter distant ab illo: Nec fieri cuiusque sensationem, donec accedat species ad partem sibi propriam, quamuis pertransit per alias anteriores. Respondeo tandem, si quando fortasse in eandem partem organi interni dictorum plurium obiectorum incident species, tunc quasi per accedens discerni per sensum internum talia obiecta distincta; & loco dissita esse, penes maiorem scilicet, & minorem intensiorem ipsarum specierum, habita etiam ratione qualitatis earum. Quo pacto agentes de audita hypothesi. 10. philosophati sumus de obiectis, quæ per eandem lineam mittunt species ad eius organum.

Secundò obijci potest. Quoties primaria sensatio obiecti totum sensiterium internum non occupat iuxta nostrâ hypothesin in eâ solâ parte, in quâ residet; relinquet speciem memoratiuâ, quæ ibidem dumtaxat subinde causabit eiusdem obiecti sensationes vltiores. Ergo nequibit tale obiectum maius, aut alterius figuræ, vel situs imaginari, quam per primariam sensationem conceptum est. Consequens planè est contra experientiam: Ergo hypothesi, vnde sequitur, falsa. Respondeo, speciem memoratiuam ex primariâ internâ sensatione, aut etiam ex alijs oriundam per totum sensiterium extendi; ita vt qualibet pars sensationis in omnibus, & singulis partibus sensiterij relinquat speciem suam, sicut qualibet pars luminosi in omnibus, & singulis partibus medijs producit lumen. Hoc enim, & valde possibile, & facile, & valde consentaneum, & congruum est naturæ Phantasie, vt valeat per quamvis huiusce generis speciem innumeris postea modis phantasiari, vt phantasiari posse experimur. Itaque pro

recipiendis diuersis partibus speciei impressæ à sensatione externâ diuersæ partes organi interni videntur esse determinatæ proportionem correspondentes; tum partibus sensiterij exterioris, tum partibus obiecti sentiendi, prout nuper dicebam: hoc enim fuit expediens, ne passim sensus internus deciperetur in primarijs rerum apprehensionibus à sensibus externis oriundis, quæ suauitæ sunt ex se iuxta doctrinam tradendam hypothesi. 31. de apprehensionibus sensus interni suauitæ, & non suauitæ. Partes verò speciei memoratiuæ diuersis partibus tum primariæ sensationis, tum obiecti correspondentes in omnibus, & singulis partibus organi interni videntur subiectari ad finem dictum phantasiandi sine fine. Tamen, vt euitetur etiam fallacia memorie circâ sensibilia communia obiecti sensu externo percepti, recordatio suauitæ eius in solâ eâ parte organi causari possit per dictam memoratiuam speciem, in quâ primaria eiusdem obiecti apprehensio suauitæ virtute sensationis externæ causata fuit. Non item in reliquis, in quibus virtute talis speciei solum imaginationes Phantasticæ, & non suauitæ formari possunt; Dum tamen sensus perfectè, & sine perturbatione operatur. Quod addo, quia quando perturbatus, aut per somnum, aut per amentiam operatur, nihil vetat, eum mille pati fallacias, formando in quibusque partibus sensiterij apprehensiones eo imperfecto modo suauitæ fictorum obiectorum, quæ nunquam per sensus externos perceptæ sunt. De quo vide dicenda infra n. 193.

Observandum tamen est; cum dicimus determinari speciem sensibilis proprii penes partem organi, cui inhæret ad representandum obiectum sub hoc potius, quàm sub alio sensibili communi; non ita intelligendum esse, vt per vnamquamque organi partem vna dumtaxat præsentia obiecti valeat representari. Nulla enim est pars organi proportionata obiecto per quam non possit illud representari in quouis loco. Neque vllus est obiecti locus, qui non possit per quamvis organi partem representari. Cum enim obiectum propositum ob oculos transire mouetur; ita possumus illud insequi visu mouendo oculos paulatim, vt semper per eandem retinæ particulam in omnibus, diuersisque locis, quos successiue acquirit, videatur; si verò immotis oculis moueatur obiectum, aut è contra, immoto obiecto, moueantur oculi, fieri utique poterit, vt talis obiecti species omnes partes retinæ successiue percurrat, sicque per omnes in eodem loco videatur. Quod ergo intendimus, dum supradictam specierum determinationem per partes sensiterij faciendam adstruimus, est idcirco partes eiusdem obiecti, aut plura obiecta simul per sensum apprehensa sub tali distantiarum proportionem apparere, quia partes sensiterij, in quibus apparent, similem distantiarum proportionem habent inter se; tota quippe obiectorum proportio apparet ex proportione partium organi ducit originem. Et quoniam magnitudo, figura, situs, & alia huiusmodi sensibilia communia in huiusmodi proportionem posita sunt; idcirco hæc proprius quodammodo, quàm præsentia nuda dici possunt per partes sensiterij determinari. Tantundem ergo, quod de organo visus, de organo sensus interni dicendum putamus; hoc tamen discrimine, quod sensationum, sensibiliumque communium variatio in visu per nouas fit specierum productiones, vel in eadem parte organi, vel in diuersis: In sensu verò interno per nouas specierum iam præhabitarum excitationes

tationes fieri potest, de factoque plerumque fit unde patet, quomodo per sensum internum concipiantur cetera sensibilia communia, numerus, motus, quies, discretio, continuitas, & consentaneæ ad ea, quæ de illis relatè ad vltimum diximus *hypoth. 6.*

178 Ex quibus, quædā notatū digna sequitur. Primum est, quod quemadmodū per eandem partē sensiterij exterioris nequeūt plura obiecta distinctē, & in distinctis locis simul sentiri, sed singulæ partes singula loca sibi vendicant; ita pariter per eandem partem sensiterij interioris nequeunt plura simul obiecta in diuersis locis apprehendi, sed quicquid per eam partem simul concipitur, in eodem loco appareat necesse est. Vnde rursus consequitur sensum internum non posse plura, vt plura simul percipere, nisi per plures partes sensiterij, & consequenter per plures cognitiones percipiat illa. Nam ea, quæ per eandem sensiterij partem in eodem loco veluti penetrata apparent, esto re ipsa plura sint, non vt plura, sed tanquam vnum representantur: sicut è contrā, quod apprehenditur in pluribus locis, esto re ipsa sit vnum, plura esse videtur. Quæ quidem experientiā ipsā satis sunt etiam manifesta.

179 Secundum, quod sequitur est, eam phantasmatum, siue spectrorum varietatem, quæ imaginatio nostra confingit, non aliter, quam per excitationem specierum memoratiuarum in varijs partibus interni sensiterij fieri. Cum enim obiectum paruum, quod apprehendimus, sub ingenti postmodum magnitudine imaginamur, aliud non facimus, quàm excitare speciem proprii sensibilibus eius obiecti (quæ per totum sensiterium iam est extensa, vt constat ex dictis) vt in magnā ipsius parte eiusdem obiecti sensationem progignat siue sub simili, siue sub diuersā figurā: sic, cum per speciem exigui adamantis, aut auri montem integrum adamantinum, aureumvè imaginamur, nihil aliud præstamus, quàm per speciem adamantis, aut auri excitationem in tantā, & tali organi parte sensationem procreare, quanta, & qualis suapte naturā, tantam, talemque magnitudinem montis valet representare. Vnde hic nulla confingitur identitas inter aurum, & montem terrenum, ad cuius instar imaginamur montem aureum; sed tantum confingitur in ipso auro figura, & magnitudo montis, quam non habet reuerā. Quod planius cernitur, quando montem aureum concipimus, cuius similem terrenum nunquam concepimus, quoad magnitudinem, & figuram. Similiter, cum monstrum confingimus ex capite leonis, corpore hominis, & pedibus aquilæ, vel aliud simile, quod præstamus, est excitare species eorum partialium obiectorum, vt in talibus organi partibus, atque adeo sub talibus præsentis obiecta sua representent, qualibus opus est, vt nobis appareat ea monstrosa compositio, & in cæteris pariter.

180 Porro excitationes specierum, quæ in memoriā sensitiuā, donec excitentur, veluti consopitæ iacent, nullam causantes internam sensationem earum, quas causare possunt, vt constat, à multis, varijsque incitantibus valent oriri. Primum enim in nobis sæpe excitantur virtute arbitrij voluntatis, quæ supra sensum internum dominium habet, atque adeo potest liberè mouere illum, vt tale, vel tale quidpiam imaginetur, aut apprehendat, quod per quamdam veluti generalem applicationem plerumque fit, quā voluntas Phantasiā applicat, vt circa aliquam materiam confuso quodam modo prius conceptam distinctius, expressiusque versetur.

Vniuersaliter autem in quouis animali non raro excitationes proueniunt ministerio Angelorum, atque etiam Dæmonum, qui bene noscunt, quo pacto phantasia sit mouenda, vt cogitet, quicquid ipsi desiderant. Quandoque etiam influxus causarum vniuersalium species excitant procul dubio has, aut illas penes influxuum diuersitatem, sæpe etiam alteratio temperamenti animalis, aut humorum commotio consentaneæ ad eorum naturam suscitant species; vnde melancholici tristitia solent imaginari, læta sanguinei. Quando verò ex sensatione vnius obiecti alterius excitatur sensatio, qui modus excitandi est frequentissimus, maxime ad id conducit eorumdem obiectorum propinquitas localis: tum eorum similitudo, aut quæuis omnino analogia: insuper dissimilitudo, aut quæuis oppositio: nec non quæuis obiectorum connexio. Habet etiam vim magnam ordo, quæ species sunt comparatæ, vt vna per alteram eodem ordine excitetur. In quibus omnibus fundatur mira illa ars memoriæ localis. De qua suo loco nobis agendum est. Affectio etiam animalis multum valet ad excitandas species, vnde frequenter menti occurrunt ea, quæ vehementius amamus, vel odio habemus, vel quouis affectu prosequimur. Quæ omnia non per influxum physicum; sed per sympathiam quamdam concurrunt ad specierum excitationes, vt communis Philosophorum opinio fert. Quæ sympathia in eo stat, quod species antea sopita defectu concursus Dei ipsi non debiti, posito suo incitamento, vt circumstantia quadam, iure iam talem concursum, vt sibi debitum connaturaliter expolcit, assequiturque, & operatur.

Hypothesis 31.

Sensus internus propriè neque discurret, neque iudicat. Habet tamen apprehensiones quasdam suasivas, quæ pro iudicijs ipsi sunt, ab alijsque apprehensionibus purè simplicibus, seu non suasivis in modo tendendi discriminantur.

Priorem partem huius *hypoth.* tenent Tolet. *lib. 3. de Anim. cap. 3. q. 3. Rub. tract. de sens. intern. q. 5.* & omnes Recentiores communiter cum alijs ab ipsis relatis; contra nonnullos apud Rub. tribuentes sensui interno præsertim hominis proprium iudicium, & discursum. Pro cuius explicatione in primis oportet notare iudicium interdum accipi impropiè, & latè pro quolibet rei cognitione, quo pacto acceptum, vel externis etiam sensibus potest attribui, iuxta illud Iob. 12. 11. *Nonne auris verba dii iudicat, & fauces comedentis saporem?* Modò tamen propriè, & strictè sumimus illud pro cognitione, per quam perfectè de obiecto sententia fertur, affirmando videlicet, aut negando illud esse, aut non esse. Deinde discursus etiam latè, & impropiè sumi potest pro quouis transitu, quo potentia cognoscitiua ex vnâ cognitione transit ad aliam, de quo non est dubium posse etiam sensibus conuenire. Quod eis negamus, est proprium & strictum discursum, per quem ex vno obiecto iudicato inducitur mens ad iudicandum aliud, ob connexionem deprehensam inter vnum, & aliud.

Igitur, quod iudicium propriè, & strictè sumptum in sensu materiali siue hominis, siue bruti non reperiatur, inde venit probandum, quia iudicium intuitiuum, quale habent Angeli, & Beati in sensu reperi non potest: eo, quod hic iudicandi modus sublimior est, quàm, vt potentia adeo imperfectæ possit aptari: sed, nec iudicium comparatiuum, quale

le intellectus noster exercet pro statu præsentis, potest sensus habere, quia sensus suâ naturâ non est comparatiuus, vt docet S. Th. 1. 2. q. 12. art. 5. & q. 13. art. 2. & ex se patet. Tum, quia multa interueniunt in iudicio comparatiuo, quæ à sensu longè sunt aliena, vt constat ex dicendis *Disp. 2. q. 4.* Nullum igitur iudicium proprium potest in sensu interno inueniri.

183 Vnde probatur primò; Nec posse in illo inueniri proprium discursum: quia proprius discursus ex proprijs coalescit iudicijs. Secundo probatur; quia sensus internus non potest dignoscere connexionem antecedentis cum consequente, in quâ potissimum discursus nititur, cum illam nos dignoscatur externus, eo, quod internus nihil non sensatum per externum percipere valet, vt *hypoth. 27.* statutum est; igitur, neque potest propriè discurre. Tertiò, quia, vt ex *ibidem* dictis colligitur, nullâ experientiâ probari potest discurre sensum internum, sicut neque percipere illud aliquid insensatum. Igitur non est fundamentum ad attribuendum illi discursum.

184 Iam verò dari in sensu interiori duplex genus apprehensionis, alterius suauis, alterius secus; inde probatur: quia experientiâ constat, quasdam ipsius apprehensiones non esse compotes permouere appetitum, sicut sunt aliæ: quasi posteriores de obiecto apprehenso veluti persuadeant animal: priores non item. Si enim imaginemur nos domo cadente opprimi, aut ex rupe præcipitari, aut à tauro insequente corripì: dum nulla eiusmodi euentuum suboritur suspicio, nihil in appetitu terroris experimur: ergo talis apprehensio non valet appetitum mouere ad terrorem: cum tamen aliàs similium obiectorum phantasia vehementer deterreat. In brutis etiam sepe numerò accidit, vt per apprehensionem obiecti, neque ad eius fugam, neque ad eius prosecutionem permoueantur, donec ita apprehendant illud, vt veluti persuadeant sibi ita esse, sicut concipitur, quod etiam experientiâ sepe testatur. Et quidem, vt appetitus rationalis nisi in obiectum iudicatum efficaciter ferri nequit, vt fert opinio probabilior, & mihi vera; De quâ *suo loco*: ita appetitus sensituius haud dubiè nequit efficaciter ferri, nisi in obiectum tali apprehensione conceptum, quæ pro iudicio ipsi sit ex suo peculiari modo tendendi in obiectum determinatiuo, & suauis; cuiusmodi non sunt omnes sensus interni apprehensiones. Id, quod satis expressè docet S. Th. 1. 2. q. 9. art. 1. ad 2. dum ait appetitum sensituium imaginatione non moueri, nisi æstimatio obiecti accedat; Æstimatio quippe ab eâ apprehensione, quam non suauis vocamus, nihilo differt. Eademque est doctrina Arist. *lib. 2. de Anim. text. 154.* aliorumque Philosophorum communiter. Ob id enim distinguunt omnes, vt vidimus *hypoth. 24.* in sensu interiori facultatem imaginatiuam, & æstimatiuam relatè ad dictas duas apprehensiones.

185 Obseruandum tamen est id, quod iam in superioribus tetigi: Internam sensationem primariam, quæ à sensatione externâ media specie impressâ caulatur, è genere suauis esse, hoc ipso, quod ab euidente experientiâ sensationis externæ nascitur, nisi fortasse illa non formaliter; sed virtualiter dumtaxat suauis sit, quatenus alterius suauis caulatiua est. Quemadmodum prima intellectus apprehensio obiecti sensati à sensatione externâ oriunda virtualiter solum est suauis comparatione intellectus, quatenus caulare valet iudicium de ipso obiecto sensato, deque

eius etiam sensatione. Cæterarum verò sensationum internarum, quæ ab specie memoratiuâ relictâ in memoriâ nascuntur, aliæ suauis sunt, aliæ non suauis, vt constat; suauis autem illæ potissimum sunt, quibus animal recordatur præteritorum actuum, & obiectorum, quorum experimentalem noticiam habuit in tempore præterito; quâ ratione animal per sensum internum noticiam de præteritis habere potest.

Quod addo, quia, vt est sententia communis 186 Philosophorum, præteritum formaliter vt præteritum sub sensum internum non potest cadere, sed tantum materialiter, quatenus sensus per speciem in memoriâ relictam sentire potest obiectum antea sensu externo perceptum, eiusque tum externâ, tum etiam internam sensationem, quæ iam non extant, quasque de præsentis sensus non experitur, quod est quodammodo sentire illas, ipsarumque obiectum, vt præterita; estque sufficiens notitia, vt appetitus sensituius suo, quem habet, instinctu naturali perinde moueatur, ac si notitia præteritorum formaliter vt talium esset.

Hypothesis 32.

Per actum memoriæ sensituiæ ab specie memoratiuâ in ipsâ asseruatâ nascentem, tum obiectum sensu interno sensatum, tum ipsius interna sensatio ab animali cognoscuntur. Obiectum quidem propriè, & perfecte; sensatio verò minus perfecte, & quasi experimentaliter modo.

Dari memoriâ sensituiâ, tum in nobis, tum in plerisque brutorum certo certius est apud omnes. Ea autem est facultas interna animalis, quæ asseruatas habet species ad iteratò cognoscendum obiecta prius ab ipso animali cognita, vt *suprà hypoth. 24.* ex communi positum est. Vbi etiam statuimus pro munere isto, & pro reliquis, quæ in sensu interiori experimur, non plures potentias distinctas inter se realiter, sed vnicam adstruendam esse. Eiusmodi autem species, quæ in memoriâ sensituiâ asseruantur, ab ipsis internis sensationibus effectiue produci, impressasque in memoriâ relinqui, concors Philosophorum sententia est. Nam, quemadmodum sensatio externa sensui interno speciem imprimit; vt ille percipiat obiectum, quod per sensationem ipsam à sensu externo perceptum est, iuxta doctrinam traditam *suprà hypoth. 26.* Ita etiam sensatio interna, dum adest, sensui interno speciem imprimit quâ possit ipse, transactâ illâ, iterum idem obiectum postea percipere, quod per sensationem ipsam antea perceperat.

His positis, prior pars hypothesis, quam, cum 188 alijs tenet in simili agens de memoriâ intellectuâ, & latè probat Ouid. *contr. 5. de Anim. pun. 4.* Probatur primò; quia dum recordamur obiecti antea imaginatione apprehensi, planè experimur, & ipsius apprehensionis ante habitæ nos recordari; neque est, cur eiusmodi recordatio per duos actus, & non per vnicum solum dicatur fieri. Secundo, quia indubitatum est sensationem internam præteritam sub sensum interiore cadere; recordamur enim apertè nostrorum somniorum, aliarumque imaginationum in vigiliâ antehabitarum, idque recordatione pertinente haud dubiè non solum ad intellectum; sed etiam ad sensum internum, sine cuius consortio, & concursu intellectus non operatur, iuxta dicenda postea q. 3. sed imaginatio à nobis sine suo obiecto percipi nequit, vt etiam experientia demonstrat. Igitur per eundem memoriæ sensituiæ

tiua actum, & sensationem internam prateritam, & eius obiectum percipimus. Et confirmatur, quia impertinenter dicuntur esse duo actus, ubi sufficit vnus; per actum quippe memoriae sensitiuae obiectum, & sensatio eius praterita non concipiuntur per modum plurium obiectorum propriorum, quo casu pluribus egerent conceptionibus, sed quodammodo per modum vnus, cum concipiatur obiectum, vt cognitum, & quasi modificatum per cognitionem prateritam, concepta hac imperfecto quodam, & quasi experimentalis modo, prout diximus. Itaque, sicut sensibile proprium, & commune non duabus, sed eadem sensatione capiuntur, iuxta dicta *supra*, quia primum apprehenditur modificatum per secundum; ita pariter obiectum memorabile, & eius praterita cognitio per eandem cognitionem memoratiua dicenda sunt concipi: quia obiectum quasi modificatum per cognitionem concipitur. Tertio probatur, quia sensatio externa, & eius obiectum per vnica speciem, per vnicumque actum percipiuntur a sensu interno, vt *hypoth.* 29. ex communi statuimus: ergo tantumdem pariter dicendum est de sensatione interna, & eius obiecto comparatione actus memoriae. Quarto, quia memoriae actus in vniuersum semper habet pro obiecto aliquid prateritum, vt saepe docet Arist. *lib. de memoria, & reminiscencia & alibi*, sed saepe euenit, vt obiectum, cuius animal recordatur, dumtaxat sit prateritum, in quantum cognitum primario, eo, quod cognitio eius primaria praterita iam est, non vero, quoad suum esse physicum. Ergo primaria sensatio obiecti semper attingitur per actum memoriae sensitiuae. Quinto denique quia cum species memoratiua ab ipsa sensatione interna praterita proxime, remotaeque ab obiecto eius nascatur, consentaneum rationi est, vt amborum proportionali modo sit semen, & virtus representatiua. Ambo ergo representabit actus memoriae procreatus a tali specie.

189. Iam, quod sensatio praterita minus proprie, minusque perfecte, seu clare, quam eius obiectum cognoscatur, experientia ipsa demonstrat bene animaduertenti. Deinde ratio persuadet. Primo, quia si per actum memoriae sensitiuae aequae clare perciperemus prateritam sensationem, ac eius obiectum, vt nemo negat, per talem actum nos recordari obiecti; ita neque esset, qui negaret nos recordari sensationis, siue illam sentire quod tamen negat Vazq. 1. p. *diff.* 208. n. 10. ratus nullum sensum suam sensationem sentire posse. In quo, loquendo absolute, citra dubium decipitur; quia sensus suam citra dubium percipit sensationem, licet non adeo perfecte, & proprie, vt obiectum, iuxta *superius* dicta. Vnde secundo id ipsum probatur; nam, cum sensatio interna non solum obiectum notificet animali, sed etiam se ipsam illi insinuet, tamen minus perfecte, atque experimentalis modo, vt *hypoth.* 28. statutum est, consequitur per speciem, sensationemque memoratiua vtrumque pariter animali notificari. Nam, vt experientia manifestat, quae claritate, & expressione concipitur quilibet per primariam apprehensionem, eadem, proportionem seruata, concipi solet, per secundariam memoratiua, quae est actus memoriae sensitiuae, de quo tractamus. Quo autem sensu verum sit memoriam sensitiua prateritorum esse, siue, per actum eius cognosci praterita *hypoth. preced. n. 186.* declarauimus. Nonnulla alia circa materiam huius hypoth. tangenda sunt insuper *inferius. q. 3. hypoth. 4.* quae magis illam illustrabunt.

Hypothesis 33.

Sensus internus dumtaxat fallitur, quatenus 190 concipit obiectum, quod re ipsa non est, siue id sit proprium, siue commune. Per cognitionem enim rei impossibilis, nequaquam decipi potest.

Supponit hypothesis, quod est certissimum, sensum internum saepe falli circa vtrumque sensibile commune, & proprium, quatenus saepe apprehendit, quod re ipsa non est, fallacia videlicet late sumpta. Nam in sensu non potest esse stricta fallacia, seu strictus error, qui in iudicio proprie dicto consistit. Verum, quia in sensu interiori duplex est apprehensio, alia simplex omnino, alia suauis, vt nuper dictum. Ideo duplex in illo fallacia dicenda est esse; altera, quae minus: altera, quae magis proprie & stricte fallacia sit, & de vtraque est sermo in *hypoth.*

Cuius posterior pars probatur, quia sensus internus illud solum obiectum proprium valet percipere, cuius propriam habet speciem a sensibus externis acceptam, vt satis ex dictis haecenus liquet: sed non habet speciem propriam alicuius figmenti impossibilis a sensibus acceptam, vt patet: ergo nullum figmentum impossibile potest percipere, tanquam obiectum proprium. Deinde omnia obiecta communia, quae per species, quas habet, propriorum sensibiliu, valet concipere tanquam affectiones eorum, possibilia sunt, & a Deo possunt produci, vt constat; igitur neque percipere potest obiectum commune impossibile. Hinc prior pars hypothesis manifeste deducitur, quia, si sensus internus nihil impossibile valet concipere, quicquid concipit, dum fallitur, possibile est: solum igitur falli potest circa existentiam eius.

Dices, saepe bruta decipiuntur putantia vnam 192 rem esse alteram, vt, quando canis lapidem excipit ore patulo, putans eum esse frustum panis: ergo fingunt identitatem impossibilem diuersarum rerum. Respondeo, non fingere; quia in casu posito canis, aut ea sensatione accidentium visibilium lapidis ob similitudinem, quam habet cum accidentibus visibilibus panis, mouetur ad appetendum panem, supplente instinctu naturali appetitus, quod deest de cognitione veri panis, qui appetitur: quo pacto dumtaxat interueniet quadam practica fallacia appetitus circa panem non existentem, sensus autem nulla fallacia erit. Aut certe canis ad appetendum ea ipsa accidentia visibilia, quae sentit, vt sibi conuenientia mouetur, quatenus eadem numero potuissent esse accidentia panis; donec perceptis alijs accidentibus lapidis alienis a pane, sapore scilicet, & duritie, tanquam sibi disconuenientibus mutato appetitu refugit sub his accidentibus, quod sub alijs antea appetebat. Tantumdemque dicendum in similibus casibus; vnde patet in illis sensum brutorum nullam rerum distinctarum chimericam identitatem confingere. Quod inde plane confirmatur; quia certum debet esse appetitum brutorum non ferri in aliquid chimericum, dum sic delusus quidpiam prosequitur, aut fugit; quia haud dubie fertur in id, quod sibi est conueniens, aut verè, aut in apprehensione. Certum est autem ens chimericum nullo ex his modis esse conueniens appetitui brutorum.

Porro inter fallacias sensus interni potissimum 193 recensenda sunt somnia, quae nobis somno correptis frequenter obueniunt. Est somnus status ille animalis, in quo omnes eius sensus externi naturaliter

turaliter quiescunt, ferianturque ab operationibus suis: eo quod vapores ascendentes in cerebrum, cuiusque frigidity naturali, ibi densati ad instar nubis interpositæ spirituum animalium defluxum impediunt, quibus sensus externi orbi operari non valent; vt latè exponunt Arist. lib. de somno, & vigiliis. Titelman. lib. 20. sua physica cap. 19. & alij tum Physici, tum Medici. Igitur iidem vapores, qui somnum causant, somniorum etiam causæ sunt: Dum enim cerebrum, vbi sensus internus residet, illis oppletur, magna spirituum animalium concitatio fit, & commotio, à quâ variæ, inordinatæque fiunt excitationes specierum sensus interni: vnde rursus inordinata illæ imaginationes, siue Phantasie quas experimur, enascuntur. Oportet tamen adnotare dictam spirituum agitationem quandoque adeo nimiam esse, vt prorsus impediatur. Sensatio interna: eo quod ingenti vaporum copiâ veluti suffocantur spiritus, penitusque præpeditur facultas sensus interni: quo casu nullum dormienti obuenit somnium: Interdum spirituum conturbatio moderatior est; quo fit, vt phantasmata dormienti appareant, sed inordinata, & monstruosa. Nonnunquam denique vapores leniter mouent spiritus, quo casu somnia eueniunt ordinatiora, & magis placida. Explicuit id pulchrè Arist. lib. de somnis cap. 3. exemplo commotæ aquæ, aut cuiusvis alterius humidi, in quo res vti in speculo representari valet; si enim eius commotio nimia sit, nullum apparet simulacrum; si mediocris, simulacra quidem apparent, sed valde distorta, deformiaque; si denique parua, siue lenis, magis formata simulacra, magisque ordinata cernuntur. Plura de somnijs apud Arist. lib. cit. & apud eius interpretes, aliòsque, qui de eis scripsere, videri possunt.

Hypothesis 34.

194 Attentio sensus interioris ad perfectionem sensationis externæ eiusdem obiecti multum confert.

Hoc experientiâ notum est: Clariùs enim, expressiusque sentimus obiectum, quando vnâ cum sensu externo sedula sensus interni attentio ad illud percipiendum conspirat. Causa autem huius esse videtur, quod dum sensus internus attentius propendit in obiectum sensus externi, maiorem ad ipsum pro sensatione talis obiecti perficiendâ immitit spirituum animalium prouentum. Ea enim est sensus interni, externique confederatio, vt externus ad internum species, quas ab obiectis accipit, mittat. Internus verò officium hoc externo rependat remittendo ad ipsum spiritus animales è cerebro, vbi ipse præsidet, & vbi, tanquam in propriâ officinâ, tales spiritus generantur, iuxta constantem Medicorum, Philosophorumque sententiam. Ob id, namque Galen. lib. 8. de visu part. capit. 3. & 4. & lib. 3. & 7. de placitis, aliique plerique cum illo radicem, & fontem omnis sensationis cerebrum esse, planè, constantèrque asseuerant. Itaque sensus internus per attentionem ad obiectum externi promouere naturaliter videtur defluxum spirituum animalium ad talem sensum, vt in maiori copiâ ad illum descendant è cerebro, quàm aliàs descenderent, eiusmodi attentione sublata; In quo suas quo-

Pharus Scient. Tom. I.

que partes facit sensus internus, quandoquidem, quo magis virtute spirituum perficitur sentatio externa, perfectior euadit & interna, ob magis perfectam speciem ab ipsâ ad internum sensum remissam.

Porro attentio sensus interni ab ipsius sensatione interna nihilo differt, nisi, quod sola ea sentatio interna, quæ notabiliter est intensa, solet attentio nuncupari. Attentio autem sensus interni eatenus voluntatis arbitrio subest, quatenus voluntas imperio suo aut valet immediatè impellere potentiam, vel excitare speciem ad magis intensam sensationem, quam causarent aliàs tali imperio sublato; aut valet immediatè conuocare spiritus animales, à quorum subinde maiore prouentu euadat intensior sentatio. Id videtur certum, quo maior est attentio imaginationis, eò plures spiritus animales in cerebro congregari; nam ab illis haud dubiè nascitur alteratio cerebri, quam tunc sentimus. Quia tamen hæc etiam enascitur ab attentione ad quam non concurrat voluntas, crediderim conuocationem spirituum ab attentione prouenire; atque adeo voluntatis dominium non circa illam, sed circa hanc immediatè versari.

Progressio ad resolutionem questionis.

Ex dictis in superioribus constat ad phantasiam (ita enim per antonomasiam deinceps appellabo semper sensum internum) dumtaxat peruenire species eorum obiectorum, quæ per externos sensus capiuntur: de quibusque singulim in præmissis hypothesebus tractatum est, phantasiam autem ipsam per eiusmodi obiectorum species variè permixtas, seu potius varijs, innumerisque modis ad sensibilia communia representanda, atque varianda excitatas innumera, diuersaque sibi compingere, imaginariue spectra, seu phantasmata sensibilia ea, quam habet mirâ virtute ad id præstandum iuxta doctrinam stabilitam hypoth. 30. vnde huiusmodi tantum obiectorum species, seu acceptorum per alios sensus, seu à se confictorum communicat intellectui phantasia. Nec enim aliorum obiectorum species potest illi communicare, præterquam eorum, quorum species ipsa accipit, quæque ipsa cognoscit, vt constat. Certum est autem apud omnes, & ex se satis notum phantasiam non aliter, quàm medijs suis actibus, seu sensationibus internis prædictas species intellectui communicare. Nam, quemadmodum sentatio externa imprimit phantasie speciem obiecti sensati, seu percepti per illam; ita sentatio interna, siue actus phantasie speciem obiecti sensati, percepti, seu imaginati per illam imprimit intellectui. De quo nullum est dubium inter Philosophos.

Cæterum, quia dictus actus phantasie (quem perperam Recentiores phantasma appellant, vt monstrabo quæst. 3.) corporeus, & materialis est, vtpotè actus potentie corporeæ, & materialis, species autem intellectui spirituali impressæ non possunt non esse entitativè spirituales, & abstractæ à materiâ; idcirco censuit Arist. potentiam quamdam spirituales in nobis necessariam esse, quæ per actus phantasie adiuta, siue

D actus

actus ipsos adiuvans species supradictas imprimeret intellectui nostro. Et hanc potentiam appellavit intellectum agentem. Potentiam verò intellectivam discriminis ergo dixit intellectum possibilem, siue passibilem. Ita ille *lib. 3. de Anim. cap. 5.* quem omnes interpretes sequuntur. Eundem intellectum agentem sapè adstruit S. Th. præsertim *1. p. q. 54. & q. 84. art. 4. & q. 79. art. 3. & de verit. q. 10. art. 6.* Tum Scot. *in 1. dist. 3. q. 8.* & cum illis omnes Theologi præter Durandum relatum *suprà q. 1. n. 9.* qui, vt negauerat species impressas intelligibiles, vehementer impugnat intellectum agentem. Quem sequitur, licet consequentiâ impari Petr. Hurt. *dist. 5. de Anim. sec. 1.* Admittens namque species intelligibiles, eas docet produci à Deo supplente vicem obiecti, cuius solius est munus proprium causare speciem sui. Præter hos verò, reliqui insuper Philosophi antiqui, & Recentiores sententiam Arist. amplectuntur: iuxta quam, vt certum supponendum est, intellectum agentem esse potentiam animæ intrinsicam spirituales prorsus, & incorpoream: ob id quæ à corpore separabilem simul cum animâ. In quo conveniunt omnes Peripatetici contra quosdam priscos Philosophos variè de intellectu agente philosophantes; vt videtur est apud Conimb. *lib. 3. de Anim. cap. 5. q. 2.* apud Rub. *Tract. de intellectu. agen. q. 4.* & apud Soar. *lib. 4. de Anim. cap. 8.*

198 Porro dari in nobis eiusmodi intellectum agentem, ratione iam insinuatâ probatur. Quia nimirum actus Phantasiæ, vt pote materialis, & inferioris notæ, non valet per se causare species spirituales, quales necessariò esse debent, quæ in intellectu spirituali subiectandæ sunt; atque ita oportet assignare facultatem aliam præstantiorem spiritualesque, vt ponitur esse intellectus agens, quæ simul cum actu Phantasiæ dictas species elaborare valeat. Recurrere enim ad Deum pro concursu speciali, quando potest assignari causa secunda talis concursus, vt in præsentî, minus philosophicum est: siquidem Deus non per se immediatè, sed per causas secundas solet supplere proportionem, complectere virtutem, quæ deest in aliquibus causis respectu aliquorum effectuum, vt videtur est in habitibus infusis ad actus supernaturales simul cum potentij nostris causandos in speciebus impressis, & alijs huiusmodi. Præterquam, quod negari non potest, esse possibilem intellectum agentem, de quo tractamus posito autem, quòd sit possibilis, vt affirmamus dari de facto, nullum fortasse urgentius argumentum posset occurrere, quàm auctoritas vniformis omnium penè Philosophorum illum adstruentium: ipsum igitur dari de facto fatendum est. Nec refert proprium obiecti munus esse producere speciem, quâ cognoscatur. Nam licet id vniuersaliter esset verum, de quo alias; inde tamen contra statutam doctrinam non bene pro se arguit Hurt. iuxta eam enim iam concurrat obiectum medio actu Phantasiæ ad productionem speciei intelligibilis, licet non sit eius causa totalis ob eam, quam habet improportionem cum specie spirituali, quam exposcit potentia, à quâ obiectum noscendum est.

199 Iam verò, num intellectus agens, & possibilis sint duæ potentie distinctæ, vel vna, & eadem, sub controuersia est. Esse duas videtur docere S. Th. *1. p. q. 79. art. 7.* id quæ reuerà docent Caiet. & Bann. *art. 3.* cum alijs Thomistis. Tolet. *lib. 3.*

de Anim. q. 14. Conimb. *cap. 5. q. 1.* Rub. *tract. de intell. agent. q. 4. n. 70.* & apud eos alijs. Opposita tamen sententia communis est inter Recentiores: Eam defendit Soar. *lib. 4. de Anim. cap. 8. n. 13.* & tom. 1. in 3. p. dist. 30. sec. 2. fine. tenentque Oued. *cont. 5. de Anim. punct. 1.* & alijs; probabilèque censent Tolet. Conimb. & alijs. Itaque iure videtur asserendum intellectum agentem, & possibilem non duas distinctas realiter, sed vnica potentiam animæ esse diuersis fungentem muneribus, vt *suprà hyporh. 24.* diximus de sensu interiori. Primò, quia diuersitas operationum non arguit diuersitatem in causis, vt patet in ipso intellectu possibili, diuersos actus eliciente. Secundo, quia non sunt multiplicandæ entitates absque necessitate: hic autem nulla videtur esse necessitas multiplicandi duas potentias. Tertiò, quia in statu separationis animæ prorsus cessat operatio intellectus agentis, cum ibi non adsit phantasia, à quâ sumat species: ergo ne demus entitatem prorsus frustraneam pro eo statu, tenemur dicere intellectum agentem à possibili non distingui: sed productionem speciei intelligibilis, & productionem intellectus, ab eadem reali potentia nasci, quæ in duas ea nomina diuersa fortientes per solam nostram rationem diuiditur relatè ad dictas duas operationes. Inconueniens autem non est, vt eadem causa aliquo genere operationis frustraretur pro aliquo statu; dummodo aliæ illi operationes supersint, vt in ipsa animâ compertum est. Hæc dicta *ex hypothesi*, quòd potentie realiter distinguantur ab animâ: si namque ab ea non distinguuntur, vt probabilius nos opinamur, indubitatum est intellectum agentem, & possibilem realiter inter se non distinguui.

Casu verò, quod distinguantur, censéo dicendum cum Soar. *suprà n. 11.* & alijs contra Ferrar. Rub. *n. 80. lib. 3. de Anim. q. 9.* & alios quosdam Thomistas intellectum possibilem longè perfectiorem esse intellectu agente. Quoniam ex vnâ parte non est purè passibilis, siue patiens, quo casu esset imperfectior. *Agens enim in omni natura præstabilis est patiens;* vt ait Arist. *lib. 3. de Anim. cap. 5.* Ex aliâ verò parte intellectio, quam agit intellectus possibilis adiutus specie, quam suscipit ab intellectu agente, longè perfectior operatio est, quam operatio ipsius agentis, vt constat. Igitur intellectus possibilis, siue passibilis longè perfectior est intellectu agente, absolute loquendo. Tametsi ab eo superetur præcisè in quantum ab eodem patiens speciem. Quod tantum voluit S. Th. *in 2. dist. 20. q. 2. art. 2. & q. 10. de verit. art. 8.* Vbi sententiæ nostræ videtur refragari.

Quomodo autem species expressa, siue actus Phantasiæ vulgò Phantasma dictum, simul cum intellectu agente concurrat ad causandam speciem impressam spirituales, quam intelligibilem vocant, etiam sub lite est. Nam, quidam censent solum concurrere materialiter, præbendo scilicet materiam, & quasi exemplar quoddam intellectui agenti, vt ipse solus dictam speciem efficiat. Ita cum quibusdam Thomistis docet Soar. *lib. 4. de Anim. cap. 2. n. 12.* longè tamen communior, & probabilior sententia est concurrere effectiue, prout censent S. Th. *3. p. q. 9. art. 4. ad 2.* & clariùs *q. 10. de verit. art. 6. ad 7.* Scot. *in 1. dist. 3. q. 8.* & plures alijs, quos referunt, & sequuntur Rub. *tract. de intell. agent. q. 3.* & alijs Recentiores communiter.

Probatum

Probat autem primò; quia species impressa, siue actus phantasiae quoddam semen obiecti est ab ipso obiecto oriundum, vt eius nomine concurrat ad productionem speciei intelligibilis: proprium autem seminis est concurrere effectiue ad factum, pro quo cauendo à naturalis institutum est. Secundo, quia ex duabus formalitatibus, quæ in specie intelligibili concipi possunt; altera representationis virtualis obiecti; altera accidentis spiritualis, optimè prima attribuitur actui phantasiae: Secunda autem intellectui agentis. Sed intellectus agens effectiue concurrat ad eam entitatem, vel eo potissimum titulo, quod spiritualis est: ergo, & actus phantasiae concurret etiam effectiue, eo, quod est representatio virtualis obiecti. Et confirmatur hæc ratio. Nam, si actus Phantasiae ob suam materialitatem non esset improporcionatus ad producendum se solo speciem spirituaalem, neutiquam ad productionem eiusmodi speciei adderemus intellectum agentem; Sed eam ipsi actui phantasiae vnicè attribueremus; vti ei attribuimus effectiue speciei materialis, quam in memoriâ sensitiuâ asseruandam relinquit. Igitur eâ improporzione sublatâ, per confortium intellectus agentis, non est, cur actui prædicto concursus effectiue negetur. Tertio, quia nisi effectiue concurrat, nullus ei videtur superesse idoneus modus concurrendi. Neque enim concurret, vt materia physica speciei intellectualis, vt constat, neque, vt materia obiectiua, siue exemplaris, quia intellectus agens, cum non sit inquantum agens potentia cognoscitiua (vt fatentur omnes cum S. Th. in 3. dist. 13. q. 1. ad 1. nequit producere speciem intelligibilem attendendo ad actum Phantasiae, vt ad exemplar: indeque veluti transfundendo similitudinem, per quam intellectus possibilis possit cognoscere. Dicere autem, quod indicat Soar. prædictum actum phantasiae per Sympathiam naturalem determinare intellectum agentem, vt hanc potius, quam aliam speciem intellectualem producat; incongruum esse videtur, & parum ad rem: quia determinatio per sympathiam supponit virtutem adequatam in causâ determinanda: & tantum mouet ad exercitium, aut etiam ad speciem actus, quis autem credat intellectum agentem per se solum habere virtutem ad representandum mediâtè quodlibet obiectum sensibile, quin sit aliquid ex parte ipsius obiecti, cui talis representatio tanquam causæ possit attribui, contra receptum illud Augustini proloquium. *Ex obiecto, & potentia paritur notitia*!

102 Existimo autem cum communi actum Phantasiae non vt causam principalem partialem, vt censuit Scot. Sed, vt instrumentum intellectus agentis concurrere ad producendam speciem intelligibilem. Quoniam causa, quæ ex vnâ parte per se solum nihil in effectum præstare potest absque alterius concursu; ex aliâ verò parte altera causa, cuius ope eget, atque etiam effectui ipso imperfectior est: iure non causa principalis partialis, seu causa instrumentalis dicenda venit. Talis est autem actus Phantasiae comparatione intellectus agentis, & speciei intelligibilis ab vtroque causandæ. In quo dumtaxat potest esse controuersia de nomine.

103 Neque audiendi sunt Caiet. 1. p. q. 79. art. 3. & q. 85. art. 1. & alij relati à Fonseca lib. 5. *Metaph. cap. 28. q. 9. sec. 2.* dum munus quoddam tribuunt intellectui agentis illuminandi actum phantasiae, siue, vt ipsi vocant phantasma; illudque abstrahendi à materiâ, & à conditionibus indiuiduantibus obiectum.

Pharus Scient. Tom. I.

cti sensibilis distinctum à munere supra statuto producendi simul cum ipso actu phantasiae speciem intelligibilem; quod solum citra dubium habet, vt docent reliqui DD. Fonseca *supra*. Conimb. lib. 3. de *Anim. cap. 5. q. 2. Rub. tract. de intel. ag. q. 2.* & alij. Non, inquam, audiendi sunt Auctores: quia sine idoneo fundamento & absque vlla necessitate aliud intellectui agentis munus attribuunt, præter munus producendi simul cum actu phantasiae speciem intelligibilem. Qua ipsa productione, quodammodo dici potest illuminare phantasmata, hoc est obiecta phantasiae, non actus, & illa abstrahere à materiâ, quatenus per dictam speciem à se productam in intellectu possibili proximè intelligibilia ea facit spirituali intellectu, spiritualizato, vt sic dicam, & à materiâ abstracto, seu separato semine ipsorum phantasmatum, quod est dicta species. Quod tantum censendi sunt voluisse Arist. lib. 3. de *Anim. cap. 5.* & S. Th. *ibidem* lect. 10. & 1. p. q. 83. art. 1. ad 4. alijsque in locis, dum eiusmodi solent vt loquendi modis.

204 Quoniam autem species intelligibilis eo fine datur intellectui possibili, vt cum eo ad intellectiorem concurrat, ex dictis obiter est definiendum, quo pacto ab illâ præstetur concursus iste. Quæ quidem quæstio omnibus speciebus impressis, quibus potentia quælibet cognoscitiua ad cognoscendum adiuvantur, communis est, quia de omnibus, quod ad rem attinet, eadem est omnino ratio. Thienens. Albert. & Caiet. apud Soar. lib. 3. de *Anim. cap. 4.* Henric. quolib. 4. q. 7. Tolet. lib. 2. de *Anim. cap. 5. q. 2.* & lib. 3. cap. 7. q. 22. Aguil. agens de specie visus lib. 1. *optice. proposit. 70.* & Franc. Alf. *disp. 7. de Anim. sec. 2.* existimant speciem impressam non effectiue; sed per modum conditionis dumtaxat concurrere ad cognitionem. Ego verò sententiæ oppositæ, tanquam longè communiori, & probabiliori subscibo cum Soar. *supra*, & lib. 2. de *Attrib. cap. 12.* Fonseca lib. 1. *Metaph. cap. 2. q. 3. sec. 6.* Conimb. lib. 2. de *Anim. cap. 6. q. 2. art. 3.* Rub. lib. 2. de *Anim. cap. 6. q. 2.* Molin. 1. p. q. 12. art. 1. *disp. 2.* Vazq. *disp. 48. cap. 4.* Petr. Hurt. *disp. 12. de Anim. sec. 4.* Arriag. *disp. 4. sec. 3.* Ouied. *contr. 13. punc. 4.* & apud eos alijs pluribus. Moueor primò auctoritate D. August. & D. Thom. qui haud dubiè stant pro sententiâ istâ. D. August. quidem, dum ait lib. 9. de *Trinit. cap. vlt. Liquidò tenendum rem, quam cognoscimus, generare in nobis notitiam sui: quod ab vtraque notitia paritur.* scilicet ab obiecto, & potentia, & lib. 11. cap. 12. *Ex re visibili fit visio; non tamen ex solâ, nisi adsit visus: Ex vidente enim, & visibili fit visio.* Nimirum mediâ specie impressâ. D. Thom. autem, cum dicit 1. p. q. 56. art. 1. *Sicut enim calor est principium formale calefactionis in igne: ita species rei visæ est principium formale visionis in oculo.* Secundo moueor, quia non capio, quo pacto species impressa per modum conditionis possit determinare potentiam ad producendam cognitionem: cum neque sit applicatio physica, obiecti reddens illud physice præsens potentia, vt constat; neque applicatio intentionalis reddens intentionaliter præsens: quia non est representatio expressa, & actualis obiecti, vt omnes fatentur, & aliud genus applicationis non est. Neque sit dispositio ex parte passi ad cognitionem recipiendam requisita, vt etiam est notum. Neque ea cum potentia videatur cognatione habere, seu sympathiam, vt ad illius præsentiam

præsentiam potentia illicò moueatur: ad id enim muneris satis, superque esset obiectum præsens præsentia physica comparatione sensus externi, & obiecti externa sensatio comparatione sensus interni, & internæ comparatione intellectus. Aliud autem conditionis genus præter hæc tria non est admittendum de facto, vt *suo loco* ostendam. Tertiò, quia species quoddam semen obiecti est, medio quo concipitur cognitio, siue notitia, quæ ob id conceptus appellatur, saltem in intellectu. Semen autem non vt conditio, sed, vt efficiens causat prolem. Quartò, quia cum cognitio sit actus vitalis, & expressio obiecti, non incongruè impræsentiarum duplex eius causa assignatur, cui duplex hoc prædicatum possit correspondere. Esto aliàs diuersitas prædicatorum effectus non arguat diuersitatem causarum. Quintò, quia actus Phantasiæ effectiue concurret cum intellectu agente ad speciem intelligibilem, vt *n. 201.* ex communi statutum est: ergo pariter species impressa dicenda est ad cognitionem concurrere. Accidit, quòd species intellectus, & sensus interni, quæ in memoria asseruantur, alio quopiam excitemento egent, tanquam conditione, vt possint ad cognitionem determinare: ergo ipsæ non sunt conditiones, sed causæ, aliàs daretur conditio conditionis, quod videtur absurdum. Mitto alia leuiora, quæ apud præcitatos Auctores videri possunt.

205 Opponent tamen Recentiores. Sicut agens physicum nequit operari circa subiectum, quia hoc præcedat ipsi applicatum physicè; ita agens intentionale, quale est potentia cognoscitiua nequit operari circa obiectum, quin hoc præcedat ipsi applicatum intentionaliter, vt in potentiâ appetitiuâ cernere licet, quæ nisi in obiectum per cognitionem ipsi propositum, & applicatum ferri non potest; sed nihil est, quo in vniuersum intentionaliter applicetur obiectum potentia cognoscitiuæ præter speciem impressam: ergo hæc applicatio quædam intentionalis est obiecti, & consequenter conditio respectu actus cognitionis tendentis in illud; qualis eadem de causâ censetur communiter cognitio respectu actus volitionis potentia appetentis. Respondet, causam intentionalem debere quidem præcedere applicatam, vt intentionaliter causet, vt videre est in obiectis, quæ solum verè intentionaliter causant, quando mediâ cognitione sui, aut amore aliquid causant. Quo casu iam applicata præcedunt per ipsam cognitionem, aut etiam amorem. Cæterum potentia cognoscitiuæ, etsi sint potentia intentionales in quantum sunt potentia cognoscendi, & volendi, qui sunt actus intentionales, quo iure materialiter, & lato quodam modo causæ intentionales dici possunt; non tamen sunt causæ intentionales strictè, & formaliter in quantum sunt potentia suorum actuum causatiuæ; sed causæ physicae. Vnde ex munere causæ præcisè tantum petunt applicationem physicam, quam iam per se, aut per vnionem physicam habent ad subiectum, in quo suos actus produunt. Quòd si potentia appetitiua propositione eget obiecti facta per cognitionem, vt circa illud versetur per actum volitionis: eo certè titulo causæ intentionalis non eget; sed ex peculiari naturâ potentia appetitiuæ, quæ tanquam cæca, nisi lumen cognitionis præcedat, in suum obiectum ferri non potest. Ex quo patet speciem impressam nullo iure debere esse applicationem intentionalem obiecti (qualis certè esse non potest, cum non sit representatio eius expressa, vt constat ex dictis) & consequenter nec conditionem ad actum co-

gnitionis. Relinquitur ergo, vt sit causa effectiua respectu eius. Vtrum autem dicenda sit instrumentum potentia cognoscitiuæ, aut obiecti, vel potius causa principalis partialis, quæstio est de nomine, & parui momenti. Censeo dicendam causam instrumentalem iuxta definitionem instrumenti *n. 202.* insinuatam, & suo loco ex professo tradendam.

Habemus itaque ex totâ hæc quæstione per sensus externos, & internum sensibilibus duntaxat obiectorum, atque spectrorum, siue phantasmatum proprias species intellectui nostro communicari. Quæ quidem species præter huiusmodi sensibilia obiecta, quæ propriè, & perfectè repræsentant, insuper imperfecto quodam, & quasi experimentalimodo repræsentant intellectui sensationes tum externas, tum internas, à quibus illæ siue immediate nascuntur, siue mediâtè iuxta doctrinam statutam *hypoth. 29.* Eorum namque omnium suo proportionali modo semina quædam sunt. Quod & experientiâ innoscitur, & ex dicendis in sequentibus magis conspicuum fiet. Et sicut, licet species, quibus iuuatur ad cognoscendum sensus internus diuersæ naturæ sint ab speciebus, quibus iuuatur externus, iuxta doctrinam statutam *hypoth. 26.* eorundem nihilominus obiectorum species propriæ utraque sunt; idemque ipsum omnino utrique sensui repræsentant suapte naturâ. Ita pariter, licet species, quæ per phantasiam iuuante intellectu agente, communicantur intellectui possibili, diuersæ naturæ sint ab speciebus ipsius phantasiæ, cum illæ sint spirituales; istæ corporeæ: eorundem nihilominus obiectorum sunt propriæ species, idemque prorsus repræsentant intellectui, & phantasiæ. Omnes quippè huiusmodi species semina quædam propria sunt obiectorum sensibilibus, à quibus primò suam trahunt originem, quæ licet quoad alia naturam mutant, vt se potentijs diuersis, quas adiuvant ad cognoscendum, accommodare, & aptare possint; virtutem tamen semper retinent eadem omnino obiecta, à quibus proficiuntur, repræsentandi. Quomodo autem intellectus noster vtendo hisce speciebus sensibilibus obiectorum proprijs, quas à phantasia mutatur, cætera obiecta insensata valeat cognoscere, ex dicendis *diff. 2. q. 3.* notum fiet. Porro species sensuum externorum eiusdem ferme naturæ esse cum sensibilibus proprijs, quæ repræsentant, etsi à sensibilibus communibus, quæ etiam repræsentare valent, naturâ differant: species verò sensus interni, & intellectus valde natura dissidere ab ipsis obiectis tum proprijs, tum communibus, quorum sunt propriæ species, atque etiam ab alijs, quæ per illas ab intellectu cognosci possunt, ex dictis *in totâ hac q.* satis, superque compertum est.

207 Ex quibus tandem ad extremum colligitur contra quosdam Recentiores, quos suppressio nomine refert *Rub. lib. 3. de Anim. cap. 5. q. 5. n. 154.* nequaquam habere vim intellectum nostrum ad producendas in se species proprias rerum spiritualium determinatum speciebus rerum corporalium, medijs quibus per discursum, aut aliter peruenit ad illarum notitiam: quia, si ita esset, proprios conceptus formaremus spiritualium rerum, neque illas semper conciperemus ad instar corporalium contra compertam experientiam. Tum quia nullum est fundamentum ad talem virtutem nostrum intellectui adscribendam, quin potius spectatâ in reliquis eius naturâ pro hoc statu apertè videtur ei repugnare.

QVÆSTIO III.

Quosque intellectus humanus ad intelligentiam pro hoc, statu indigeat conversione ad Phantasmata.

208 PRO exactâ intelligentiâ, atque resolutione quæstionis nonnullas oportet hypotheses ad rem pertinentes præmittere.

Hypothesis 1.

209 Nomen *Phantasma* per merum abusum, & corruptelam accipitur à Recentioribus pro actu, siue specie expressâ Phantasie; cum tamen non talem actum, aut speciem, sed eius obiectum significet tum à suâ ipsâ origine, tum apud Aristotelem, & alios quosque Auctores probatos, tum Græcos, tum Latinos.

Phantasma quippe, propriè loquendo visum illud obiectum, spectrum, aut simulacrum sensibile est, quod phantasia medijs speciebus sensibilibus obiectorum, quas habet, passim solet imaginari, ac sæpe sapius confingere sibi, seu compingere apprehendendo obiectum sensibile, quod non exiit re verâ, sicut est apprehensum. Vnde græci omnes Dictionarij *Phantasma* visum, ostentum, & spectrum interpretari solent. In quâ duntaxat significatione ab antiquis est usurpatum, ut constat ex August. lib. 2. soliloq. cap. 20. ubi ita habet. *Sed illud saltem impetrem, antequam terminum istius voluminis statuas, ut quid intersit inter veram figuram, quæ intelligentia continetur, & eam, quam sibi fingit cogitatio, quæ græcè siue Phantasia, siue Phantasma dicitur, breviter exponas. Et in lib. de verâ, & falsâ Relig. cap. 10. sic scribit. Phantasmata porro nihil sunt aliud, quàm de specie corporis corporeo sensu tractata segmenta. Quæ memoria mandare, ut accepta sunt, vel partiiri, vel multiplicare, vel contrahere, vel distendere, vel ordinare, vel perturbare, vel quolibet modo figurare cogitando, facillimum est. Vbi egregiè declarat mitam vim nostræ imaginationis ad compingenda spectra sensibilia, siue phantasmata, ut iam superius annotauimus q. 2. hypoth. 30. insuper in eodem lib. cap. 34. loquens August. de obiectis, quæ menti nostræ obuersantur, dum Romam, amicum, solem aut quævis alia absentia imaginamur, ait. Numquid forte sunt ista, quæ Phantasmata dici solent? Et infra cap. 49. Eiusmodi phantasmata simulacra vocat. Hinc visum, aut ostentum externum, quod oculis externis obijcitur, phantasma vocari consuevit. Vnde, cum Christus Dominus ambulans supra mare, apparuit discipulis, ipsi delusi dicebant. Phantasma est. Matth. 14.*

210 Iam verò, quod Arist. in hac eadem significatione *Phantasma* semper usurpauerit, & non in eâ, quam eius recentes assecleæ confinxerunt, ex ipsius verbis, & contextibus facile erit demonstrare. Et primum lib. 3. de Anim. alias 2. text. 155. *Phantasma, & visum pro eodem usurpat. Ita enim habet iuxta versionem PP. Conimb. Si igitur imaginatio, id est Phantasia, sit, id, quo visum, Phantasmâque aliquod in nobis dicimus fieri. Et paulò infra. Clausis etiam oculis visa videntur, atque apparent. Ex quibus constat phantasma obiectum quoddam esse, non actum imaginationis, siue phantasie. Deinde lib. 3. de Anim. Text. 30. comparans sensum, &*

intellectum, & eorum obiecta dicit. Intellectus autem emanant phantasmata, ut sensibilia sunt: siue, ut vertunt Conimb. Anima autem diuinitas ipsa phantasmata perinde, atque sensibilia, sensui ipsi obijciuntur. Nam sicut sensibilia se habent ad sensum, ita phantasmata ad intellectum, ut ibi exponit S. Th. phantasmata ergo non actus; sed obiecta sunt tum intellectus, tum phantasia. Idem habet text. 39. his verbis: Sed cum speculetur, necesse simul phantasma aliquod speculari. Phantasmata enim sicut sensibilia sunt, præterquam quod sunt sine materia. Et lib. de memo. & remin. cap. 1. phantasma, & speculamentum pro eodem accipit, & lib. de somnijs cap. 1. ait. In somnijs præter phantasmata, alia aliquando intelligimus: Sæpèque in isto libello simulastra illa, quæ somniantibus apparent, Phantasmata vocat. Vnde cap. ult. sub finem reddens causam, cur pueri, & qui post cibum dormitant, non somniant, concludit. Conuenienter istis nullum apparet phantasma. Phantasma usurpat S. Th. commentans Philosophum ad ista loca. Tum 1. p. q. 84. art. 7. alijsque in locis suorum operum. Ex quibus apertè constat, Philosophum, ubicumque incidit in hoc vocabulum, illud non pro actu, aut specie expressâ, sed pro obiecto phantasie usurpare, qualiter & usurpari debet haud dubiè. Et nos semper deinceps, reiecto vulgari abusu, usurpabimus.

Hypothesis 2.

Dari in nobis memoriam intellectiuam, omninò certum, & exploratum est. Eam autem ab intellectu non distingui realiter æqualem semè certitudinem habet.

Vocamus memoriam intellectiuam eam nostræ mentis facultatem, in quâ, tanquam in quodam thesauro species intelligibiles asseruntur, quibus iteratò intelligimus ea, quæ semel intelleximus, per quamdam (ut aiunt) præteritorum recordationem. Dari igitur in nobis hanc facultatem concors Philosophorum, & Theologorum, imò, & Patrum sententia est. Vnde opinio Auicennæ eam negantis lib. 6. Natural. p. 5. cap. 6. error in Philosophiâ censenda est. Adstruunt quippe memoriam intellectiuam Arist. lib. de Memor. & Remin. cap. 2. & lib. 2. de Anim. cap. 5. & ibi omnes eius Interpretes, atque discipuli. Cic. Tuscul. 1. Magist. in 2. diffin. 3. & ibi omnes expositores. S. Th. lib. 2. contra Gent. cap. 74. & 1. p. q. 79. art. 6. Vbi alij Theologi. Scot. cum suis in 4. diff. 45. S. August. lib. 10. Confess. cap. 8. & lib. 10. de Trinit. cap. 11. & ceteri omnes. Ipsaque experientia imprimis illam demonstrat. Constat enim nos passim recordari præteritarum intellectionum, atque obiectorum etiam earum. Tum ea, quæ semel concepimus, facile pro arbitratu nostro mente repetimus, iteratissimeque intellectionibus intelligimus. Igitur eorum omnium species in mente reternatas tenemus: non enim illa sine speciebus intelligere possumus, ut constat. Neque est, vnde eorum species denud accipiamus. Recurrere enim ad intelligentiam extrinsecam, ut recurrebat Auicenna, ridiculum est. Deinde omnes admittunt memoriam sensitiuam, in quâ pro sequentibus sensationibus seruantur species, iuxta dicta supra qu. 2. hypoth. 24. & 31. Ergo potiore iure memoria intellectiuâ ad

D 3 mittenda

mittenda est; quandoquidem ex vna parte perfectior est pars animæ intellectiua, quam sensitiua; ex alia verò non minus monstrat experientia nos intelligibilibus obiectorum, quam sensibilibus, recordari. Præterea anima nostra, dum separatur à corpore, secum fert species intelligibiles, quas ministerio sensuum, suiue discursus acquisiuit, iuxta communem Theologorum, Philosopherumque consensum, ut medijs illis in statu separationis eorum, quæ in corpore intellexit, recordari possit: ergo etiam, dum in corpore degit, facultatem habet talium specierum retentricem, quæ memoria est intellectiua.

212 Ex eo verò, quod eiusmodi memoratiua species sint causæ naturales, non bene inferitur contra id, quod docet experientia, uti inferebat Auicena, debere illas intellectiões omnes, quas aliquando possunt, semper, iugiterque causare. Nam egent, ut conditione ad operandum necessariâ, excitatione quadam, quæ veluti à somno suscitentur, ut prodeant in operationem simul cum intellectu. Et quoniam eiusmodi excitatio nec semper adest, nec semper est eiusdem rationis, ideo nec omnes species semper, nec qualibet simul cum qualibet suam causat intellectiōem, sed modò hæc, modò alia pro varietate incitamenti. Quanam autè, & qualia sint incitamenta huiusmodi ex dictis q. 2. *hypoth.* 30. n. 180. colligitur. Imprimis enim, quæcumque excitant memoriam sensitiuam, de quibus *ibi*, & intellectiuam pariter excitant saltem ad concipiendum idem obiectum iuxta dicenda in *seq.* Deinde liberum arbitrium non solum mediâ phantasiâ, sed immediatè potest mouere intellectum ad tale genus operationis, unde multæ pullulent excitationes specierum. Deus etiam immediatè excitat sæpe species nostræ memoriæ, præsertim dum eleuat illas ad supernaturales intellectiões &c. De quo vide Molin. 1. p. q. 58. art. 2. *disp.* 2.

213 Iam, quod memoria intellectiua realiter ab intellectu distincta non sit, vñanimiter docent Doctores cum S. Th. 1. p. q. 79. art. 7. contra Ricard. in 2. *disp.* 14. q. 2. Id, quod indubitabile est ex suppositione, quod potentia realiter non distinguatur ab animâ, ut ego probabilius iudico, sed, etsi distinguatur, videtur certum, quia ad eandem potentiam quæ speciebus iuuatur ad operandum, pertinet eas asseruare. Difficile enim intelligitur, quomodo vna potentia iuuari possit per speciem receptam in alterâ. Tum, esto id sit possibile, superflue, & incongrue adstrueretur potentia solum pro conseruatione specierum, quibus potentia alia operatur esset. Adde species, quæ asseruantur productæ ab intellectu agente, & actu phantasiæ, non alibi, quàm in intellectu possibili, ubi primò producuntur, manifestè asseruari; quia de subiecto in subiectum transire non possunt, ut constet. Quæ autem asseruantur productæ ab ipsa intellectiōe, ibidem etiam citrà dubium asseruari dicendas esse: quia ibidem etiam, dubio procul, & non in potentia distincta producuntur primò. Quæ autem de memoriâ, intellectu, & voluntate, ut de tribus animæ potentijs dici solent, sufficienter verificantur, etsi memoria, & intellectus realiter non distinguantur; sufficit enim distinctio formalis, diuersitque eiusdem entis denominatio desumpta à diuersis eius muneribus. Porro memoriam intellectiuam perfectam, esse in ratione memoriæ, imò longè perfectiorem, quàm sensitiuam, abs iure in dubium vertitur ab aliqui-

bus, ut constabit ex dicendis *hypoth.* 4. De quo videri possunt Rub. lib. 3. de *Anim.* cap. 5. q. 5. Petr. Hurt. *disp.* 5. de *Anim.* sec. 8. Franc. Alfon. *disp.* 12. de *Anim.* sec. 7. & alij.

Rogabis: à quanam causâ conseruentur effecti-
uæ species reseruate in memoria. Respondeo, à Deo supplente vices intellectiōum transeuntium, à quibus illæ primò efficiuntur, uti euenit alijs plerisque effectibus, qui non dependent in conseruari à causis secundis, à quibus primò producuntur.

Hypothesis 3.

Duplex ad rem præsentem distinguenda est intellectiō. Alia primaria; alia secundaria. Et utraque aut obiecti per sensum interiorem sensati, aut obiecti per solum intellectum concepti. Rursus secundaria intellectiō alia memoratiua est, alia verò, non item.

Etenim, cum primùm intellectus noster incidit in obiectum aliquod, siue illud sit ex sensatis per phantasiâ (quæ omnia nuncupamus Phantasmata) siue ex non sensatis, quæ solo intellectu capiuntur, quia, vel nullomodo sunt sensibilia, vel de facto nullo sensu adhuc interiori sentiuntur: tunc talis intellectiō iure optimo primaria dicitur. Cum verò intellectus idem obiectum, seu sensatum, seu non sensatum, quod tempore antecedente, iamque præterito concepit, iterum concepit; hæc intellectiō secundaria vocatur. Quæ quidem memoratiua, & actus proprius memoriæ erit, si ab specie memoratiua relicta in ipsâ memoriâ ex intellectiōe præterita, procreetur; non memoratiua autem, si ex alio principio nascatur. Hisce quippe duobus modis iteratò nos intelligere, quod antea intelleximus, manifestum est.

Hypothesis 4.

Per actum memoriæ intellectiue ab specie memoratiua in ipsâ asseruatâ proximè oriundū, tū obiectum antea intellectum, tum ipsius præterita intellectiō necessario concipitur. Obiectum quidem propriè, & perfectè; intellectiō verò minus proprio, & quasi experimentalis modo.

Hypothesis hæc eisdem fermè argumentis probanda venit, quibus in simili de actu memoriæ sensitiuæ idem ipsum probauimus q. 2. *hypoth.* 32. Etenim prior illius pars, quam cum alijs tradit, & defendit Quied. cont. 5. de *Anim.* pun. 4. Imprimis planè supponitur ab Arist. in lib. de *Memor.* & exprimitur à S. Th. *ibidem* loc. 2. lit. F. dum ait. *Semper enim, cum anima agit per memoriam, ut prius dictum est, simul sentit, quod hoc prius vidit, aut audiuit, aut didicit.* Deinde probatur primò ab experientia: manifestè enim experimur nos non solum obiecti; sed eius etiam intellectiōis præteritæ recordari. Id autem fieri per vnicam, & eandem intellectiōem proximè oriundam ab specie memoratiua ex dictis in simili *hypoth.* illâ 32. citatâ satis superque notum est. Secundo, quia, ut *ibidem* statuimus; per eundem actum memoriæ sensitiuæ concipitur obiectum, & eius sensatio præterita: ergo tantumdem censendum est de actu memoriæ intellectiue, de quo modò tractamus. Tertiò, quia actus memoriæ iuxta Arist. & S. Th.

loco

loco cit. & iuxta omnes, aliquid præteritum habet pro obiecto: tale autem sapenumero non est reipsa obiectum, sed eius cognitio dumtaxat. Quarto denique, quia cum species intelligibilis memoratiua ab intellectu præterito procreetur, ut iam in confesso est apud omnes, consentaneum rationi est, ut non solum obiecti, sed ipsius etiam intellectus sit virtus repræsentatiua. Vtrumque ergo repræsentabit intellectus memoratiua producta immediate à tali specie.

117 Jam verò secunda pars hypothesis, tum experientie est consentanea. Tum inde maxime probatur, quia, cum intellectus quavis non solum obiectum notificet, sed se etiam ipsam intellectui insinuet, licet minus perfecte, & experimentaliter modo, iuxta doctrinam vniuersalem *suprà q. 2. hypoth. 28.* statutam; consequens est, ut per speciem, cognitionemque prædictam memoratiuam, vtrumque pariter intellectui notificetur. Nam, ut experientia demonstrat, quia claritate, & expressione concipitur quilibet per primariam intellectiōem, eadem proportionem seruata, concipi solet per secundariam memoratiuam. Accedit primum, quod non ita exploratum est per supradictam intellectiōem memoratiuam attingi intellectiōem præteritam, quam est exploratum attingi eius obiectum, iuxta dicta in illa *hypoth. 32.* citata: ergo signum est intellectiōem præteritam minus expressè, & perfecte concipi à nobis, quam obiectum per memoratiuam actum. Accedit secundò, quod per actum sensitiuam memoratiuam sensatio præterita imperfectè apprehenditur, ut *ibidem* ostendimus: ergo per actum, de quo agimus, memoratiuam intellectiue pariter censenda est apprehendi intellectiōem præteritam.

118 Ceterum contra statutam doctrinam sic potest obijci. Sæpe recordamur, atque recolimus obiecta antea præcognita immemores præteritarum ipsorum cognitionum. Vti euenit, cum alios docemus, quæ didicimus; cum longam aliquam ratiocinationem iteratò reteximus, cum psalmum integrum, aut aliud quidpiam memoratiuam mandatum ordinare repetimus, &c. Igitur per intellectiōem memoratiuam ab specie memoratiua causatam, non semper concipitur intellectiōem præteritam, à qua talis species relicta est, conceptio nihilominus eius obiecto, & consequenter ipsa species non est virtus repræsentatiua indiuisim, tum obiecti, tum præterite intellectiōis, uti posuimus.

119 Pro exacta solutione argumenti, luculentiorque data hypothesis explicatione, noto primò, non semper eos, quos formamus, discursus, easque, quas iteramus, cognitiones circa obiecta aliis prius tempore cognita, nasci ab speciebus memoratiuis; sed sæpe nasci ab aliis principiis, iuxta dicta *hypoth. præced.* Quibus in casibus nihil mirum, quod iteratò concipiamus obiecta prius tempore cognita, immemores prorsus cognitionum, quibus illa prænouimus. Casus tamen isti nihil præstant contra doctrinam nostram, ut patet.

120 Noto secundò; per species intelligibiles memoratiuas, dum excitantur, solummodo produci immediate apprehensiones quasdam simplices repræsentantes indiuisim, tum obiecta præcognita, tum ipsorum intellectiōes præteritas modo explicato, quorum virtualiter tantum sunt suauit, quatenus eorum iudicia in intellectu causare possunt, ad eum modum, quo apprehensiones, quibus primò concipit intellectus obiecta per externos sensus sensata simul cum eorum sensationibus, virtualiter sunt suauit, quatenus causare valent in ipso intellectu iudicia,

tum de obiectis sensatis, tum de eorumdem sensationibus. Igitur, quemadmodum per istas apprehensiones primarias obiectorum sensorum sæpe determinatur intellectus ad iudicandum obiecta, non iudicatis externis eorum sensationibus, ut experientia monstrat: quantumvis apprehensiones ipsæ non sola obiecta, sed etiam eorum sensationes indiuisim proponant, ut ex dictis *q. 2. hypoth. 29.* constat. Ita pariter per apprehensiones memoratiuas, quorumuis obiectorum sæpe determinatur intellectus ad iudicandum obiecta, non iudicatis eorum cognitionibus: Tamen apprehensiones ipsæ non sola obiecta, sed etiam ipsorum cognitiones repræsentent, atque proponant. Et hinc quidem nascitur, ut recordatione iudicatiua, cuius potissimum habetur ratio, sæpe recordemur obiectorum antea præcognitorum, non memores recordatione simili cognitionum præteritarum.

221 Cur autem apprehensio simplex virtualiter suauit repræsentans, proponensque indiuisim obiectum, & cognitionem eius determinet intellectum ad iudicandum obiectum, non iudicata cognitione, variæ causæ possunt existere. Prima, quia eiusmodi apprehensio, cum longè imperfectius ex sua natura, longèque obscurius lubinde repræsentet cognitionem, quam eius obiectum, iuxta superius dicta, sæpe potest contingere, ut illa non valeat determinare intellectum ad iudicandum cognitionis, etsi valeat determinare ad iudicandum obiecti. Requiritur enim in apprehensione virtualiter suauit certa perfectio, certaque claritas comparatione rei apprehensæ, ut valeat ad eius iudicium determinare. Secunda, quia licet apprehensio de obiecto, & cognitione ad vtriusque iudicium determinare valeat fieri poterit, ut ad id egeat imperio voluntatis, quod non adeò est expressa, & euident, ut sine illo possit mouere saltem ad iudicium de cognitione, quam semper obscurius, quam obiectum proponit, ut dictum est. Quibus in casibus penes arbitrium hominis erit iudicare obiectum, cognitione non iudicata. Tertia, quia species in memoria relicta ex nimia repetitione eiusdem obiecti, quandam conficiunt intensiōem clarissimè repræsentatiuam talis obiecti, & confusissimè omnium cognitionum præteritarum eius, à quibus illa in memoria relicta sunt: eo quod omnes partes talis intensiōis eiusdem obiecti sunt repræsentatiuæ. Cum tamen non omnes eandem cognitionem, sed singulæ singulas, à quibus traxerunt originem, repræsentare valeant: quo fit, ut apprehensio à tali intensiōe promans promptissimè determinet ad iudicium de obiecto apprehenso, nullo expectato voluntatis imperio; ad iudicium verò de cognitionibus non item. Tum per se ipsam adeò sit expressa de obiecto, & confusa, obscuraque de cognitionibus, ut sæpe videatur eam habenti se solum obiectum, non verò cognitionem eius concipere. Ex quibus patet, quid ad argumentum factum *n. 218.* & ad experientias in eo propositas dicendum sit.

222 Quæ, cum ita sint, colligo primò, per actum memoratiuam iudicatiuum oriundum mediātē ab specie memoratiua bene posse hominem recordari obiecti antea cogniti, quin recordetur cognitionis, & vice versā; cum tamen per actum memoratiuam apprehensiuum nascentem à tali specie immediātē vtrumque necessariò concipi debeat modo explicato. Quod quidem, & ipsi experientie planè consentit.

223 Secundò colligo; per actum memoratiuam etiam intellectiue præcisē in quantum huiusmodi, neuti-

quam attingi praeiteritum formaliter in quantum praeiteritum, sed tantum materialiter, quia nequit cognosci praeiteritum ut tale formaliter, nisi comparando illud ad praesens, respectu cuius est praeiteritum, & consequenter cognoscendo etiam praesens, ut praesens: sed per actum memoriae etiam intellectiva praecise in quantum est actus memoriae, non cognoscitur praesens, ut praesens. Igitur neque praeiteritum formaliter ut praeiteritum. Itaque, dum aliquis praeiteriti recordor, cum simul aliunde, quam ab specie memoratiua, notitiam habeam temporis praesentis, in quo existo, facta comparatione inter tempus illud, cuius recordor, & praesens, quod aliunde nosco, notitiam compingo praeiteriti formaliter ut praeiteriti; quae subinde notitia quodammodo mixta ex memoratiua, & non memoratiua erit.

224 Tertiò colligo discrimen inter memoriam sensitiuam, & intellectiuam. In intellectu enim, tum apprehensio obiecti simul, & cognitionis eius praeterita virtualiter solum suauia, tum iudicium, aut de solo obiecto, aut de sola cognitione, aut de utroque, ut actus eius proprii dantur. In sensitiua uero solum videtur dari apprehensio suauia formaliter obiecti simul, & cognitionis. Nec hoc refragatur experientia propositis *n. 218*. Si quando enim nos videmur solius obiecti recordari, tunc id non euenit, quia ne per memoriam quidem sensitiuam recordemur cognitionis; sed quia huius sensitiua recordatio, esto suauia sit suo modo, adeo leuis est ob aliquam causam ex recensitis *n. 221*, ut ea per intellectum non aduertatur, cuius dumtaxat aduertentia, & persuasio ingesta per iudicium momenti in nobis est. Nisi quis velit, perinde de memoria sensitiua, ac de intellectu philosophari. Dicit enim non sine probabilitate potest consentaneè ad doctrinam insinuatam in simili *q. 2. hypoth. 31*, etiam in memoria sensitiua apprehensionem obiecti simul, & praeterita cognitionis eius nascentem proximè ab specie memoratiua virtualiter solum esse suauiam, quatenus aliam suauiam cauare potest: hanc autem ob aliquam ex causis commemoratis *ditto n. 221*, interdum posse aut solius obiecti, aut solius cognitionis, aut utriusque formaliter suauiam esse.

225 Quartò colligo, nos per nullum actum memoriae posse persuaderi de obiecto, cuius praeterita cognitio formaliter suauia non fuit: quia per memoriam solum possumus persuaderi de iis, de quibus antea persuasi fuimus. Vnde, quando praeterita cognitio fuit tantum simplex apprehensio formaliter non suauia, uti euenit cum obiecta non existentia, aut etiam non possibilia imaginamur, apprehendimusque ut existentia, & possibilia: tunc solum possumus per actum memoriae persuaderi nos illa obiecta apprehendisse, quia de existentia talis apprehensionis etiam antea persuasi fuimus experientia notitia.

226 Quintò colligo. Nos per memoriam non solum actum praeteritorum eiusdem potentiae memoratiua; sed actum etiam aliorum, qui sub experientiam cadunt, recordari. Recordamur enim non solum nos interius sensisse, & intellexisse; sed etiam nos vidisse, audisse, appetuisse, amasse, &c. Cum hoc tamen discrimine, quòd, ut suauis recordemur actus praeteriti, eiusdem potentiae memoratiua non opus est, quod de eo antea persuasi fuerimus per aliam reflexam suauionem praeter illam, quam ipsemet per seipsum experimentaliter exhibuit (alias

aut series reflexorum actuum esset porrigenda in infinitum, aut vltimus actus seriei nequireret sub recordationem suauiam cadere, quorum utrumque absurdum est. Ut tamen suauis recordemur actum aliarum potentiarum, necesse est, quod potentia memoratiua, siue sensitiua, siue intellectiva prius per actum proprium ab eis distinctum persuasa fuerit de illis: Nullus quippe experimentalis actus aliarum potentiarum, praeterquam sensus interni, & intellectus est per se ipsum sui ipsius suauis formaliter, esto per se ipsum formaliter sit experimentaliter modo sensibilis, quo fundamentum praebet, ut de illo per proprium actum sensus ingentus, & intellectus, qui solum sunt potentiae capaces suauionis, persuadeantur: sensus quidem internus per apprehensionem suauiam, intellectus autem per iudicium. Quae omnia ex dictis *q. 2*, praesertim *hypoth. 28. 29. & 31*, satis sunt nota, maioremque ex dicendis lucem accipient.

Hypothesis 5.

Duplex praeterea est memoriae operatio; nempe recordatio (quae mutuato vocabulo ab ipsa facultate, memoria solet appellari) & reminiscencia. 227

De quibus late differuit Arist. in lib. de memor. & Reminisc. Est autem recordatio, siue memoria actus ille, seu apprehensiuus, seu iudicativus oriundus proximè, vel remotè ab specie memoratiua. Quo, vel obiecti prius cogniti, vel praeterita cognitionis eius, vel utriusque recordamur, iuxta doctrinam praecedentis *hypoth.* Reminiscencia uero dicitur ille motus, siue progressio, siue discursus, quo tendit anima ad memorandum, seu ad recognoscendum obiectum, cuius, aut erat oblita, aut actu non recordabatur. Nam, quemadmodum intellectus, quia talis, primariò incidit in cognitionem aliquorum obiectorum, ex quibus facto discursu per illationem cognoscit alia: ita memoria, quia talis primariò incidit in aliquorum obiectorum recordationem, ex qua per quoddam genus discursus peruenit ad recordationem aliorum. Discursus autem memoriae, seu transit ex recordatione unius obiecti, ad recordationem alterius, non, quod deprehendat primum cum secundo connexionem fundati proprium est intellectus, ut abundè trademus *infra disp. 2. q. 5*, sed, quòd recordatio primi excitat speciem memoratiuam secundi in ipsa memoria asseruatam, & eo usque consopitam, ut prodeat in actum sibi proprium, quae est cognitio memoratiua talis obiecti. Ex quo patet, quòd sicut in discursu intellectuali illud obiectum est medium ad cognoscendum aliud, quòd deprehenditur ab intellectu connexionem cum illo, iuxta dicenda *q. citata*. Ita in discursu memoratiuo, illud obiectum est medium ad memorandum aliud, cuius memoria, seu recordatio vim habet ad excitandam speciem memoratiuam illius. Vnde, quot modis species memoratiuae obiectorum per recordationem aliorum excitari possunt, totidem potest à memoria exerceri eiusmodi memoratiuus discursus, siue reminiscencia.

Porro, ut recordatio unius obiecti excitet speciem alterius, valde confert imprimis, ordo, quo illa memoriae mandata sunt. Ob id, quo ordine aliqua didicimus, eodem, & non alio ea repetere, siue recitare valeamus, ut experientia monstrat. Confert etiam ordo diuersorum temporum, in quibus obiecta primariò cognitione cognouimus. Confert ipsorum

ipforum obiectorum similitudo, & quævis omnino analogia; confert eorum contrarietas, & oppositio quævis, necnon connexio, coniunctio, & cuiusvis omnino generis necessitudo, seu affinitas. Confert denique maximè omnium ordo locorum, ubi obiecta collocata concepimus. In quo potissimum fundatur ars illa mirabilis memoriæ localis; de qua tracto *infra suo loco*.

129 Quoniam autem reminiscentia quoddam genus discursus est, prout explicuimus; memoria verò est recordatio rei ante præcognitæ: ideo ait Arist. *li. cit. cap. 1.* qui tardioris ingenij sunt ad discurrendum, & inueniendum; eos ut plurimum ad memorandum aptiores esse; ad reminiscendum verò minus esse aptos. Quia tamen è contra, qui ad inueniendum, & discurrendum sunt promptiores, ij sint ad reminiscendum magis idonei; ad memorandum verò minus. Diuerfas quippe dispositiones, seu complexiones naturales exigunt ex se in animalis operationes istas; nimirum memoriæ, seu recordatio prædominium siccitatis; reminiscentiæ verò prædominium humiditatis exposcit. Addit Arist. *cap. ult.* memoriæ pene in omnibus animalibus reperiri: reminiscentiæ verò, quoddam syllogizatio est, in solis hominibus. Quod certè de reminiscentia strictiori proueniente à consilio, à deliberatæ ordinatione mediorem in finem memorandi est intelligendum. Ceteroquin dari etiam in brutis suam veluti causalem reminiscentiæ, quæ ex vnus obiecti recordatione, mediâ specierum connaturali excitatione transeunt ad recordationem aliorum, neque negat Arist. neque negari potest. Videatur S. Thom. *ibid.*

Hypothesis 6.

130 Intellectum nostrum, dum speculatur, non posse non speculari phantasmata, siue conueri ad illa, & abusiue, prout vulgò solet, & propriè, prout debet, iuxta Arist. capi potest.

Celebre quippe illud pronuntiatum exhibitum ab Arist. *lib. 3. de Anim. text. 39.* & aliàs sæpe ab eodem commemoratum. *Necesse est intelligentem simul phantasma aliquod speculari*, bifariam vsurpari potest. Primò, ut sensus sit: intellectum nostrum, dum quidpiam etiam insensibile speculatur, seu intelligit, non posse non simul speculari, siue concipere aliquod spectrum, seu Phantasma sensibile; atque ita conueri ad illud, iuxta vulgatam etiam receptam Philosophorum phrasim. Secundo, ut sensus sit: intellectum nostrum ob connexionem in operando, quam habet cum phantasia, nihil speculari posse, quin illa simul versetur circa obiectum proprium sensibile, quod, vel sit idem cum obiecto intellectus, quando intellectus etiam circa sensibilia versatur, vel aliquam similitudinem, aut connexionem habeat cum obiecto intellectus, quando hic speculatur insensibilia. Ex quibus duobus sensibus, primus, me iudice, proprius verborum est, & intentus ab Arist. Secundus improprius, abusiui, & ab illius mente alienus. Nam, ut constabit ex dicendis tum in præfati; tum maximè *disp. 2. q. 3.* mens Aristotelis est, intellectum nostrum pro hoc statu cuncta ex necessitate intelligere in phantasmatibus sensibilibus, ut in quibusdam substitutis; atque adeo, dum quidpiam intelligit, non posse non illum versari circa aliquod phantasma sensibile. Quo iure in eodem *lib. 3. de Anim. text. 32.* ita concludit. *Formas igitur intellectuum in phantasmatibus intelligit.* Nihilominus secundus sensus in-

ter Philosophos Recentiores receptissimus est. Apud quos subinde idem est querere, an sit necesse intelligentem speculari phantasma, siue intellectum nostrum se ad phantasma conuertere, ac querere: an sit necesse, ut operante nostro intellectu, cum ipso simul operetur nostra phantasia. Igitur in vitroque sensu est quæstio præsens resoluenda.

Progressio ad resolutionem quæstionis.

Circa quam in primo, & proprio sensu vsurpata 231 tam nil controuersie videtur esse apud Auctores. Omnes namque videntur iam confiteri, siue supponere, tanquam certum, ipsaque experientia conspicuum, intellectum nostrum pro hoc statu cuncta concipere ad instar rerum corporearum, ac sensibilibus: atque ita, dum quidpiam non sensatum intelligit, non posse non illum aliquod spectrum, seu phantasma sensibile aliquomodo simul tangere. Circa quæstionem verò sumptam in altero sensu abusiui, & improprio, ex duobus nuper commemoratis, certum est etiam apud omnes, atque ex dictis in superioribus satis conspicuum, non posse primò incidere intellectum nostrum in aliquod obiectum sensibile, idque intelligere intellectuone primaria, quin ipsum obiectum actualiter cognoscat per actum sensus interioris, siue phantasiæ. Nam intellectus tale obiectum sine specie non potest tangere; species autem eius nequit aliunde suppeditari intellectui, nisi ab actu phantasiæ, ut ex superius stabilitis in præcedentibus quæstionibus liquidum est. Superest ergo dubitandum, an intellectus per species, quas semel iam acquisiuit, & in memoria intellectiua ab ipso indistincta asseruantur, possit aliquid siue sensibile, siue insensibile intelligere, quiescente prorsus phantasia ab omni operatione? An potius hæc duæ potentie ita sint colligatæ, ut intellectus naturaliter moueri non possit, quin etiam Phantasia moueatur. Dico naturaliter. Nam posse intellectum de potentia Dei absoluta independentem à phantasia intelligere, siue per species à Deo infusas, siue aliter, indubitatum est, nec de hoc tractamus in præfati. Videantur Soar. *tom. 2. de Rel. lib. 2. de orat. cap. 14.* & Sandæus in *sua Theologia mystica lib. 1. commentat. 12. Exercit. 2. & seqq.*

Nonnulli, quos referunt Soar. *lib. 4. de Anim. cap. 232* 7. Rub. *tract. de actu intell. possib. q. 1.* & Sandæus *suprà exercitat. 2. Disquisit. 11.* non adeo arctam putant esse connexionem nostri intellectus cum Phantasia in operando pro hoc statu, ut non possit ille in aliquos actus prodire, feriente prorsus phantasia ab omni operatione. Quorum sententia, teste Sandæo, *exercitat. 2. disquisit. 2.* consentiunt Valent. *tom. 1. disp. 6. q. 1. punc. 3.* & Thomas à Iesu *lib. 1. de contemplatione diuina cap. 1.* ipsèque Sandæus videtur annuere. Necnon Petr. Hurt. *disp. 12. de Ani. sec. 6.* quatenus docet non opus esse, quòd omnia obiecta, quæ cognoscuntur à nobis, represententur in Phantasia: iussicere enim vnum attingi, è cuius imaginatione variæ excitentur species intellectuales; cessante verò omni actu phantasiæ omnem omnino in nobis cessare cognitionem. Communis tamen, & recepta sententia Philosophorum absolute pronuntiat nihil posse intellectum nostrum pro hoc statu intelligere, non operante simul cum illo Phantasia circa proprium obiectum. Ita S. Th. *1. p. q. 84. art. 7.* & ibi eius expositores: sæpèque alibi

alibi Scot. cum suis in 1. dist. 3. q. 3. & in 4. dist. 45. q. 1. Conimb. lib. 3. de Anim. cap. 8. q. 8. Soar. & Rub. locis citatis, apud quos plures, & communiter Recentiores. Estque sententia D. Dionysij cap. 1. de celesti Hierarchia. & D. Greg. Nazian. orat. 2. de Theol. ut videre est in Soar. cap. 14. de orat. citato.

Propositio 1.

233 Intellectus noster pro hoc statu omnia insensata obiecta concipit ad instar sensibilium: atque ita, dum quidpiam insensatum intelligit, non potest non tangere simul aliquod Phantasma sensibile, ad ipsumque subinde sua intellectione conuerti.

Docet id expresse Arist. lib. 3. de Anim. dum ait text. 30. *Nunquam sine phantasmate intelligit anima.* Et text. 39. *Sed cum speculetur necesse simul phantasma aliquod speculari.* Et lib. de memor. & remin. sub initium. *Quod intelligere non est sine phantasmate.* Saepéque alias, praesertim in lib. de somniis. Expressius adhuc S. Th. id ipsum tradit 1. p. q. 84. art. 7. in corp. dicens. *Respondeo dicendum, quod impossibile est intellectum secundum praesentis vitae statum, quo passibili corpori coniungitur, aliquid intelligere in actu, nisi conuertendo se ad phantasmata.* Et paulo infra. *Hoc quilibet in se ipso experiri potest, quod quando aliquis conatur aliquid intelligere, format sibi aliqua Phantasmata per modum exemplorum: in quibus quasi inspicit, quod intelligere studet.* Et in Responione ad 3. subdit. *Ad 3. dicendum, quod incorporea, quorum non sunt Phantasmata, cognoscuntur à nobis per comparationem ad corpora sensibilia, quorum sunt phantasmata.* Moxque concludit: *Et ideo cum de huiusmodi aliquid intelligimus, necesse habemus conuerti ad Phantasmata corporum.* Similia habet in lib. de memor. & reminisc. lec. 2. ut videbimus proposit. 2. ubi alia producemus quibus haec magis confirmabitur.

234 Pro qua fundamentum potissimum, veluti à posteriori, ipsa experientia est, ut supra S. Th. testatur: nemo enim non experitur manifestè, si bene supra conceptus suos reflectens aduertat, se nihil omnino insensatum posse intelligere, nisi formando sibi spectrum phantasmatis aliquod sensibile, in quo veluti inspicit illud, ut dixit S. Th.

235 A priori autem probari potest propositio; quia cum intellectus noster cuncta concipiat per species rerum sensibilium per sensus, earumque ministerio sibi acquisitas, v. q. 1. & 2. statutum est: non possunt non huiusmodi species suam semper naturam sapere; eaque subinde obiecta, à quibus suam trahunt originem, quorumque propria sunt semina repraesentare, ut pluribus ostendimus inferius disp. 2. q. 3. ubi complura insuper alia praefenda sunt, quibus nequibit non propositio praefens amplius, & amplius confirmari.

Propositio 2.

236 Intellectus noster pro hoc statu omnino dependet à phantasia in suis operationibus, atque adeo phantasia non operante intellectus operari non potest, adhuc per eas species, quas iam penes se habet.

Haec propositio communiter recepta probari solet, imprimis iis testimoniis Arist. quibus ego praecedenter probaui; sed non efficaciter, ni fallor; nam, ut ex his dictis constat, constabitque amplius ex dicendis disp. 2. q. 3. Aristoteles eis, & similibus

verbis tantum contendit non posse intellectum nostrum quidpiam intelligere, quin sua cognitione phantasma aliquod, seu spectrum sensibile attingat. Hoc autem, si aliunde non obstaret, bene praestari posset ab intellectu, quiescente Phantasia, per species, quas iam penes se habet, eiusmodi Phantasmatum, siue spectrorum. Id autem sibi velle Arist. vel ipsa phrasis, quam ut Aristotelicam ex antiquis tractam Peripateticis usque modò usurpant Philosophi, manifestat. Quid enim sonat intellectum nostrum, dum intelligit, ad phantasmata se ex necessitate conuerrere, nisi se veluti accingere necessario ad illa cognoscenda, siue sua cognitione attingenda? Aliter enim, quam per suam cognitionem, nescio sane, qui possit intellectus quoquam conuerti.

Igitur propositio nostra ab experientia imprimis venit probanda, ut eam S. Th. probauit. 237 Primò enim experimur, si laedatur organum corporum, ubi Phantasia inest, ut accidit in phreneticis, & lethargicis, aut si obstruatur vaporibus, ut in dormientibus contingit; intellectum operari non posse, siue intelligere adhuc per species iam acquisitas. Ergo signum est intelligendi actum ita actui phantasiae alligatum esse, ut sine illo pro hoc statu subsistere non possit: alioquin impedimentum organi materialis intellectui non obstaret, quae spiritalis est, & in solà animà spiritali, non itidem in corporis organo celebratur. Secundo, quia hoc quilibet in se ipso experiri potest (verba sunt S. Th.) quod quando aliquis conatur aliquid intelligere, format sibi aliqua phantasmata per modum exemplorum, in quibus quasi inspicit, quod intelligere studet. Huiusmodi autem phantasmata, seu spectra sensibilia non ab intellectu dumtaxat, sed à phantasia etiam formari argumento est, quod in illis efformandis caput defatigari solet, & quemdam sensibilem laborem percipit, saepeque accidit, ut accendatur, & doleat: quod non ita eueniret, nisi in organo corporeo huiusmodi elaboraretur operatio, eaque solius intellectus spiritalis, & non item phantasiae corporeae operatio esset. Tertiò, nam perfectionem intellectus operationis ab exacta dispositione corporei organi dependere, atque adeo à perfecta expeditione phantasiae experientia etiam compertum est. Ob id enim pueri perfecto carent usu rationis, quia propter organi indispotionem phantasiae opera praepedita, & imperfecta euadunt. Ergo operatio intellectus, absolute loquendo, absolute ab operatione phantasiae dependens est.

Ista experientia plane conuincere videntur dependentiam, quam intellectus habet in suis operationibus à consortio phantasiae. Huius autem dependentiae, seu connexionis ratio à priori non ita facile expeditur. Scot. dixit, alligationem hanc intellectus in poenam peccati datam esse. Quod tamen communiter reprobat; quia ea non in poenam data, sed intellectui connaturalis pro hoc statu censenda est. Alij existimant hoc ipso, quod anima est alligata corpori, ut forma eius, debere etiam illi alligari, quoad suas operationes: atque ita functiones spirituales exercere non posse, quin simul exerceantur corporeae: ut enim, qui alteri esset alligatus, illo prorsus immoto, moueri non posset; sic anima alligata corpori, corpore immoto, nequit moueri. Iuxta quam Philosophiam dicendum erit, hoc ipso, quod anima corpori vnita est, indebitam esse illi suapte natura operationem intelligendi absque operatione imaginandi elicità à potentia corporea Imaginationis, seu phantasiae; iudicandeque 238 deficiente

Disp. I. De origine intell. &c. Quæst. III. 47

deficiente hac, illam naturaliter esse non posse. Verum hæc ratio, si quid probaret, probaret utique animam non posse intelligere, quin omnes facultates corporeæ in eadem anima radicatas simul exercerentur. Pro omnibus enim æquæ illa, & sine discrimine facit, ut patet. Quod tamen est absurdum: eum constet facultatem intellectuum, quam optimè in nobis suas operationes perficere, quin simul exerceant suas reliquæ eiusdem animæ facultates corporeæ, præter unum sensum internum, ut sunt nutritiva, generativa, locomotiva, visiva, auditiva, olfactiva, &c. Cur igitur intellectiva facultas confortio sensus interioris, siue phantasiæ præ reliquis egeat ad operandum, specialio rem citra dubium causam, siue rationem habet, quàm, quod anima sit corpori unita, & alligata tanquam forma.

239 Quæ quidem ratio in mea dumtaxat sententia videtur assignari posse, qua opinor cum Arist. (ni fallor) & S. Th. intellectum nostrum pro hoc statu nihil posse naturaliter intelligere, nisi in phantasmate sensibili, tanquam in quodam substituto, pro- ut affatim explicabo, & probabo *disp. 2. q. 3.* Inde enim naturalissimè nascitur, quòd nihil possit intelligere, nisi simul operante phantasia: ut disertè docet S. Th. in *lib. de memor. & reminisc. lect. 2. litt. C.* dicens. *Non ergo propter hoc solum indiget intellectus possibilis humanus phantasmate, ut acquirat intelligibiles species; sed etiam ut eas quodammodo in Phantasmatis inspiciat. Et hoc est, quod dicitur in 3. de Anim. (nempe text. 32.) species igitur in phantasmatis intellectuum intelligit. Huius autem ratio est, quia operatio proportionatur virtuti, & essentia. Intellectuum autem hominis est in sensitivo, sicut dicitur in 2. de Anim. Et ideo propria operatio eius est intelligere intelligibilia in Phantasmatis, sicut intellectus substantia separata operatio est intelligere res secundum se intellectas. Quod idem sibi vult S. Th. 1. p. q. 84. ar. 7. eandem rationem latius exponens: Itaque, cum intellectus noster pro hoc statu cuncta in phantasmatis intelligat; multiformique subinde phantasmatum varietate egeat ad tot inter se diversa obiecta intelligenda; huiusmodique variorum phantasmatum compositio, siue efformatio ad phantasiam spectet, ut supra q. 2. n. 160. & rursus n. 196. ex August. notatum est: naturalissimè consequitur, quod Phantasia eomparatione intellectus uniuersaliter obeat munus quadantenus proponendis obiecta; ita, quod, quemadmodum intellectus ipse, iuxta sententiam satis communem, nihil iudicare potest, quod per simplicem apprehensionem propositum sibi non sit; & voluntas, uti fatentur omnes, nihil potest amplecti per intellectum non propositum; ita idem intellectus nihil intelligere valeat secundum præsentem statum, nisi in phantasmate, siue spectro sensibili sibi per phantasiam propositum. Ob idque dixerit Aristoteles necessarium esse, ut ad eiusmodi phantasma per phantasiam propositum, intellectus conuertatur, ipsumque speculetur, quotiescunque aliquid speculaturus est, seu intellecturus. Adde species memoratiuas in memoria intellectum asseruatas naturaliter excitari non posse ad causandam intellectionem, nisi medio aliquo effectu corporeo; atque adeo media operatione phantasiæ, quod etiam arguit intellectum propositione phantasmatis facta per phantasiam egere, ut quidpiam intelligere valeat. Atque hæc est optima, imò, & unica ratio à priori alligationis intellectus nostri ad phantasiam desumpta ex ipsa intellectus, & phantasiæ natura, ex modoque operandi, quæ*

habent à nobis multis obseruationibus, atque argumentis deprehensis, quæ inferius q. illa 3. citatis fusè exhibebimus.

Propositio 3.

Nullum omnino obiectum cognoscit intellectus humanus pro statu præsentis abique ope immediata phantasiæ singula exhibentis phantasmata pro singulis ab illo obiectis intelligendis.

Hæc propositio constat ex dictis circa præcedentem. Si enim phantasia se gerit per modum proponentis phantasmata, in quibus intellectus intelligat cuncta, quæ intelligit, quemadmodum ibi confecimus, planè consequitur nullum ab intellectu obiectum cognosci naturaliter posse, nisi in phantasmate per phantasiam proposito. Tum si intellectus semel per actum phantasiæ excitatus ad unum obiectum intelligendum, posset deinceps se se ipsum proprios actus excitare ad alia obiecta intelligenda, independentè à phantasia, ut philosophatur Arist. fieret utique, ut amentes, & dormientes perfectum usum rationis sæpè exercerent. In his enim sæpè phantasia ad aliquid cognoscendum excitatur, excitatque intellectum, qua semel facta excitatione, pergeret haud dubiè intellectus ad alia obiecta, quiescente phantasia, perfectissimèque subinde ratiocinaretur circa illa semel etiam in nobis cognitione excitata longos sine ope phantasiæ possemus discursus conficere. Neque ad res, quas intellectus versat, penitus, faciliusque penetrandas opus nobis esset intenta imaginatione phantasmata sensibilia efformare. Quæ manifesta sunt absurda contra experientiam. Adde, si actus Phantasiæ vnus obiecti, corporeus cum sit, valeret per se immediatè species intelligibiles aliorum obiectorum ad illa intelligenda excitare, per alia quoque excitatione corporea possent haud dubiè eadem excitari species. Hæretque, ut quiescente omnino phantasia, neque inchoante, posset intellectus versari circa quævis obiecta, quorum species in memoria asseruatas habet, quod iure Hurt. non audet concedere. Stet ergo, ut communissima sententia fert, intellectum nostrum nequaquam posse circa vllum obiectum operari quiescente Phantasia.

241 Vtrum verò in mundo phantasia possit prorsus quiescente intellectu naturaliter operari, in quæstionem etiam potest vocari. Circa quam arbitror brevissimè, quantum est ex parte phantasiæ id bene fieri posse, ut fit de facto in animalibus brutis, quæ intellectu carent: in nobis tamen absolute nunquam contingere, ut non moueatur intellectus operante phantasia, saltem circa idem obiectum ipsius phantasiæ, ob naturalem sympathiam, & connexionem, quam habent in operando potentia ista. Actus quippè phantasiæ non potest naturaliter non procreare intellectionem proprii obiecti sensibilibis, vel producendo speciem intelligibilem eius, si nondum est in intellectu producta, vel excitando illam, aut etiam intendendo, si producta iam est. Unde plerumque saltem eueniet etiam, ut excitetur intellectus ad memorandum insensibile obiectum, si quod in tali obiecto sensibili, siue phantasmate prius cognouerat.

DISPUT